

**NATIONAL ASSEMBLY OF
SEYCHELLES**

Monday 22nd November, 2021

The Assembly met at 9am

National Anthem

Moment of Reflection

Mr Speaker in the Chair

MR SPEAKER

Bonzour tou Man Onorab e bonzour nou piblik ki pe swiv nou. E byenveni pou en semenn travay ankor enn fwa. Bon pou konmanse semenn pase mon ti demann Onorab Aglae pou fer en lesplikasyon lo en *recording* ki ti pe sirkile lo medya sosyal ki ti enplik li.

Akoz nou ti pe antre dan deliberasyon lo Bidze *Appropriation Bill*. Mon pa mon ti retard sa lesplikasyon pou ozordi ler nou annan en sesyon regilye. Alor la mon a demann Onorab Aglae si i pare pou donn en lesplikasyon. Onorab.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou Manm Onorab e tou dimoun a lekout. Mr Speaker i regretab ki en konversasyon ki ti ganny fer an *joke* e en repons an fars ki'n arive isi menm kot sa Lasanble in tonm

dan domenn piblik avek bi pou *frame* mwan e sali mon zimaz.

Mon oule met lo rikord ki mon Onorab Egbert Aglae pa afileye mon lekor dan okenn tranzaksyon e aktivite konsidere ilegal par Lalwa Sesel e ki mon lanmen e konsyans i enn ki prop.

Mon enn parmi mon bann koleg Onorab ki pe donn sipor nasyonal dan lalit kont drog ilegal, e mon kontinyen lager pou sov nou bann frer e ser ki'n vin viktim sa fleo drog.

Mon prezant en leskiz formel ek Lasanble, si sa in koz okenn lenkonvenyans pou nou lenstitisyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Aglae pou sa leksplikasyon. Byen. En lot pti *item* mon'n ganny en demann pou en Drwa Repons sorti kot en Madanm Vicky Radegonde, ki dir ki dan Lasanble Onorab Gervais Henrie ti fer referans lo li lo dan son deliberasyon e i ti dir ki li i en *fake profile*.

Madanm Radegonde i dir i pa en *fake profile*, i egziste e i fer son komanter lo medya sosyal. Mon fer sa koreksyon pou li. Mersi. Nou a kontinyen lo *Order Paper*. Madanm Clerk i annan prezantasyon dokiman pou ozordi.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker tou bann Manm e tou dimoun ki a lekout. I annan de Papye ki pe ganny prezante ozordi bomaten.

The Republic of Seychelles - Status of List of Reservations and Notifications upon Deposit of Instrument of Ratification

S.I. 99 of 2021 Environment Protection, (Waste Services) Regulations, 2021.
Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Madanm Clerk. E parey *Order Paper* in liste nou annan Public Bills me nou pe *set aside Order 25* pou nou pou sa de sesyon pou nou pran Mosyon.

E nou annan trwa Mosyon ki'n met lo *Order Paper* e avek sa mon a apel *Leader of Government Business* Onorab Bernard Georges pou konmans prezantasyon premye Mosyon.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour bann Manm koleg Onorab dan Lasanble e tou dimoun ki pe swiv nou mon swet zot tou en tre *bonne journée* e en tre *bonne semaine* travay.

Mr Speaker premye Mosyon lo sa *Order Paper* i lir *comme suite* ;-

In accordance with Article 64 (4) of the Constitution this Assembly resolves to ratify the Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting mieux connu konman MLI.

Mr Speaker apre ki Mosyon i ganny segonde, mon ti ava demann ou permisyon pou mon dir enn de mo an sipor sa Mosyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Nou a ganny segonnman pou sa Mosyon silvouple? Onorab mon annan de lanmen ki'n leve Onorab John Hoareau.

HON JOHN HOAREAU

Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou dimoun a lekout. Bonzour ser koleg *MNA*. Mon oule segonn sa Mosyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Nou a retourn kot Onorab *Leader* Biznes Gouvernman.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon pa pou long parey nou koutim konmela etandonnen ki *IAC International Affairs Committee* Komite Zafer Etranzer dan Lasanble Nasyonal, i pas bokou letan pe revwar bann Trete ek bann

Konvansyon, bann lenstriman enternasyonal ki ganny prezante devan sa Lasanble. Mon krwar i ti ava, i ti ava mye les *IAC* - bann Manm *IAC* sirtou son *Chair* ki'n fer bokou travay lo la fer sa leksplikasyon an detay lo sa Konvansyon ki devan nou. Olye ekout mwan mon pe sey *paraphrase* sa ki zot, zot in fer an detay.

Me mon ti a kontan zis fer de pti remark ;-premyerman mon remersye Lasanble pou donn sa konvansyon priyorite, aköz nou pe antre dan sezon Bidze. Nou pe al ver lafen lannen e sa Konvansyon i en Konvansyon ki sa ki nou apel *time sensitive*.

I enn ki nou bezwen fer pase nou bezwen ratifye dan en, en kourt dele letan aköz son bann konsekans fiskal e ekonomik ki deryer li. Donk sa ti mon premye pwen.

Dezyenm keksoz ki mon ti a anvi dir se ki sa Konvansyon parey nou ava ganny eksplike an detay taler i enn ki pe vin konman en parasol en *umbrella convention* lo bann *double taxation agreements* ki Sesel i annan avek bokou pei.

E set en lot sa bann mezir ki *OECD* pe pran e pe angaz avek bann pei, bann ziridiksyon. Be zis bann ki annan en konponan *offshore* parey nou isi ki annan en

servis finansye enternasyonal. Me zeneralman pou fer sir ki i annan en nivo taks ki ganny aplike ki iniversel, oubyen ki bann mezir fiskal ki ganny pran ki ganny aranze dan en fason ki evit atraver bann *double taxation agreement*, evit *tax shopping* par bann lakonpanyen.

Setadir pou sey evite ki en lakonpanyen malgre ki i pa fer biznes dan en ziridiksyon, i met son *headquarters* dan sa ziridiksyon aköz i pou *save enpe tax*.

E nou'n war ki *OECD* dan sa bann dernyen letan in met bokou presyon lo bann pei enkli Sesel, me pa zis Sesel. Annefe Sesel pa enn bann pa enn bann pli gran *defaulters* me met presyon lo bokou pei pou ki zot vin *in line*, e fer sir ki taks i ganny peye a en nivo apropiye dan sa ziridiksyon kot i devret ganny peye.

In other words kot sa taks, kot sa biznes i ganny fer pou taks ganny peye. Donk i en sistenm reorganizasyon sistenm fiskal mondyal ki pou pran ankor i pou annan plizyer letap.

Me sa set en dezyenm letap pou evit sa ki nou apel *Base Erosion e Profit Shifting* parey parey mon'n eksplike.

Donk sa Konvansyon sa ki li i pe fer se i pe dir olye ki sak ziridiksyon i bezwen al

sanz sak *double taxation agreement* ki zot annan avek sak lezot pei ki pou pran letan, sa Konvansyon i vini i fer sa pou zot *in one go*.

E parey sa Konvansyon parey nou a ganny eksplike taler, i annan bokou rezerv ki bann pei i kapab fer e nou avawar dan rapor IAC ki Sesel li menm li in fer bokou rezervasyon *for the time being*, an mezir ki i met son kapasite an mars, pou anmenn tou bann lenplimantasyon - anmenn lenplimantasyon tou bann laspe dan sa Konvansyon an reg.

Donk Mr Speaker mon ti anvizis fer sa de pwen ozordi e mon remersye ou. E avek sa detrwa mo, *I move in terms of my Motion*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Georges. Parey labitid nou a pas lo Manm e mon krwar ozordi son *Chairman* ki pou adrese - *Chairman IAC* pou prezant son analiz lo sa Mosyon. Onorab William.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun ki a lekout. Mr Speaker lo sa, sa sipor pou sa Mosyon pou ratifikasyon sa Protokol Mr Speaker mon pou konmansé par donn en pti pe listwar par deryer sa Konvansyon an menm tan.

Mr Speaker mon a dir ki mon pou donn en pti pe tour lorizon vizavi sa Protokol e mon pou les bann lezot Manm IAC e lezot Manm pou donn en pe plis lenformasyon vizavi sa ratifikasyon ki nou pe al fer ozordi.

Mr Speaker proze *BEPS* lerozyon baz taks i transfer profi ti vin isi an 2012 ler groupman pei *G20* ti donn latas Lorganizasyon Korperasyon Ekonomik e devlopman pou devlopman *BEPS* plan aksyon dan son los dan *SOME Los Cabos 2013* an *Saint Petersburg* some *G20* ti aprouv sa proze ki konteni 15 plan aksyon pre kre pou ganny enplimante domestikman e atraver trete bilateral taksasyon.

Ti ganny agree par *G20* dan son *SOME* an *Talia 2015*. Proze ti ganny adopte le 24 Novanm 2016 e sinyen par 78 ziridiksyon sa letan. Proze ti vin an fors an Zilyet 2018. Plizyer ziridiksyon zot ti opte pou sorti dan serten bann plan d'aksyon, enkli aksyon 12 ki tous deklarasyon plan agresiv taksasyon. Mr Speaker an 2017 ti ganny estimen ki anviron 100 a 200 bilyon Dolar par an larzan taks i perdi.

An 2018 *taks* akademik Gabriel Zucman ti estimen ki sa pert i pre 200 bilyon par an. *Tax Justice Network* in

estiman ki profi ant \$660 bilyon i ganny transfer an 2015. Mr Speaker pandan sa dernyen deseni Trete bilateral taks konklir par bann ziridiksyon mondyal, zot in sey anpes doub taksasyon destriktif. E pou retir baryer ant frontyer pou aktivite komers dan furnir komodite e servis enkli mouvman kapital teknolozi e dimoun.

Sa lasenn trete taks mondyal environ 3000 a 4000 an aplikasyon mondyal in osi lenfliyans labi Trete e *Treaty shopping* ouswa transfer profi san pey taks atraver bann lagreman.

Depi 22 Zilyet 2020 dan sa 94 ziridiksyon 47 pei in depoz zot lenstriman ratifikasyon, laprouvasyon ouswa lakseptans. Sa lenstriman i permet tou parti pou zwenn de dan sa kat standar.

Minimonm ki ti ganny agree dan *BEPS package*, i o e i donn fleksibilite lo fason zwenn sa bann standar e konstate son target.

E ofer fleksibilite pou parti prenan pou sorti si serten provizyon pa reflekte standar minimonm *BEPS*. Lerozyon bann baz taks e transfer profi i refer ek bann milti nasyonal plan stratezik taksasyon, ki ganny servi pou evit pey taks par transfer profi fer dan sa ziridiksyon, ki pey

bokou taks dan bann pei ki pey mwens taks dan profi.

Sa kalite fason fer alor Mr Speaker, i anpes ouswa limit lakantite taks ki sa pei i merit anmase.

Lorganizasyon pou Korporasyon Ekonomik ek Devlopman, i definir sa stratezi lo lerozyon baz taks e transfer profi konman en leksplwatasyon bann trou dan Lalwa Taks, e bann mankman dan regilasyon.

Resers in montre ki i annan trwa teknik *BEPS* ki ganny servi pou transfer profi atraver bann *tax haven*. Mr Speaker mon kapab koz bokou lo la me pou rezon ki sa size i vremen kompleks e teknik, mon a senpleman dir ki Sesel napa swa.

Si i anvi reste *OECD compliant* met son bor lagreman doub taksasyon ki'n sinyen azour, benefisye otan plis e fer lot pa enportan ver siport nou tranzisyon sorti lo *black list* pou prezan lo en *grey list* ek lespwar pou ariv lo lalis blan.

Mon pou donn mon sipor lo sa Mosyon Mr Speaker e mon pou aret la pou mon donn sans lezot Manm elabor lo sa Trete. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Mon a pran non bann Manm ki anvi entervenir lo sa Mosyon. Bon mersi. Kote,

kote IAC lekel lot Manm ki anvi *lead* avek leksplikasyon parey Onorab William in endike ?

Onorab tou lede en? Ok tre byen. Dan sa ka Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mr Speaker parey ki *Chairman IAC* in dir sa Konvansyon ki devan nou i enn ki vremen, vremen enportan. Akoz dan en pei i enportan ki taks ki'n ganny kolekte i ganny kolekte.

E menm Sesel in arive dan lepase ki a plizyer repriz, i annan plizyer lakonpanyen ki vremen zot pa'n pey taks parey zot merit peye. E sa konvansyon Konvansyon i met en lobligasyon lo bann pei pou met bann mezir an plas pou anpes *base erosion ek profit shifting*.

E pou mon i eksplik en pti pe *base erosion ek profit shifting* i kot bann lakonpanyen - sirtou bann *multinational corporation* ouswa bann *companies* zot servi *BEPS* ouswa *profit shifting*, pou zot *avoid* pey taks ki zot merite dan zot pei.

Mr Speaker ki zot fer se ki zot *shift* zot bann *income* ouswa zot profi ki zot fer dan bann lezot pei. Sirtou dan bann, bann *tax havens* parey nou apele - bann landrwa kot swa *income* pa ganny - *income tax* pa ganny peye ouswa kot *income tax* i bokou pli ba.

Alor ler zot shift zot profi dan sa bann pei, zot *earnings* dan sa bann pei, taks ki zot pou peye dan sa bann lezot *jurisdiction* i bokou pli ba, alor zot ki zot fer zot ganny zot bokou plis, plis reveni.

E ki zot fer se ki sa bann *multinational companies multinational corporation*, zot kre bann *subsidiary companies* ouswa bann *offshore companies* i ganny kree dan en lot ziridiksyon dan en lot pei, e la kot zot transfer sa larzan dan sa lo sa bann lezot *subsidiary companies* dan sa lot *jurisdiction*, pou zot parey mon dir pou zot *avoid* taks e zot pa pey taks parey zot, zot merit peye.

E menm Sesel dan lepase nou'n tann plizyer bann konsern ki'n ganny souleve, e mon a servi legzanp sirtou kot i konsern parey bann gran lotel ki nou annan dan nou pei - bann *international brands* kot zot annan plizyer brans partou dan lemonn.

E bokou fwa e i annan bann lotel osi ki fer sa menm bann lotel ki pa neserman bann gran lotel, kot wi bokou zot annan zot kont i dan bann lezot pei aletranze, ouswa dan en lot parey mon'n dir *jurisdiction*.

E zot lasanm ki zot pe vann sirtou sa bann gro lotel, eski vremen nou pe anmas *earnings* ouswa lo sa bann

lasanm parey nou pe merite? Eski vremen zot pe deklar sa profi, sa *earning* ki vremen zot pe fer?

Akoz bokou fwa ki nou ki arive se ki bokou bann peyman pa pe ganny fer dan nou pei. Peyman pe ganny fer lo en kont *somewhere else* e larzan pe al dan sa lot pei. Petet dan en landrwa kot i kapab son *income tax* i bokou pli ba ki Sesel.

E nou Sesel nou, nou pa pe vremen anmas sa *earnings*, sa larzan ki nou merit anmase e nou pe perdi bokou larzan. E i pa neserman zis an lotel. I kapab lezot konpanyen. I kapab konstriksyon i kapab bann lezot korperasyon ki'n etabli brans dan bann lezot pei dan lezot *jurisdiction*, me ki pa neserman sa larzan ki nou merit anmase nou pe vremen anmase. Akoz nou pe pey sa profi i pe ganny i pe dan en lot landrwa.

Alor i enportan ki nou konman en pei nou annan bann nou *compliance* avek *OECD* an menm tan ki nou, nou met nou bann Lalwa azour avek sa Konvansyon ki ozordi i devan Lasanble pou nou, pou nou ratifye.

I enportan ki okenn pei *earnings*, *income* ki nou merit larzan ki nou merit reveni ki nou merit kolekte lo taks, nou pe vremen kolekte sa larzan ki nou merite. E mwan mon

santi poudir sa Konvansyon i enn ki bon. I enn ki pou dan benefis nou pei.

E parey Onorab Georges osi in fer resorti poudir Sesel i annan *double taxation agreements* avek plizyer pei, tout an prenan kont parey mon'n dir ki nou pa pe espekte ki en lakonpanyen demen nou annan en Seselwa ki in al etabli en lakonpanyen dan lot pei, kot son loperasyon i dan sa pei.

Kot reveni ki pe fer i pe pey taks dan sa lot pei an menm tan i pe pey taks Sesel. Sa i annan bann lezot bann lezot keksoz ankor ki nou bezwen konsidere e ki nou annan serten rezervasyon lo la.

Akoz nou pa oule war nou dan en pozisyon konman en pei, kot nou pe dekouraz bann lezot lakonpanyen *multinational companies* pou vin Sesel akoz demen war zot bezwen pey taks dan zot pei. Apre an menm tan ki zot bezwen pey taks Sesel. An menm tan zot bezwen pey taks dan zot pei osi.

Sa me selman sa i annan bann lagreman ki nou siny avek lezot pei pou nou *avoid* ki en biznes, en lakonpanyen, i bezwen pey taks dan de diferan *jurisdiction*.

Mr Speaker avek sa de mo mon, mon napa okenn lobligasyon okenn rezervasyon

pou mon siport sa lagreman ki devan nou e mon pou donn mon sipor. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou Manm Onorab. Bonzour tou piblik ki pe ekoute. Mr Speaker parey in ganny fer resorti annefe konman en Manm IAC nou'n zwenn avek group ki pe travay lo sa proze nou'n zwenn avek PS Finans avek son tim. E mon krwar Chair IAC in set en pwen enportan. Onorab osi ki'n koze avan mon.

In fer sorti serten pwen enportan ki *focus* lo rezon aköz sa Konvansyon i devan nou Lasanble ozordi e aköz sa kantite travay ki'n ganny fer dan lepase ki'n bezwen ganny fer pou met Sesel azour avek serten lobligasyon taks ki nou annan.

Parey mon'n dir Mr Speaker sa Konvansyon i enn ki enportan pou Sesel an relasyon avek serten lobligasyon enternasyonal ; -sirtou avek serten lorganizasyon OECD i annan en kantite travay in ganny fer resorti ki depi 2013 sa proze i on.

E mon okouran bokou bann travay in ganny fer dan lepase, e bokou bann zenn profesyonnel Gouvernman ki'n travay lo la. Sa proze BEPS li menm letan i ti konmanse in konmans ek en bi pou, pou *tackle* en pti pe bann manivrans si oule par bann gran, gran lorganizasyon.

Sirtou bann lakonpanyen milti nasyonal ki petet servi, servi bann *loopholes* ki annan dan bann Lalwa Taks dan bann ziridiksyon kot petet zot, zot *operate*. Ouswa par egzanp Sesel nou'n siny bann *DTAs Double Taxation Avoidance Treaties Agreements*.

E petet zot servi en pti pe bann *loopholes* ki annan dan sa bann Lalwa pou zot *avoid* pey taks swa dan pei orizinal kot zot baze ouswa dan sa bann pei orizinal kot zot pe *operate*. E neserman OECD i konsernen avek sa.

E sa ki i fer, i fer ki bann pei i perdi en serten nonm reveni ki zot pe devret pe anmase avek sa bann lakonpanyen, avek sa bann lorganizasyon e ki sa bann lorganizasyon i war zot fasil.

Zot servi en kantite bann eksper dan domenn taks dan domenn Lalwa, e zot war li fasil pou zot *avoid* zot bann lobligasyon ver sa bann pei kot

zot pe *operate* ouswa kot zot baze.

E Sesel konman en ziridiksyon ki i annan en ziridiksyon *offshore* finansyel, i osi en pei ki'n siny bokou double *taxation avoidance agreements*. Sa Konvansyon ki devan nou ozordi, i dan en fason senp, dan en fason tre senp pou nou fer amannman dan serten provizyon dan sa bann lagreman *DTAs* pou ki nou kapab an konformite avek sa ki *OECD* pe demann nou.

Parey in ganny eksplike sa Konvansyon i *allow* Sesel pou fer sanzman, fer bann amannman konman en bann *umbrella amendment*.

Savedir dek konman Sesel i nou ratifye sa Konvansyon, serten provizyon dan sa bann *DTAs* ki nou'n sinyen, i pou neseserman bezwen ganny sanze. E san ki Sesel i bezwen al negosye endividyelman avek sa bann pei ki nou'n siny *DTAs*.

E la mon oule fer sorti ki Sesel i annan li 33 *DTAs* an tou avek 4 ki pa ankor vin operasyonnel vin anfors. So sa lamannman si nou Lasanble i aprouve ozordi e *sorry* sa Lalwa sa Konvansyon si nou Lasanble i anvi aprouve ozordi, i pou fer ki nou pa pou bezwen al negosye avek sa bann diferan pei endividyel.

Me nou pou ganny rekonnet konmkwa sa bann lamannman i antre dan sa bann provizyon dan sa bann *DTAs* kot Sesel in sinyen.

Mr Speaker an dizan sa i annan bann benefis pou Sesel. Premyerman i met nou azour ek nou bann lobligasyon enternasyonal, sirtou avek *OECD*. Nou konnen *OECD* i, i *scrutinise* bokou sirtou nou bann seksyon *offshore*.

E sa i a met nou azour avek serten Lalwa Taks ki nou annan e petet *improve* en pti pe nou kondisyon, sirtou nou bann *ranking* lo bann lalis ki *OECD* i garde.

E petet si pou anpes nou pou al lo en *grey list* ouswa en *black list* kot i ava pli *detrimental* pou nou pei. Parey mon'n dir moderniz bann Lalwa Taks. E osi Sesel demen bomaten nou annan bann lakonpanyen milti nasyonal Sesel.

Sa bann lakonpanyen osi i ava kapab fer sir ki zot mentenir zot bann lobligasyon ki nou annan atraver nou Lalwa Taks. E ki Sesel li menm i a kapab anmas son *fair share of* larzan atraver taksasyon lo bann profi ki bann lorganizasyon i fer.

E ki nou a kapab ganny en pti pe plis larzan pou investir dan nou Bidze, investir dan nou bann keksoz nasyonal ki nou anvi fer. So

esansyelman sa Lalwa malgre i en Lalwa sa Konvansyon malgre i en pti pe teknik, i en Konvansyon ki pou anmenn benefis pou Sesel, kominote biznes, pou nou pei an zeneral.

E mon konman en Manm IAC ki'n tann bann diferan deliberasyon e ki pe osi pe ekout sa deliberasyon ki'n pase oparavan, mon krwar i en lamannman ki nou devret pe donn nou sipor konman en pei konman en pou nou moderniz nou pei, moderniz serten Lalwa Taks e mon napa okenn rezervasyon lo la Mr Speaker.

Avek sa de pti mo, mon ava remerci ou Mr Speaker e mon ava esper plitar. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Cosgrow. Onorab *Leader* Lopoziyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Bonzour. E bonzour tou koleg Onorab e byensir tou dimoun ki a lekout. Mr Speaker mon pa pou long lo sa dokiman ki devan Lasanble. Selman i annan serten keksoz ki nou bezwen analize ki petet nou ti a kontan ki si *Leader Zafer* Gouvernman i annan sa bann lenformasyon i kapab ed nou, pou konpran li en pe.

Pandan letan ki nou ti pe diskite sirtou sa bann size

double taxation agreements, ti annan en size ki ti *come up* kot ler en konpanni i etabli en baz dan en pei, e ler i etabli sa baz sa pei e dan sa pei kot i fer tou son aktivite ekonomik.

So admeton par egzant ou annan en konpanyen ki baze Langleter e li i vin fer son aktivite biznes Sesel *for intend the purposes* sa konpanyen i sipoze pey son taks Langleter.

Be si sa materyo brit sa bann keksoz ki i bezwen pou li fer sa biznes isi Sesel. Par egzant annou pran pwason par egzant annou pran ton annou pran lezot sa.

Eski prezan ler nou, nou pa takse sa lakonpanyen nou pa kapab takse sa lakonpanyen isi sa reveni ki i fer atraver sa aktivite i pey sa taks dan en lot pei? E alors pou en prensip *fairness* petet mon ki pa pe konpran sa, sa bann lagreman.

Akoz sa lagreman i zeneral, me an pratik - an pratik si sa resours i kot nou i se nou i pou nou, nou ekspekte ki nou, nou ganny en *fair share of* sa taksasyon ki sipoze ganny takse lo reveni ki sa konpanni i fer.

Be si ou annan en *DTA* pou *avoid* takse sa dimoun de fwa, sa dimoun *then will not pay the taxes* ki nou sipoze peye Sesel. So ler i pe fer son aktivite kot i p pran resours dan nou pei pou fer son

aktivite avek, eski nou, nou pou benefisyè.

Ok wi nou pou benefisyè atraver par egzanp lanplwa, ki si i en lizin i pou annan lanplwa. Ki si i en nenport aktivite i pou annan bann keksoz *value added*, i pou annan bann lezot biznes ki zot pou benefisyè atraver sa enn.

Me parkont *when it comes to the taxing the money* ki i gannyen ler ou fini tir tou keksoz ou'n fini met tou keksoz akote, sa konpanyen *is in the business making a profit* pou fer larzan.

Me eski nou, nou pe ganny benefis sa bann taks atraver sa bann lagreman? E mwan mon konsern avek sa e mon krwar IAC osi in *raise* sa konsern dan zot rapor kot zot in dir, eski Sesel pou kapab enplimant sa.

E mon krwar sa larepons ki e mon kontan IAC i demann sa kestyon larepons ki zot in gannyen pou mwan i pa satisfèzan. Akoz mon santi petet ti devret kapab annan plis, akoz i pa fer premye bann lagreman ki *relate* avek bann DTAs. Akoz sa i pou asiz *above* tou DTAs ki nou annan la.

Ki mannyer nou konman en pei sirtou bann pti pei parey nou menm nou, nou asire ki resours ki nou annan, akoz nou napa bokou resours. Resours ki nou annan ki ganny servi pou fer en prodwi,

reveni ki vini atraver sa bann resours nou pa a ganny zis petet en *small percentage of* sa reveni. Nou ganny en pousantaz adekwat sa reveni.

E pou mwan se sa enn bann konsern ki mon annan *regarding, regarding* sa. Sa bann lagreman i bon pou Sesel. I bon pou Sesel akoz en keksoz i annan en entervenans ki'n koz lo la e in koz lo bann gran lotel.

E mon krwar sa ki i ti pe dir se *transfer pricing* e pou nou eski DTAs i en fason ki kapab ganny servi pou fasilite *transfer pricing*? I en kestyon reel ki nou bezwen demande.

Akoz si par egzanp mon, mon en konpanyen ki rod en *hotel chain* e enn sa *chain* e enn brans sa *chain* i baze Sesel. E ou annan en sistenm *booking* ki fer ki lamazorite *booking* i pas atraver en lot sistenm elektronik deor. E ki sa ki nou pou gannyen ler sa viziter i *actually* al dan bann restoran lokal, eksetera.

Me deplizanpli nou war poudir bann lotel pe *provide* en *one size fit all package*. Kot sa kliyan dan lamazorite ka pa pe sorti an deor sa lotel pou li al frekant bann restoran, al dan bann lezot landrwa.

Sert i ankor annan me eski i annan en volim biznes, en volim reveni ki nou pa pe

anmase? E si ou annan *DTA* par egzanp ek en lotel ki *let's say* i baze *Maurice* e ou annan en *DTA* avek *Maurice*.

Sa *DTA* pou fer ki sa konpanyen ki sa *parent company* i pa ou pa pou ganny sa *as generously as from the tax devidends* parey ou ti pou gannyen, si sa dimoun ti bezwen pey son taks Sesel.

So *DTAs* i neseser. I neseser akoz si oule atrakte sa bann lakonpanyen pou vin etablir en brans isi ou bezwen ofer li serten keksoz parey nou ti ofer anba *SITZ*. E nou tou nou konnen ki problem nou'n gannyen avek *SITZ*, sirtou ler ou met serten egzanpsyon ki bann Lalwa pa aplikab.

So si nou pe koz lo egzanpsyon, eski petet i pa letan la ozordi a sa moman la dan nou lekonomi, pou nou regard sa bann egzanpsyon san ki nou touy linisyativ pou nou kapab ganny biznes pou antre Sesel.

But at the same time si en biznes i vin Sesel pou li servi nou resours pou li fer en aktivite biznes, nou devret ekspekte ki nou ganny en *return* pou nou resours. So pou mwan sete sa enn bann konsern ki mon annan.

E mon pa konnen si *mover* Mosyon *Leader Zafer* Gouvernman i annan sa bann lenformasyon, i annan serten

sa me mon konnen ki dan lefase nou'n abord sa size atraver bann lezot Lalwa ki nou'n ki nou'n pase dan Lasanble, e i enportan ki nou fer referans avek sa.

Akoz *whilst* ki mon'n war bokou *DTAs* ganny sinyen dan lefase, mon pa'n neseserman personnelman krwar ki tou sa bann *DTAs* i servi nou dan en fason pozitiv.

E mon konnen pei pou *eventually still* bezwen angaz li dan *DTA*, akoz limit resours ki nou annan e pou nou reste, pou nou reste en ziridiksyon *appealing* pou bann investiser.

But at the same time ler nou regard - akoz nou regard sa Konvansyon akoz li i pa pe *deal* avek sa sistenm, sa ki i annan pou fer avek *offshore - tax offshore and tax invasion*.

I pe pirman avek bann Lalwa Taks. E mon rapel tre byen ki en konsiltan mon krwar *World Bank* ki ti dir nou sa *or OECD* mon pa konnen i ti vini, me i ti dir nou sa mon rapel sa parol byen i dir nou si ou, ou pa takse sa dimoun Sesel, en lot dimoun en lot landrwa pou takse sa dimoun.

So mon pa konnen si mon annan tou lenformasyon be si par egzanp nou pran *Thai Union* par egzanp ki *own IOT*. Oubyen nou pran enlot konpanyen ki *own* en *hotel chain* par egzanp. Si nou, nou

pa pe takse sa lakonpanyen Sesel zot pe ganny takse *somewhere else*.

So eski nou pe ganny valer pou sa lenvestisman ki a dimoun in anmennen dan nou pei, an servan resours ki nou, nou *provide* an ka en lotel. Se nou sa destinasyon sa depans ki nou fer dan lanvironnman pou *maintain* nou lanvironnman sen e zoli.

Sa depans ki nou fer lo bann netwayaz atraver LWMA konbyen milyon ki nou depanse, pou asire ki nou bann landrwa i reste prop. Depans ki nou fer pou *provide utilities* delo elektrisite, depans ki nou fer pou mentenir lord ek lape, travay tou bann Lazans pou fer ki pei i reste stab.

So tousala i ganny met ansanm pou war ki *at the end of the day* eski i vizavi tou sa bann depans ki nou, nou fer sa reveni ki nou pe gannyen *from* sa bann lenvestisman i bezwen *commensuate* avek sa.

So mwan personnelman mon pa war nanryen mal avek sa Konvansyon. Me dan son laplikasyon parey IAC in note i pou annan serten keksoz ki nou bezwen regarde, nou bezwen analize ki mannyer i pou ganny fer.

E i pou enportan ki prezan IAC i kontinyen reste angaze avek sa bann Konvansyon. Pa les li zis pase

and then move on to the next one.

Akoz zot annan en rapor ase detaye lo sa Konvansyon zot bezwen prezan *follow-up* lo sa rapor e war ki bann mezir ki Minister Finans pe met an plas ansanm avek SRC. Nou'n tann koz lo zot *attempt* pou zot deal avek *transfer pricing*.

Transfer pricing i reste en probleman reel. Pou bann lotel pou Praslin par egzanp pou annan bann gran lotel *transfer pricing* pou pli prominan, akoz ler ou pou annan bann lotel Seselwa bann lotel *owned by* Seselwa, ki pe pey zot taks byen. Ou pou osi annan bann gran *chain* ki si i annan ki probableman kominote pa pe benefisyé *as much from* reveni ki zot devret pe gannyen.

So vwala i bann kestyon pertinan e mon swete ki bann Manm i reste angaze avek sa bann Konvansyon e swiv li. Akoz zot in riske war nou pe enplimant, pe amann bann Lalwa *in a very short period of time without having* pran konsyans bann eleman ki'n sorti dan sa rapor. Vwala mon kontribisyon Mr Speaker. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay. Nou a retourn kot *Leader* Biznes Gouvernman pou son repons *or summing-up* mon pa konnen tou lede ansanm.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon ti a kontan remersye bann dimoun ki'n pran laparol bomaten, e ki'n kapab eklersi en pe anvoy en pe plis lalimyer lo en Protokol ki *sorry* lo en Konvansyon ki ase difisil parey in ganny rekonnèt par bann dimoun ki'n pran laparol - ase teknik, ase difisil pou nou antre dan tou son detay.

E dan sa ka mon krwar nou bezwen konfyans Minister Finans, kot i annan bokou teknisyen. E mon mazin an partikilye SS Payet ki'n *involve* dan diskisyon pou plizyer, pou plizyer lannen avek *OECD*. E ki tanzantan in vin devan nou Lasanble avek en nouvo proze Lalwa parey in promet nou i pou fer an Desanm, avan ki nou al dan *recess*.

E avek bann Konvansyon ki fer ki pa par pa, nou pe, nou pe vin en pei en pei pli *compliant* avek bann lareg enternasyonal dan rezim fiskal. E an partikilye me osi lo bann size ki annan pou fer avek nou pozisyon konman en sant finansye.

Mr Speaker mon kontan ki apre en dernyen semenn ase divize, ozordi nou kapab konman en Lasanble revwar nou linite otour en size nasyonal, ki mon krwar apre mon'n ekout tou dimoun i pou

ganny sipor sa Lasanble bomaten.

Sa ki'n ganny dir i toutafe vre Mr Speaker par bann entervenans. Resaman par egzanp nou'n war de keksoz ki'n arive lo nivo, lo nivo mondyal. Ler dan *SOME* enn bann some mon krwar mon pa konnen si i ti *G20* resaman, propozisyon Prezidan Biden pou fer en rezim taks biznes 15poursan *right across the board*, in ganny adopte an prensip. E sa set en tre bon keksoz.

Akoz i pou tir en pe sa bann *forum shopping*, sa bann *jurisdiction shopping* ek sa bann lenperfeksyon ki i annan dan bann rezim taks otour lemonn ki permet sa ki Onorab Pillay, Onorab Cosgrow, Onorab Woodcock avek Onorab William in koz lo la bomaten.

Ki permet par egzanp *Apple Inc.* pli gro lakonpanyen dan lemonn met son *headquarters* pou pey taks *L'Ireland* e pou li pey en sonm derizwar. Sa se bann keksoz ki mon krwar bann gran pei ki ti espekte bokou plis reveni taks sorti kot sa bann gran lakonpanyen i anvi arete.

E nou konman en fasilitater kekfwa atraver nou sistenm nou ziridiksyon, nou bezwen nou osi fer, fer nou bout pou fer ki taks i ganny peye la kot i devret ganny

peye, a en nivo ki i devret ganny peye.

E an mezir ki nou pe fer sa,, nou pe ganny bann benefis ki nou'n ganny ki'n ganny elabore bomaten nou pe vin annefe eskiz mon pou servi sa mo deplizanpli en bon piti dan sa sistenm.

Kot olye al dan en direksyon kot a kourt term nou pou ganny bokou biznes *by being opaque* konman en ziridiksyon, o kontrer nou, nou'n deside al dan lot direksyon.

E sa se vin osi *compliant* osi transparan ki posib, aköz bann benefis a lonterm malgre bann pert a kour-term bann benefis a lonterm, pou bokou pli bon pou nou pei. E nou zimaz enternasyonal ki tre enportan - pa zis dan sekter finansye me osi dan sekter tourizm ki nou, ki nou aktivite ekonomik prensipal dan sa pei.

Mr Speaker avek sa, avek sa detrwa mo mon ti a kontan ankor enn fwa remersye bann ki'n pran laparol ozordi e remersye zot pou langazman ki zot in donnen pou siport sa konvansyon ki mon krwar i dan lentere nasyonal. Mon remersye ou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Georges. E avek sa Lasanble a pran vot lo sa Mosyon ki pou ratifye mon

remind zot Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting.

Manm ki an faver lev lanmen silvouple ? Mersi tou Manm in vote. *In accordance lo Mosyon ;-*

In accordance with Article 64 (4) of the Constitution this Assembly resolves to ratify Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting (LMI).

29 Manm in vot pour 0 kont e 0 abstansyon. Donk Mosyon in aprouve par Lasanble. Setou nou'n fini la, nou a prosed lo *next* Mosyon Onorab Georges.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker eski nou pe swiv lord Mosyon ki lo *Order Paper*.

MR SPEAKER

Wi mon krwar dan ABC nou ti'n demann Madanm Clerk pou rearanz lord ki zot ti'n sizere. So nou a pas lo limero 2.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker dezyenm Mosyon ratifikasyon se i lir konm swivan ;

In accordance with Article 4 (4) of the Constitution this Assembly resolves to ratify l'Accord Portant Revision de l'Accord Générale de Cooperation Entre les Etats Membres de la Commission l'Océan Indien.

Mr Speaker mon pou pran laparol avek ou permisyon briyevman apre ki sa Mosyon in ganny segonde. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Nou a ganny segonnman pou sa Mosyon. Onorab William.

HON WAVEN WILLIAM

Mr Speaker mon segonn sa Mosyon pou ratifikasyon sa Protokol. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi nou a pas laparol avek Onorab Georges.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker Komisyon de Losean Endyen i annan en plas spesyal dan leker Seselwa. Akoz parey nou konnen sa enn lenstriman ki'n ganny, ki'n ganny etabli Komisyon de Losean Endyen in ganny sinyen isi se Lakor de Victoria.

Donk nou fyer ki se isi Sesel ki *coup d'envoi* in ganny donner pou formasyon *la Commission de l'Océan Indien*.

E resaman Mr Speaker parey ou konnen nou'n ganny loner pou resevwar dan nou pei e dan sa Lasanble Sekreter Zeneral *Commission de l'Océan Indien* Mr Marimoutou.

E annan en long diskisyon avek li en diskisyon fran ki ti port lo bann defi ki *COI* pe fer fas avek ozordi.

E ki'n toultan fer fas avek e sirtou lefe ki malgre ki nou konnen ki konvansyon ki *Commission l'Océan Indien* i egziste ek son syez i *Maurice*, nou bliye annan de fwa ki nou en parti dan sa regroupman rezyonal tre enportan.

E enn bann rezon kekfwa akoz ki nou, nou bliye annan de fwa bann lavantaz ki sa Komisyon i anmenn nou, se ki i pa vizib. E se enn bann pwen ki nou'n fer resorti si ou rapel Mr Speaker atraver nou rankont avek Sekreter Zeneral.

Ki *COI* i fer bokou travay me enn dan son bann problem se ki i pa vann son lekor. Lepep Seselwa i konn en keksoz ki arive ler i arive, me i pa toultan konsyan travay kontini ki sa Komisyon i fer atraver lannen.

E enn bann lezot defi ki nou annan, se ki malgre nou annan en dimoun kle dan sekretarya kot Madanm Gina Bonne ki o sant travay sa

Komisyon en Seselwaz, nou pa war sifizaman retonbe.

Pa neserman benefis be nou pa war ase piblisite ki ganny donnen a travay sa Komisyon. E se en keksoz ki mon krwar nou bezwen revwar. E dan sa konteks mon konnen ki *Chairman (IOC)* ki ti *sorry IAC* ki ti osi prezan a sa rankont.

E *IAC* li menm atraver son rapor ki devan nou ozordi, in fer sorti enn de pwen pertinan ki mon pa pou devwale, mon a les zot devwal sa zot menm dan zot rapor.

Portan lo lalang ki ganny servi aköz enn bann problemm avek Komisyon Losean Endyen se ki i ganny war konman en klib Franse. E se kekfwa enn bann defi enn bann rezon aköz nou en pe retisan pou nou angaz nou plis avek e osi i annan keksoz pou fer avek bann esanz ant bann Lasanble rezyonal.

Donk sa se bann defi ki nou pou koz lo la ozordi. Me ankor enn fwa sa enn Konvansyon parey sa lot ki nou'n pase ki nou'n pas lo la taler i en lot pa dan letablisman Sesel dan son rezyon e dan lemonn ; - apar egal avek bann lezot bann lezot leta Manm.

E sa revizyon sa lakor ozordi ki *IAC* i ava eksplik nou an detay taler i vin en lot pa dan *improve* bann travay bann

lenstriman travay ki nou annan konman en pei o sen dan sa ka - o sen nou rezyon.

Mon pa poudir plis ki sa Mr Speaker. Mon ava rezerv mon drwa pou mwan kekfwa *wrap-up* en pti pe plitar. Mr Speaker avek sa detrwa mo *I move in terms of my Motion*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Lo kote *IAC* Onorab Waven William.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker ratifikasyon lakor Komisyon Losean Endyen - *COI* anba sa lakor i en lorganizasyon entergouvernmental ki form parti Leta Zil Comores, *Madagascar*, *Maurice*, *La Réunion* e Sesel.

7 pei i form parti group obzervater tel parey *La Chine*, Linyon Eropéen, *La Francophonie* Lord Souvren Malt, *Japon* e Nasyon Ini. Sa se sa 7 pei obzervater. I ti ganny kree an 1982 *Maurice Port Louis*, par Minis Zafer Etranzer *Maurice*, *Madagascar* e Sesel. An 1984 sa lagreman korperasyon ti ganny sinyen Victoria Sesel.

An 1986 *Comores* e *La Réunion* ti zwenn sa lorganizasyon. An 1989 *IOC* ti fer provizyon pou en Sekreter Zeneral, ki son *head office* Mr

Speaker i baze *Maurice*. Depi 1990 *IOC* ti a pe enplimant proze korperasyon dan lanvironnman e konservasyon.

Ek sipor Linyon Eropéen *IOC* atraver sa bann proze in devlop konesans dan ladministrasyon lanvironnman kotyer, lapes e prezervasyon biodiversite.

Apartir lannen 2000, *IOC* in toultan pe *advocate* bezwen spesifik dan bann *forum* Nasyon Ini. An 2005 *IOC* ti fer demann pou ganny stati obzervater dan Lasanble zeneral Nasyon Ini.

An 2016 *La Chine* ti vin premye Manm obzervater swivi an 2017 *La Francophonie*, Lord *Malte* e Linyon Eropéen. An 2018 Komisyon Losean Endyen ti pran sarz Komite kontak lo piratri an deor lakot Somali pou 2an e *Kenya* ti pran *chairmanship* an 2020, pou sekretarya i reste Sesel.

2019 dan en retret Moroni *Comores* deklarasyon *Comores* lo modernizasyon Komisyon Losean Endyen, ti ganny adopte. Dan 34enm Konsey Ministeryel 6 Mars 2020, teks modernizasyon ti ganny revize. An 2020 Lenn, *Japon* e Leta Ini ti ganny stati obzervater *IOC*.

Mr Speaker *portfolio* Komisyon Losean Endyen ti agrandi konsiderableman dan

domenn stabilite politik, lasante piblik, *gender*, mobilite, lantreprenarya, lenfrastruktir, konektivite rezyonal *digital*, transpor aeryen e maritim.

Negosyasyon komers sekirite maritim, sekirite alimanter e devlopman lagrikiltir, lapes e sirveyans stok pwason. Sanzman lapes e sirveyans stok pwason, sanzman klima mitigasyon e adaptasyon administrasyon soutenab *zone* kotyer, administrasyon desarz, servis teknolozi pou sirveyans lanvironnmantal, lenerzi renouvlab e kiltir Mr Speaker.

E sa bann size ki'n ganny azoute an mezir ki *IOC* in devlope. Komisyon Losean Endyen i annan en 12enn partener teknik e finansyel parmi Linyon Eropéen e en Lazans Franse devlopman.

Son bann aksyon i anliny ek bann *framework* enternasyonal, ki lorganizasyon i afilye avek tel parey azanda global pou devlopman soutenab 2030 e lakor global sanzman klima.

Mr Speaker an 2020 Komisyon Losean Endyen ti enplimant apepre 14 proze korperasyon ant 2020 a 2025 i espekte pou administre en Bidze anviron €130milyon Mr Speaker. Ziska ozordi i fer 39an depi ki Sesel, *Maurice* e *Madagascar* i Manm.

Mr Speaker pandan sa 39an konman Manm Lasanble, konman Manm Lasanble ki pli ansyen Manm mon war ki Komisyon Losean Endyen, son bann demars pa ase vizib atraver bann finansman e proze ki zot enplimante.

Ki Seselwa i a konnen kwa an plis ki i pe benefisye ki kalite proze loportinite lanplwa ki kapab annan ouswa ganny kree loportinite aktivite komers, ki ant bann zil kapab ganny fer.

Mr Speaker mon lobzervasyon se ki menm si Departman Zafer Etranzer i annan en zofisye lalyezon i apel *OPL* i mank vizibilite parey loter Mosyon in endike taler.

I mank vizibilite lenformasyon lo aktyalite sa lorganizasyon. Alor mon demann en rev i kwa ki kapab ganny fer, pou angaz pep sa bann Pei Manm Komisyon Losean Endyen, pou entegre e benefisye atraver lakor entergouvernmental.

Mr Speaker lot defayans ki mon war ek sa lakor, se dan son kreasyon devlopman e aplikasyon proze e depans resours kontribisyon Manm e don.

Reprezantan lepep setadir Parlman sa bann pei sa korperasyon parey Zidisyer pou ganny akoz i dan son teks

lakor, Parlman pa pou benefisye ouswa zwe sa rol sirveyans depans e asire ki bann proze e bann target sa lorganizasyon i ganny zwenn Mr Speaker.

Alor Komite Zafer Etranzer in fer en demann avek Minis Zafer Etranzer Sesel, pou dan prosen Konsey Ministeryel ki pou fer an Novanm, ki sa bann pwen i ganny avans devan pou konsidere.

Mr Speaker lot se ki ozordi dan nou sou rezyon la rezyon e enternasyonal lalang Angle i ganny servi akote lalang Franse, Kreol osi i ganny servi parmi serten Pei Manm sa lorganizasyon.

Alor nou osi demande ki zot konsider azout sa de lalang si i posib pou vin pli enklisiv dan sa partenarya.

Mr Speaker akote ou Depite Speaker, *LGB*, Clerk, Depite Clerk e lezot Manm Sekretarya nou'n zwenn ek nouvo Sekreter Zeneral *COI*. Son evalyasyon ki mannyer keksoz ti pe marse, lafason ki i ti dir ki proze i konmanse. Epi i mank swivi.

Sa nouvo program politik e lape ki zot anvi inisye, pou enkli Lasosyasyon Parlmanter de Losean Endyen, mon war li inserten. Akoz i pou parey en *ad hoc* aktivite e ki pou ganny oubliye ankor.

Tan ki sa formasyon ouswa sa korperasyon parلمانter pa antre dan teks Mr Speaker. Ek sa de mo mon pou siport sa ratifikasyon Mr Speaker e mon anvi dir ki Sesel in toultan pe zwe en rol proaktiv dan sa sou rezyon.

E mon konnen ki i annan en ta keksoz Mr Speaker, ki nou kapab devlope e fer dan sou rezyon. E mon krwar ki i i mank partisipasyon Manm Parلمانter. E Manm Parلمان i la pou war e fer sir ki sa Komisyon Losean Endyen son bann target i ganny zwenn. E ki pep sa bann Pei Manm zot osi war e benefisye an plenman.

Mr Speaker avek sa de pti mo avek sa bann demann ki mon santi i enportan ki Lasanble Sesel, i bezwen pouse. I bezwen pouse ki dan teks sa lakor, dan teks sa lakor ki sa korperasyon avek Parلمان i antre ladan.

Mr Speaker mersi. Mon pou donn mon sipor sa ratifikasyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon annan trwa Manm ki'n lev lanmen. Bon nou a konmans avek Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Parey ki Onorab William in dir, oparavan IOC Komisyon

Losean Endyen i en lorganizasyon *inter* gouvernmental ki konekte promot korperasyon ant bann pei dan Losean Endyen.

Sirtou kot i konsern devlopman soutenab. IOC bann pei ki form par IOC se parey Onorab William in dir, i Comores, Madagascar, Maurice, La Reunion e Sesel. E sa bann pei koman bann la mazorite bann pti pei bann, bann SIDS bann *Small Island Development States* nou annan en kantite an komen.

E bi pou sa, sa e la ki i pe ganny demande pou fer ozordi, se pou reviz en pe sa lagreman ki pou ede ranforsi lanmitye ki pou annan ant tou sa bann pei dan Losean Endyen. Ranforsi lanmitye solidarite e korperasyon parmi tou sa bann pei.

Parey mon'n dir Mr Speaker nou annan bokou an komen e misyon IOC i enn ki vremen enportan. Son misyon se pou promouvwar lape, pou promouvwar stabilite e sirtou bonn governans dan bann pei dan Losean Endyen.

Nou konnen poudir dan lepase i annan parmi sa bann pei ki'n in annan bann kontrent, bann *issues* kot i konsern bonn governans; i annan enn de sa bann pei ki annan en stabilite. E ansanm i en fason pou siport, pou solider avek kanmarad e an

menm tan ankouraz sa bann bon valer parey *rule of law*.

E en keksoz ki mwan mon santi dan sa lagreman dan bann revizyon ki i pe fer pou ed nou konman en pei, se bann korperasyon kot i konsern ekonomik ek komersyal.

I annan en kantite ki nou kapab aprann avek kanmarad. Si ou pou get an term *IT* ozordi *Maurice* i en pti pe pli devan nou. Petet nou Sesel nou par devan plizyer pei kot nou devret kot i konsern *tourism* lapes osi.

Me selman i annan plizyer fason ki nou kapab annan korperasyon pou ed kanmarad avans pli devan.

Parey mon'n dir misyon *IOC* se non selman pou ankouraz lapes, stabilite me osi ankouraz korperasyon dan plizyer lezot domenn ki konsern lagrikiltir pou konservasyon nou ekosistenm. E Sesel i en pei ki sanpyon kot i konsern konservasyon lo nivo Losean Endyen e menm lo nivo Lafrik.

E pou promouvwar e osi ranforsi, ankouraz Lekonomi Ble ki en term ki nou pei pe tay avek. E nou ase devan par devan sa bann lezot pei. E osi sa ki enportan se korperasyon kot i konsern domenn Kiltir Lasyans e liniversite ek ledikasyon osi.

Ozordi i annan bann lesanz deza kot nou annan bann Seselwa ki'n al etidye dan sa bann lezot pei dan larezyon, sirtou i annan Seselwa ki'n al etidye *Maurice*. E nou osi nou annan en liniversite.

E sa bann lesanz aköz ki demen Sesel pa kapab resevwar bann etidyan ki dan sa bann lezot pei dan Losean Endyen. En konsern nou pei se *obviously* sekirite alimanter e osi kot i konsern sekirite maritim kot nou tou sa bann zil nou antoure par bann gran par lanmer nou *EEZ* i vremen, vremen gran.

E nou annan serten koneksyon avek nou *borders* avek kanmarad ek *Maurice*. E i enportan ki nou annan sa bann kolaborasyon, sa bann korperasyon pou nou ede konbat kont bann diferan *transactional crime* ki malerezman ennler pe arive dan nou lanmer, kot bann tranzaksyon drog lo lanmer e lezot bann tranzaksyon, tranzaksyon zarm lo lanmer.

E lezot keksoz ki sa lagreman i fer provizyon, se kot i konsern i tous en pti pe lo *climate change*, kot i en konsern li osi bann *SIDS* nou bokou konsernen avek sa lefe ki sanzman klima ki pe annan lo nou bann pei.

Alor sa i en keksoz ki nou kapab annan an komen. Nou

kapab al konman en blok ler nou pe pouse sirtou kot nou pe - kot nou kapab met presyon en pti pe lo sa bann pei devlope kot i konsern lenpak sanzman klima ki pe annan lo nou.

Ki petet ozordi i annan bann pei ki pa pou neserman annan sa volonte pou zot tanzib, pou *deal* avek sa *issue* sanzman klima ki nou bann pti pei pe ganny bokou afekte.

E finalman bann keksoz osi ki sa lagreman i pe fer provizyon, *going forward* se en pti pe kot i konsern mouvman bann dimoun parmi sa bann diferan pei. I annan pei ou *travel* ou bezwen *visa*, me selman ant nou bann pei dan Losean Endyen, mouvman i en keksoz ki *obviously* nou pou bezwen Sesel nou napa en *issue* nou pa dimoun pa bezwen *visa* pou antre *visa* i *upon arrival* ler ou vini si ou annan ou *return ticket* ou *ok* pou antre.

Pou travay ou annan bann formalite ki ou bezwen swiv, ki ou bezwen annan en permi ki *full occupational permit*. Me tousala i bann keksoz ki nou bezwen diskit akoz, ozordi Sesel i annan plizyer bann travayer ki sorti partou dan bann pei dan Lafrik ki pe vin travay Sesel.

Me *why not* osi ki nou ganny bann dimoun ki pe sorti

dan larezyon dan Losean Endyen, pou vin travay isi e osi mouvman Seselwa ki anvi al travay dan bann lezot pei dan Losean Endyen. E menm osi kot i konsern petet bann ki anvi al etabli ou *setup* biznes dan bann pei Losean Endyen.

Mr Speaker alors sa lagreman i enn ki enportan. E i enportan parey mon'n dir pou nou kontinyen ranforsi sa relasyon, ki nou annan avek sa bann pei otour nou, nou bann vwazen.

Alor i enportan pou nou kontinyen develop e etabli sa bann bon relasyon, bann bon lyen ki nou toultan annan avek sa bann pei. Sesel parey nou'n toultan *friends of all* nou pa'n zanmen lennmi avek person, e nou pou kontinyen avek sa menm prensip sa menm filozofi.

Avek sa de mo Mr Speaker mwan mon napa okenn *issue* avek sa lagreman. I annan serten pti rezervasyon ki'n ganny fer sorti sirtou ki *LAPCOI* i bezwen form parti *part and parcel of IOC* dan bann desizyon ki i ganny pran.

Me selman sa i en konversasyon ki mon konnen nou pou kontinyen annan *IAC* avek bann Departman *Foreign Affairs*, avek bann lezot antite konsernen. Avek sa de mo Mr Speaker mon dir ou mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Nou a pran Onorab Phillip Arissol

HON PHILLIP ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Bokou in fini ganny dir, alor mon poudir Komite Zafer Enternasyonal dan Lasanble, i rekonnèt lenportans rol ki COI i kapab zwe pou ranforsi korperasyon parmi sa 5 Leta Zil Losean Endyen.

E prenan kont rol COI e zefor e progre ki Sesel in fer e avek sipor COI, Komite Zafer Enternasyonal dan Lasanble i fer sa bann rekomandasyon swivan ;-

Ki i annan zefor pou ganny fon pou enpoze pou ki APE COI i ganny revitalize.

Ki COI i war lenportans pou enkli Manm Parlman dan travay *oversight* e travay COI konman en reprezantan popilasyon dan Losean Endyen.

Avek sipor Departman Zafer Etranzer, IAC i rekomande ki APE COI i ganny revitalize e formalize.

Osi avek sipor Minister Zafer Etranzer, IAC i osi rekomande ki lagreman COI i enkli APE COI ki konman enn bann lorgann prensipal dan COI an plis ki COI i en form e promot lentere manm piblik bann Pei Manm lo zot fonksyon.

E osi dan SOME ki Konsey Minis e bann Sef D'Eta i pou donn en lenvitasyon pou en reprezantan APE COI dan sa rol obzervater.

Atraver Departman Zafer Etranzer, ki COI i en enplimant en stratezi pou ogmant konesans bann zenn e manm piblik an zeneral bann Pei Manm sa Komisyon, lo travay ki zot fer e osi son lenportans e pou osi formil en plan stratezik.

IAC pe osi ankouraz COI pou formaliz son program *outreach* e relasyon piblik pou fer proze. E travay COI pou vin pli vizib avek sa lespri pou pa kit personn dan rezyon Losean Endyen deryer.

Finalman Komite Etranzer dan Lasanble, i rekonnèt ki langaz ofisyel sa lagreman i zis Franse e avek lespri pou pa kit popilasyon deryer, sa Komisyon pe demann pe rod sipor Departman Zafer Etranzer, pou ki COI i adopte Angle e osi Kreol, vi ki bann dimoun dan larezyon sa i koz sa de langaz osi.

Mon pou raport mon sipor pou sa pou ratifikasyon sa Konvansyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Nou ava ekout Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker ankor enn fwa mon pran laparol bomaten pou koz lo sa Protokol ki devan nou Lasanble. Annefe bokou in ganny dir. Onorab Georges in dan son lentrodiksyon in koz en pti pe lo listwar *COI*.

Onorab Waven William osi konman *Chairman IAC* in fer serten lentervansyon e bann lezot Onorab ankor. Mr Speaker mwan mon le met detrwa pti mo, san mon vin en repetisyon kwa ki'n ganny dir, me selman mon oule met detrwa pti mo osi devan Lasanble devan nou piblik, lo sa Protokol ki devan nou.

Lakor de Mahe ti ganny sinyen an 1985 parey in ganny dir isi menm Victoria par Minis De Saint Jorre sa letan e si mon rapel byen - si mon bann resers i korek ti ganny sinyen isi menm *National House*.

E ti form sa konmansman pou en lorganizasyon rezyonal ki ti pou benefisye tou bann pei ki'n form par sa lakor, e ki i ti pou kree en serten korperasyon dan tou domenn *well* dan serten domenn - dan mazorite domenn ki konsern nou bann Pti Leta Zil Losean Endyen.

E sirtou bann e osi bann lezot pei ki petet ki bord avek nou. Inisyalman ti annan detrwa pei ki ti form par. Me

deplizanpli nou war ki i annan bann pei ki pe ganny sirtou bann stati obzervater.

Bokou bann lezot landrwa dan bann landrwa parey Pasifik, *Caraïbe*, *Atlantique* partou, i annan bann lezot pti groupman osi ki sa bann pti zil bann pei, zot osi zot groupe pou kapab fer zot lavwa tandè pli fran enternasyonalman.

Me osi pou kapab travay lo bann keksoz, mobiliz resours dan zot bann lokalite ki zot été, pou zot kapab ganny en lavwa en pti pe nasyonalman e fer keksoz marse dan zot bann rezyon.

Nou ava, nou ava dakor ki poudir *COI* i ganny bokou lapli Linyon, Linyon Eropéen. Bokou lapli finansyel i sorti kot bann donater eksteryer e tre pe i sorti kot bann pei ki form par, ki form par *COI*.

An diran sa Mr Speaker mon konnen ki *COI* i travay lo en kantite proze, kantite proze rezyonal. E la si mon pou nonm enn de i annan bann proze par egzanp *contact group* piratri, i annan proze lapes *eco fish*.

I annan proze dan domenn lantreprenarya, korperasyon komersyal. I annan proze lanvironnmental par egzanp zesyon bann *déchet*. Zesyon lanvironnman li menm meteoroloji an term *capacity building*. An term

maritim, an term lagrikiltir, sanzman klima. Annefe i annan en kantite. I annan en vast kantite proze ki COI i pe travay lo la.

E tousala i form parti bann diferan korperasyon ki nou annan antre nou sa bann pei ki form par COI. Me parey in ganny fer resorti pli boner souvandfwa i annan en mank, i annan en mank de kominikasyon sirtou Sesel en? Mon pa konn petet Maurice ek bann lezot pei me sirtou Sesel.

I annan en mank kominikasyon - en mank lavertisman pou nou pep pou nou war ki bann travay - ki bann bon travay ki pe ganny fer par COIe ki mannyer Sesel i benefisyé avek sa bann travay.

Mon krwar i neserer. nou annan parey in ganny dir nou annan en reprezantan, en dimoun ki mon konn li ase byen Madanm Gina Bonne ki laba. I mank sa - Nou annan en dimoun laba me selman mon krwar i mank en pe plis *involvement* Sesel e Seselwa lo nivo Sekretarya sa lorganizasyon.

I baze Maurice e nou war en kantite lenfliyans *La Reunion*. Nou konnen Linyon Eropéen i donn bokou sipor finansyel. Nou war prezans *La Reunion* nou war bokou prezans *Maurice*. Me nou pa war ase - petet mon mal. Nou

pa war ase prezans Seselwa dan sa lorganizasyon.

E mon krwar i pou al de delavan mon krwar nou bezwen fer Seselwa antre en pti pe plis dan sa lorganizasyon. E petet nou ava war en pti pe plis bann benefis ki nou pei Sesel i kapab gannyen avek en tel lorganizasyon.

E petet enn bann lobstak, petet enn bann lobstak e diran nou diskisyon ki nou ti gannyen avek Minister Zafer Etranzer - Departman Zafer Etranzer, nou'n koz lo bokou keksoz konsernan sa lakor. Bokou bann lamannman ki pe vini dan sa lakor, kot pou agrandi ankor korperasyon, pou fer sir ki tou bann Pei Manm i benefisyé avek sa lakor, sa korperasyon ki nou annan.

Petet enn bann rezon aköz nou pa war Seselwa, aköz nou konnen Sesel menm si nou en pei ki treleng nou koz Franse, Kreol, Angle, me avek tou respe me petet nou pa sitan for lo Franse e ki prezan nou war nou an aryer en pti pe avek sa bann lobligasyon, ouswa keksoz ki nou, nou kapab kontribye dan sa lorganizasyon.

E mon war - mon kontan ki in sorti tre for dan diskisyon ki nou'n annan avek Departman Zafer Etranzer, kot nou osi enkorpor lalang Kreol

avek Angle dan bann *dealings* sa lorganizasyon.

I pa neserman bezwen vin en lalang kot i ranplas Franse me i kapab *operate alongside* Franse osi, sirtou dan bann teks, dan bann diskisyon ki ganny fer, pou ki nou tou nou ava pli alez letan nou pe diskite nou bann diferan keksoz ki konsern *COI* dan Nasyon Ini par egzanp.

I annan diferan kantite teks diferan lalang ki servi pou bann teks e diskisyon, i annan enterpretasyon. So petet sa osi i ava donn loportinite Seselwa petet pou vin bann enterpret pou travay avek bann pou devlop bann teks pou-.

Par egzanp si en diskisyon in pas an Franse pou *translate* sa bann teks an Kreol. Sso i ava donn loportinite osi Seselwa, pou kapab partisip plis dan sa lorganizasyon e i ava fer ki petet nou ava annan plis lapartenans.

Sa ti ava ganny sinyen avek nou e nou ava annan plis lapartenans avek sa lorganizasyon e ki nou ava konpran plis ki pe pase avek sa lorganizasyon. Ler nou zwenn avek Departman Zafer Etranzer ankor konman *IAC*, nou'n koz lo *public relations strategies* parey nou'n dir - *outreach* - pou fer Seselwa konn plis. Pa zis Seselwa me

tou bann Pei Manm konn plis ki pe arive avek sa lorganizasyon.

Zis en pti vizit lo zot *website* mon war en kantite bann proze ki zot pe fer. Me nou Seselwa nou pa neserman *unless* ou sa lorganizasyon ki pe *deal* direktman avek sa bann proze lamas popilasyon i pa neserman okouran kwa ki pe pase.

So sa i en pwen ki mon krwar fortman Minister Zafer Etranzer i devret pe pouse devan avek *IOC*. E nou ti osi koz en pti pe lo - en Manm in fer resorti lo sa *LAPCOI* - sa Lorganizasyon Parلمانter *COI*.

Nou santi petet ki dan sa bann lamannman dan sa lakor sa lorganizasyon pa'n neserman sorti for, malgre nou'n ganny eksplike ki poudir i la e i kapab i annan bann keksoz ki kapab ganny fer, me nou krwar e konman bann parلمانter la, nou krwar ki poudir sa lorganizasyon i bezwen kapab sorti en pti pe pli for, i bezwen kapab annan plis lenfliyans lo bann travay ki *IOC* i fer.

So Mr Speaker avek sa, bokou in ganny dir parey mon'n dir, me mon'n fer sorti sa detrwa pwen, akoz mon krwar i enportan e i *vital* pou nou konman en Lasanble e pou pep Seselwa konpran e

rekonnet rol *IOC* e lespri ki i ti ganny kree.

E *going forward* ki mannyer nou anvi *IOC* vin sa lorganizasyon nou rezyon, pou reprezant nou dan nou rezyon me osi reprezant nou enternasyonalman, kot nou a kapab ganny en pe plis lavwa enternasyonalman.

So avek sa de pti mo Mr Speaker, mon pou aret la. E konman en Manm *IAC* ki'n enterakte avek bann Manm Departman Zafer Etranzer, mon pou donn mon sipor sa Protokol menm si i annan serten rezervasyon dan teks, me mon krwar an zeneral i en Protokol ki *ok*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Cosgrow. Mon a pas laparol Onorab John Hoareau.

HON JOHN HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon pou kontiny kot Onorab ki'n koz avan mwan in arete. E mon pou donn mon sipor osi pou sa, sa Protokol sa, sa lagreman ki pe ganny fer. E ki pe ganny sinyen. An diran sa Mr Speaker konman en ansyen Manm *IAC*, mwan osi mon ti war nesosite pou annan en tel lorganizasyon parey (*LAPCOI*) ki Lasosyasyon Parlmanter Kominote Losean Endyen.

Mon ti war ki lenpak en tel lorganizasyon i kapab fer lo kote relasyon enterparlmanter dan larezyon.

Nou ti kapab ganny sans al en konferans ki ti ganny fer an *Madagascar* dan 6em Lasanble, kot mwan menm Onorab Aglae avek Onorab Flory Larue, ti partisip dan sa konferans kot nou ti diskite bann keksoz parey drwa oter avek propriyete entelektyel.

Nou ti ganny fer remarke poudir i annan \$1.4bilyon ki dekoul atraver drwa oter e propriyete entelektyel lo nivo Lafrik. E sa se larzan ki sa bann dimoun i gannyen atraver zot bann prodiksyon artistik, zot bann lavant, zot bann *royalties* ensidswit.

Par zot bann prodiksyon ki pers marse enternasyonal ki pers marse Eropeen. Alor nou ti pe demann nou lekor ki Lasosyasyon Parlmanter i kapab fer pou anmenn devan bann Lalwa bann Lezislasyon ki pou kapab permet oubyen *facilitate* si oule, sa dekoulman larzan vin konman en sours reveni pou nou bann artis nou bann dimoun ki dan prodiksyon lar ensidswit.

Mr Speaker an dizan sa nou ti osi al *Maurice* konman en vizit dan 6em Lasanble kot nou ti koz osi avek Dirizan Lopozisyon *Maurice* lo sa bann size Lasosyasyon Parlmanter dan larezyon. E nou ti osi war

ansanm ki en proze fantastik ki ti kapab ganny fer se en diksyoner lengwistik pou tou larezyon.

E parey dimoun ki'n koz avan mwan, bann Onorab ki'n koz avan mwan in fer remarke ki poudir lo kote langaz nou annan serten similarite, e nou kapab anmenn sa en pe pli devan lo nivo la kiltir.

So Mr Speaker mon pa pou tro long lo sa size, me selman i ti enportan pour mwan partaz serten leksperyans lo sa ki nou, nou'n travay lo la dan 6em Lasanble, pou fer ki **LACROI** i vin en lorganizasyon enportan dan sa Protokol. I antre dan sa teks e se sa ki mon anvi siporte e se sa ki mon anvi fer remarke ki Sesel nou kapab zwe en rol bokou pli aktiv dan larezyon atraver sa.

E nou kapab anmenn bokou pou Seselwa li menm, pou bann artistik, pou bann dimoun ki dan prodiksyon lar pou bann lezot dimoun ki annan lezot fakilte. Par egzanp bann ki lo nivo piratri bann keksoz koumsa bann ki pe travay lo size sekirite pei li menm.

So ansanm avek sa lorganizasyon, nou kapab war en pti pe pli o profon ki fason sa relasyon i kapab devlope, e ariv en lot nivo lo nivo larezyon. Avek sa Mr Speaker mon a remersye ou.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Gervais Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Mr Speaker mon rapel *COI* konmsi in dan mon lespri antann toultan bann letan '82 savedir lannen prosen i pou ganny 40an.

Me selman keston ki mon toultan demann mon lekor se, ki mannyer dimoun vremen i benefisye avek *COI*? E mon krwar dan revizyon sa lakor e met li an pratik sa i size ki merit konsern tou bann pei konsernen.

Parske vremen i bezwen ganny *translate* dan en keksoz ki tanzib pou popilasyon. E ler ou get li lo papye ou war son bann lobzektif i al dan sa direksyon, me mon santi poudir nou bezwen fer plis ankor. Akoz nou bann Leta Zil pou asire ki vremen son bann benefis, ouswa son bann lentansyon i ekoul dan bann Leta Zil.

Par egzanp letan mon pe get enn son bann lobzektif se pou amelyor sityasyon ekonomik, komers korperasyon. Me vremen ki kantite komers ekonomik i annan ant bann Leta Zil. So i fer mon reflexir ennler ki poudir ou a krwar *COI* i tro *operate* lo en nivo politik.

Setadir bann lesanz ministeryel, letan bann Sef D'Eta i zwenn. I tro egziste lo sa nivo.

Me mon krwar ki poudir tou pei ti merit fer en zefor ki bann i annan komers par egzanzp i annan platform *Chamber of Commerce* ki vremen i annan lesanz avek bann platform parey dan bann lezot Leta Zil.

Sa ki Onorab Hoareau in koz lo la kestyon lar i dwatet annan plis lesanz, aköz mon krwar prezan atraver sa bann platform koumsa, sitwayen i a pli kapab benefisye e nou konman en Parlman si nou ti kapab demande, ki i annan plis zefor ki ganny fer dan sa direksyon.

E bann liniversite pou fer bann lesanz resers, bann platform medya. Letan nou get nouvel par egzanzp lo *SBC* konbyen fwa ki nou tann en reportaz ki pe pase *Madagascar, Maurice, La Réunion* se pourtan zot la obor nou.

Be ozordi teknoloji i fer ki i fasil pou nou fer sa bann keksoz. Be nou pe tann Lanmerik, nou tann *Brésil* telman lwen, me ki pe arive *Maurice*? *Ok* la nou war *SBC* i annan en pti dimoun ki travay avek zot ase souvan ki fer en pti reportaz.

Me sa ki mon pe dir se ki dan la pratik ti merit annan

bann keksoz ki anmenn nou popilasyon bokou pli pre avek kanmarad.

Lo nivo sportif, la nou war Sesel wi i annan *Zwe De Zil* ki vin tou le 5an. Be pou mwan i pa ase, aköz i merit annan apre i annan serten Federasyon ki fer sanpyon klip tou le 2an. I annan *CJSOI* pou bann, bann zenn i annan.

Selman i ti kapab fer plis lontan par egzanzp nou ti war bann sanpyon ki ganny *league La Réunion* vin zwe Sesel. Mon pa konnen aköz sa in arete. So dan la pratik i bezwen annan bann keksoz lo nivo komers, lo nivo lar, lo nivo spor lo nivo lorganizasyon non-gouvernmantal.

Konmsi *people to people's' contact* fer li desann lo sa nivo e tir li lo sa nivo kot Prezidan ki zwenn Minis ki zwenn la nou'n tann plis zefor pou Manm Parlman zwenn. I bezwen desann pou mwan pli ba. E ki koumsa apre tou sa letan ki mon tann *COI* lannen prosen pou fer 40an konmsi vremen, mon ava konpran ki *COI* pe fer dan lavi mon bann dimoun ki mon reprezante dan distrik Mont Buxton par egzanzp.

I annan plizyer aköz preski dernyen fwa letan nou'n zwenn avek Sekreter Zeneral *COI* zot in met nou a nou latansyon bann diferan proze ki pe annan.

Selman prezan mon pe ekoute mon dir oule dir mon tousala be selman in pas i pa'n osi repann dan nou kominote. Sa i premye pwen ki mon ti oule fer.

Dezyenm pwen *COI* i bezwen prezan pran en desizyon lo ki vremen i oule - vini a lavenir *beyond* sa 40an ki in egziste. Eski nou pou kit li en pti group klib Franse parey *LGB* in dir dan sa kwen Losean Endyen?

Ouswa nou pou kit li en regroupman bann zil ki ganny asosye zeografikman avek Lafrik? Ouswa nou oule vremen i en regroupman zil Losean Endyen kot *Maldives*, *Sri Lanka* i kapab ganny envite, pou zwe en rol pli aktiv, fer li pli elarzi. Sa size langaz i ava kapab antre Angle ladan.

Komers i a kapab antre plis lesanz parske i byen Sesel in ganny envite laba *Sri Lanka* pou al zwe akote *Maldives*, *Bangladesh*. So sa i kalite refleksyon ki mon ti pe mazine.

Me osi letan nou koz Losean Endyen, Losean Endyen i al pli lwen li, Lenn i bord ek Losean Endyen *Australie* i bord ek Losean Endyen.

Be nou atann poudir i annan *the Indian Ocean Rim* i en lorganizasyon. Eski nou oule al dan sa direksyon? Si

nou oule al dan sa direksyon ki dezavantaz i anmennen?

Parske en sel kou ou pe anmenn bann Nasyon ki bokou pli gran ki nou, ki ekonomikman pli for, ki dan bann gran lezot lorganizasyon enternasyonal, zot bokou annan en lavwa pli for.

I posib ki prezan nou pou perdi nou lavwa konman Pti Leta Zil fas a sa bann gran pei. Donk pou mwan Mr Speaker mannyer mon war li se ki an menm tan, ki nou konsolid tou bann lentansyon ki egziste ozordi atraver *COI*, mon pe demande ki i annan plis ki ganny fer ki ekoul dan bann zil, kot dimoun i santi vremen bann egzistans sa lorganizasyon en pe parey egzistans Linyon Eropen ozordi ler ou vwayaz atraver Lerop ou santi egzistans sa lorganizasyon ki mannyer i benefisye sak zonn ek fanm ki viv lo sa kontinan.

Alor mon reve war en keksoz koumsa non selman atraver *COI* me atraver *EU*, me apre pou nou reflexir lo elarzi li san ki bann gran Nasyon i vini e *takeover* baze lo zot lanbisyon pou *extend* zot pouvwat *beyond* zot *border*.

Donk sa i bann refleksyon ki mon ti ava demann bann dimoun ki detanzaot pe zwenn lo nivo *COI*, pou pran bann desizyon lo son legzistans ozordi e son

legzistans a lavenir. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Henrie. Avek zot *approval* mon krwar nou a prolonz sa peryod pou nou terminen. Mon annan zis Onorab Pillay *Leader* Lopozisyon pou nou apre retourn kot Onorab Georges. Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Ler mon konmanse annou mazin en ki an 1985 ler nou ti anbark nou dan *Indian Ocean Commission* nou ti napa sa Konstitisyon. E sa Konstitisyon ki la ki prevwar ki Parlman i aprouv bann dokiman ki sirtou bann dokiman ki an perspektiv diplomasi, dan en fason pli senp pou met li i pa ti neserman *involved*.

E sa i enportan aköz i site largiman ki *IAC* in anmennen dan son rapor, e sa se rol Parlman an relasyon avek Komisyon Losean Endyen.

E si nou *maintain* sa *mindset* 1985 a sa letan tou bann pei annou pran larestan pei larezyon *La Réunion* ok, ti en Koloni Franse, *Maurice* i annan en sistenm parlmanter ki ti vreman annan en antagonizm ant bann diferan, diferan lafors dan Parlman.

Sesel nou ti nou pa ti ankor ariv ver Konstitisyon 1993. Nou kapab konpran aköz *then over time* istorikman Parlman in *sort of* ganny met - si oule en pti pe akote, dan langazman, ki ganny fer ant Komisyon Losean Endyen e son bann leta ki form par Komisyon Losean Endyen.

Mon konmans koumsa aköz i enportan pou site de eleman enportan. Komisyon Losean Endyen fodre nou pa konform li avek *the Indian Ocean Tuna Commission*, ki parfwa sa i arive.

Me i enportan regard byen serten eleman sa de group *Indian Tuna Commission* i dir ou i form par bann pei ki baliz avek Losean Endyen, me i osi bann pei ki annan bann aktivite lapes dan Losean Endyen.

E byensir Sesel nou form parti sa, sa bann pei. Be ler nou regard konpozisyon *IOC* ladan *L'Angleterre* i en marmay *IOTC* i pa baliz avek Losean Endyen, me atraver mon krwar son ziridiksyon an relasyon avek bann zil Chagos.

La France ki pa baliz Losean Endyen me atraver *La Réunion* e i vin en Manm an parantyer *IOTC*. *Japon* ki pa baliz avek Losean Endyen me ki li i, i partisip dan lapes i en Manm *IOTC*. E sa groupman pei in vin en groupman komersyal me lefe ki nou, nou

en pti pei Sesel e larestan lamazorite pei dan Losean Endyen i pli pti, nou pe war nou pe debout kont bann pei bokou pli gran ki annan bokou plis resours, pou fer bann analiz, bann resers, ki permet zot parfwa lenfliyans desizyon.

Prezan alors nou annan en groupman ki apel Komisyon Losean Endyen ki li i regroup bann pei rezyon Losean Endyen. E sa Komisyon i osi annan bann dimoun ki bann pei ki bann obzervater.

Mon pa konnen si i ankor egziste me ti annan bann pei obzervater ki mon prezimen i ankor la. Bann obzervater i enkli *La Chine*, i enkli Malta, i enkli Linyon Eropéen e byensir i enkli lorganizasyon enternasyonal pou *La Francophonie*.

E resaman Lenn ti ganny aprouve konman enn bann obzervater. Annou get byen sa akoz sa i montre nou poudir i annan en konteks zero politik ase for, ki pe ganny zwe an relasyon avek Komisyon Losean Endyen.

Enterven an avan mwan in pas an riflan lo sa konteks zeopolitik. Akoz en kantite lenfliyans i ganny anmennen atraver Linyon Eropéen dan Komisyon Losean Endyen, akoz Linyon Eropéen i akt en kantite konman lenterfaz - *interface* pou ganny bann

larzan, bann resours finansyel pou ki Komisyon Losean Endyen i kapab angaz li dan bann program.

E wi in angaz li dan plizyer program. Par egzanp en Manm program ki in angaz li ladan se resers anti anti-mikrobiyal.

Ki annan pou fer avek rezistans bann antibyotik. En lot resers i annan pou fer avek migrasyon ki annan pou fer Sesel kot i ti fer *Eden Bleu*, e ki ti annan *attain*. E sa ti pas dan letan 6enm Lasanble.

Onorab Hoareau sa letan ti en manrmay isi mon krwar ou ti *attend* sa miting e Onorab Vidot lo nou kote osi ti *attend* sa miting.

So in annan en kantite langazman ki *IOC* i fer, be selman pou mwan personnelman, mon sel rezervasyon ki mon annan se, ki mannyer konman Parlman nou reste angaze avek *IOC*? E mon osi mon pa dakor ek sa zafer *LAPCOI*.

Akoz sa i fer li vin zis en *ad hoc* en pti garson dan en pti group dan en *corner* ki tanzantan ou ava envit li anndan. Nou bezwen aksepté poudir Parlman i form parti entegral gouvènanans.

Pou *Maurice* i pa en problem, akoz pou *Maurice* son Parlman ler ou koz son sistenm son Parlman i form parti son Egzekitiv *basically*.

Akoz son premye Minis i en Manm Parlman *ok?* Pou *La Reunion* i pa en problem akoz li i ankor pou le moman ganny reprezante konman en Koloni Franse.

Pou Sesel petet i neser pou annan en langazman lo nivo Parlman. Akoz petet sa langazman i ava permet Lasanble Nasyonal pou li vin en pti pe pli azour, ki bann keksoz ki bann program ki Komisyon Losean Endyen i le anmennen.

Onorab Cosgrow in koz lo langazman ki Komisyon Losean Endyen i annan avek bann *bailleur de fonds*. Par egzantp avek *ADB ok* i annan en langazman pros ki Komisyon Losean Endyen i annan avek *ADB* e atraver Komisyon Losean Endyen finansman i ganny donner pou si i annan proze ki bezwen ganny fer dan bann pei rezyon Losean Endyen.

Langazman avek *Global Environment Fund*. Tousala i bann langazman ki fer nou demann, demann serten, serten keston *as to* rol Komisyon Losean Endyen dan en lemonn modern e bokou pli kompleks.

Eski son relevans pa pou ganny ogmante, par lefe ki si ou *involve* bann reprezantan lepep, pou kapab konpran me pa zis pou konpran me partisip dan bann eleman ki

pe ganny diskite. Pou fer ki sa benefis parey Onorab Henrie pe dir, i a kapab ariv kot sa bann elektora ki'n met sa bann, ki'n met nou konman reprezantan dan Lasanble Nasyonal.

Mon krwar i enportan pou nou site sa deba e anmenn nou lo en lot nivo. An ekri ou pa kapab *fault* sa ki'n ekri dan sa Konvansyon. Me pou mwan mon rezervasyon se ki pa al ase lwen pou nou enkli en konponan enportan.

Nou Parlman i ganny enkli atraver an sa ki konsern *IOTC* atraver *ACPU*, akoz nou annan en, en Parlman enternasyonal ki regard sa size eksplwatasyon en resours maritim.

So pou kwa pa nou pa kapab ganny en lenklizyon lo en size ki regard lentegrasyon e korperasyon rezyonal, e akoz i enportan. E vwala kot mon santi poudir kot mon annan en pti pe rezervasyon.

Avek sa ki'n arive avek *COVID* nou'n war ki mannyer konman en rezyon nou bezwen vin ansanm pou nou kapab konbat, si ou annan en pandemik lo sa nivo global.

Me mon pa war sa lagreman pe anmenn sa kalite lentegrasyon rezyonal lo sa nivo, pou nou kapab vin en pti pe pli for e rezilyan dan larezyon atraver sa. in vin en sityasyon kot *Maurice* i get pou

li Sesel i get pou li, *La Reunion* avek sipor *La France* i get pou li, lot i get pou li.

Eski nou pa ti devret annan en pozisyon kolektiv fas a sa ki pe pase otour lemond, pou nou kapab fer sir poudir dan larezyon dan le mezir ki nou kapab servi larezyon, kot nou kapab annan lesanz ekonomik dan larezyon.

Ki sa lesanz ekonomik pa kapab al ver sa logmantasyon egzorbitan ki nou annan dan *freight* ozordi, pou fer keksoz marse otour lemond eksetera. Eski sa pa ti ava kapab en benefis? Nou annan lesanz kiltirel. Eski sa pa kapab vin en benefis so pou mwan se sa ki mon pe get li e mon santi poudir mank lafors Parlmanter ou konnen nou bann Parlmanter nou get keksoz en pti pe diferan avek parfwa bann dimoun ki dan Egzekitiv.

Akoz nou ganny akse avek en perspektiv diferan en perspektiv ase unik. E sa ti ava anmenn anrasi sa ki pe pase. Me i ava en keksoz pou ganny debate e mwan mon pa krwar ki konman en Parlman nou devret zanmen *settle* pou ki nou annan en pti Lasosyasyon Parlmanter Losean Endyen. Non.

Manm Parlman i bezwen form parti entegral bann diskisyon ki pe arive lo pwennvi Leta a Leta, an se ki

konserne korperasyon rezyonal. E mon pa konnen si sa i en keksoz ki pou posib dan sa *lifetime* ki la, me i sertenman en keksoz ki nou bezwen aspire pou nou *achieve*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay. Nou a retoun kot Onorab Georges pou koz lo konklizyon.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Nou pou fer li, nou pou fer li tre vit. Mon remersye tou dimoun ki'n koz lo sa Mosyon ozordi Mr Speaker mon krwar sa ki'n sorti kler ozordi in sorti kler. E sa se Komisyon Losean Endyen i egziste nou tou nou fyer nou konnen ki nou apar tyen a en keksoz enportan, san ki nou vreman konn son lenportans oubyen ki i fer an realite.

Me nou ti a kontan me nou ti a kontan ki i pli vizib e ki nou annan meyer kontak. Mon krwar sa se mesaz ki sa Lasanble pe anvoy avek sa lorganizasyon atraver Gouvernman ozordi, an mezir ki nou pe ratifye sa modifikasyon Lakor de Victoria.

E mon krwar sa nou war li lo en fason reel, ler nou regard premyerman sa ki nou ti a swete. E mon krwar sa ki nou ti a swete se ki i annan

lesanz vizib, plis lesanz vizib. Nou konnen ki i pe travay pe fer bann keksoz pou nou benefis, me nou pa war sa dan en fason tanzib.

Par egzamp *Maurice* i prodwir disik, me nou enport disik Sid Lafrik ek *Thailand*. *Madagascar* i prodwir diri, me nou enport diri *Thailand* avek dan Lenn. *What is the point of* Komisyon Losean Endyen si nou pa pou donn li en relevans ekonomik dan nou rezyon?

Tou sa bann lezot keksoz i byen i normal. Annefe la mon pe regard Mr Speaker sa ki sa Konsey sa ki Konsey bann Minis ti fer lannen pase anba prezidans Sesel, akoz se Vis-Prezidan Vincent Meriton ki ti akey bann Minis lannen pase isi lannen pase an 2020.

Kot annefe sa revizyon ki nou pe regarde ozordi ti ganny decide, ki nou war nou war sa ki zot in fer se zot in adopte *Declaration de Moroni* zot in adopte *le texte révisant l'accord de Victoria* ki nou pe regarde ozordi.

Zot in decide ki *SOME* Sef D'Eta e Gouvernman dezormen pou pran en *statutory role* ;- setadir pou vin entegre dan Konstitisyon *COI* li menm. Zot pou aksepte *Japon* konman *statue* obzervater parey *Chair IAC* in fer nou, in fer nou konpran. E zot ti pou apwent Mr

Marimoutou konman nouvo Sekreter Zeneral.

Mon konpran Onorab Henrie ler i dir ki sa i tre byen, me bann dimoun dan distrik Mont Buxton ek bann dimoun dan mon distrik Mamelles, pou baye ler zot tann sa.

Zot pa war okenn relevans. Zot pa war son, son nesesite malgre ki i en keksoz ki, ki pe donn nou en stratezi rezyonal enportan. Sa ki nou ti a kontan war e mon krwar sa mesaz i devret anvoye se, en bato *cargo* ki pou pran pwason isi Sesel ki pou anmenn *Maurice*, ki pou pran disik *Maurice* ki pou al *Madagascar* ki pou pran diri *Madagascar* ki pou anmenn Sesel.

La nou kapab dir Komisyon de Losean Endyen en rezon tanzib, en keksoz ki pou servi de mo ki Onorab Cosgrow in met devan nou ozordi, 'partisipasyon ek lapartenans.'

La nou ti ava war partisipasyon e nou ti ava war lapartenans. Tousala i byen Mr Speaker e nou pou ratifye sa lakor ozordi e nou pou swet Komisyon de Losean Endyen bonn sans.

Nou pou siport li nou pou la a son kote, me nou pou osi pe demann nou lekor ler nou en Manm *Indian Ocean Rim* ler nou en Manm Komisyon de Losean Endyen ler nou en Manm *SADC* ler nou en Manm

COMESA tousala par egzanp *Maurice*, Sesel ek *Madagascar* i Manm tou sa lorganizasyon. *What is the point of another one?* E mon krwar se sa keksoz ki nou devret *focus* lo la toultan.

Komisyon de Losean Endyen i nou Komisyon. In ganny sinyen isi Sesel nou dakor avek nou pou siport li e nou pou vot sa lamannman ozordi. Me annou war en pe plis relevans - annou war en pe plis lapartenans dan le fitir. Mon remersye ou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Georges. Avek sa nou a pran vot lo sa Mosyon. Manm ki vot an faver lev lanmen silvouple? Byen tou Manm in vote. Bon lo Mosyon, *In accordance with Article 64 (4) of the Constitution, this Assembly resolves to ratify l'Accord Portant Revision de l'Accord General de Cooperation Entre les Etats Membres de La Commission de l'Océan Indien.*

29 Manm in vot an pour, 0 kont e 0 abstansyon. Alor sa Mosyon in aprouve par Lasanble. Mon a dir mersi tou Manm nou a pran poz la nou a rebran 11er15. Mersi.

(BREAK)

MR SPEAKER

Bon nou a rebran. E nou'n ariv lo nou trwazyenm Mosyon. Mon a lapel *Leader Biznes Gouvernman* pou lanse silvouple.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker avan ki mon a les ki Clerk ki a konfirman ki nou annan *quorum*. I annan plis ki 17 Manm. *Very good* mersi. Mersi Mr Speaker. Mr Speaker trwazyenm Mosyon ratifikasyon ozordi i lir konm *suite*;

In accordance with Article 64 (4) of the Constitution, this Assembly resolves to ratify the Southern African Development Community's Protocol Against Corruption.

Mr Speaker si Mosyon i ganny segonde mon rezerv mon dwa pou mon koz an faver sa Mosyon silvouple. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi segonnman pou sa Mosyon Onorab Esparon.

HON REGINA ESPARON

Yes Mr Speaker, bonzour. Mr Speaker Mosyon in ganny segonde. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Georges ou a rebran.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker sa Protokol ki devan nou i en Protokol SADC ki parey son non i dir i en Protokol ki kont koripsyon. Ki pe etabli en mekanizm parmi bann Leta Manm SADC ki Sesel i enn pou kontinyen sa lalit sak Leta Manm kont koripsyon.

E annefe Sesel ti enn bann sinyater sa Konvansyon. Donk nou ti enn parmi bann pei ki ti siny li ler i ti vin ler i ti ganny devlope e ler i ti ganny met an aplikasyon.

Sa Protokol i plito baze lo ed bann Pei Manm ki annan Lalwa kont koripsyon - Lalwa entern, Lalwa domestik e ki angaze dan lager kont koripsyon, pou partisip parmi zot atraver en seri mezir ki nou pou war dan sa Protokol pou kontinyen sa lalit lo en nivo rezyonal dan rezyon SADC.

E pou kapab antre zot anmenn bann sinerzi ki zot annan e ed kanmarad dan sa lalit ki tou dimoun i merit kont e sa se lalit kont koripsyon. Donk dan Lartik 2 sa Protokol, sa Protokol i *set out* son bann lentansyon, son bann *purpose*.

E sa se parey mon'n dir pou etabli bann mekanizm pou anpese pou detekte pou pini e pou eradik koripsyon dan sekter prive e dan sekter piblik. Epi pou promot e fasilite korperasyon parmi bann Leta

Manm pou sa bann pou sa bann motif ki mon'n fek mansyonnen e pou armoniz bann Polisi ek Lezisasyon domestik sak Leta Manm dan sa lalit kont koripsyon.

Koripsyon i ganny defini nou pa pou bezwen al an detay ladan, me i ganny defini dan Lartik 3 sa Protokol. E Lartik 4 i donn en lalis bann mezir prevantif ki sak Manm, sak *Member State*, sak Leta Manm i pou bezwen pran, pou fer sir ki i annan ki lalit kont koripsyon i efektiv.

E ankor enn fwa mon pa bezwen pas dan tousala, me les mon zis souliny Mr Speaker,

Premyerman lo *hiring* dimoun e *procurement* servis avek byen. Sak Leta Manm i bezwen fer sa dan en fason transparan ekitab e efektiv.

E sa mon krwar isi Sesel nou'n fini etabli sa e nou annan en sistenm an plas ki perform dan sa sistenm.

Dezyenman kot kestyon taks kot pou anmas taks e bann sistenm kontrol eksetera, parey nou fek fer bomaten dan nou premye Protokol pou anpes annan en sistenm taks ki favoriz en bann e, e ki al kont e ki al kont en bann lezot, pou pa permet ki i annan en lafnet ki nou kit en pe ouver pou les koripsyon arive.

Pou anmenn, pou anmenn Lalwa ki pini bann dimoun ki anmenn, ki fer move rapor kont dimoun inosan eksetera. Pou anpes annan *bribery* parmi bann zofisyé servis piblik, me osi atraver bann zofisyé bann let lezot Leta ki travay ki travay isi Sesel, oubyen ki travay dan okenn sa bann lezot Manm.

E sak Pei Manm i angaz son lekor pou anmenn Lalwa oubyen lezot mezir, pou konbat koripsyon dan sa bann laform, ki nou fek mansyonnen. Koripsyon i ava ganny tyonbo dan sa Protokol si i ganny fer dan teritwar en *Member State* e sa se Lartik 5 ki dir oubyen si sa dimoun ki'n fer sa koripsyon i dan en Leta Manm. E i a kapab ganny eskarde dan en lot Leta Manm parey nou pou war taler pou li al ganny zize laba.

Lartik 6 i viz lo koripsyon en, en zofisyé en lot pei ki pe travay dan en Leta Manm. E pou anpes, pou anpes okenn sitwayen, oubyen okenn rezidan okenn Leta Manm esey koronp en zofisyé en *foreign state* – en Anbasader par egzanp oubyen menm en travayer en lorganizasyon enternasyonal ;– tel parey *WHO* enn bann keksoz koumsa, ki annan en reprezantan dan en Leta Manm.

Lartik 7 i tre, tre enportan e li i vize lo devlopman e larmonizasyon bann *policies* ek bann Lalwa domestik, pou enplimant sa Protokol. E sak Leta Manm i angaz son lekor pou anmenn pou met an plas bann Polisi nesaser, oubyen bann Lalwa nesaser ki pou permet ki sa Protokol i annan ledan pou li morde.

Lartik 8 i *deal* avek *confiscation* oubyen lasezi okenn bann byen malaki. *So proceeds derive from corruption* i kapab ganny sezi. E bann Leta, bann Leta Manm i angaz zot lekor atraver sa Protokol pou met an plas bann Lalwa ki pou permet sa.

E ankor enn fwa mon krwar ki isi Sesel sa se en letap ki nou'n deza met an plas. Lartik 9 i al ase lwen. Se en Lartik ki annan pou fer avek lekstradiksyon e i permet ankor enn fwa okenn akt koripsyon, tel parey in ganny definir dan sa Protokol pou vin sa ki nou apel en *extraditable offence*.

E zot a rapel resaman nou ti pas en Lalwa isi lo bann lofans ekstradiksyon. Nou annan en lalis dan nou *schedule*, be la sa enn pou antre ladan, aköz atraver sa Protokol nou angaz nou lekor pou fer en de sort, ki nou Lalwa i ava permet en dimoun ki lo teritwar Sesel kapab

ganny estrade dan en lot Pei Manm SADC kot in komet en lofans koripsyon e vis-versa.

En Seselwa ganny estrade sorti dan en lot Pei Manm pou vin Sesel si pou ganny zize isi si in komet en aksyon koripsyon dan en, en lot pei. Lartik 10 ankor enn fwa i enportan. Lartik 10 i koz lo korperasyon ek lasistans legal ek ziridik ant bann Leta Manm.

E sa i tre, trez enportan Mr Speaker. I en keksoz kot Sesel isi nou'n defayan ladan. Anba Lartik 10 nou bezwen met en rezim legal an plas kot pou annan *mutual assistance* pli vit posibil atraver bann size koripsyon.

Nou'n fer li *Mutual Assistance in Criminal Matters* me nou pa'n *include* koripsyon e la nou pe *include* koripsyon. E mon profite la Mr Speaker poudir ki dan bann lezot ka nou ankor defayan. Par egzamp an 2013 5enm Lasanble ti pas *Insolvency Act* e ladan i annan en seksyon lo '*cross border assistance*.'

Setadir pou ou kapab ed en lot pei atraver en Konvansyon Nasyon Ini ki nou'n sinyen, pou bann ka *bankrupcy* oubyen *insolvency* ki kapab arive atraver de ou trwa pei.

Me malerezman nou *still* pa kapab anmenn sa morso *Insolvency Act* anfers ozordi.

E la ozordi nou pe war ki enn de lezot pei, pe fer en lapel avek nou sirtou dan bann vol *bitcoin*, ki nou pe war pe arive bokou atraver bann lakonpanyen, ki swa anrezistre isi Sesel dan sekter *offshore*.

Oubyen ki anrezistre dan en lot landrwa e ki'n servi Sesel pou zot sey fer pas zot byen malaki.

E nou pa kapab *apply* sa bann Lalwa, akoz nou pa'n anmenn anfers sa korperasyon ek sa lasistans legal, ki nou merite. E mon profite la pou lans en lapel avek Gouvernman pou fer nou vin *compliant*.

Akoz parey toultan nou dir Sesel pa en zil li tousel. Sesel i parti en *network* pei rezyonal ek enternasyonal. E nou bezwen donk annan sa bann pa zis siny bann Protokol, me met zot an aplikasyon e fer ki bann promes ki nou fer e bann langazman ki nou antre ladan i abouti.

E i pa zis vin bann zoli, zoli parol lo en paz papye. I annan lezot lartik dan sa, dan sa Protokol ki koz lo en Lotorite nasyonal ki pou *oversee* travay sa Protokol, bann provizyon tranzitwar relasyon avek bann lezot Trete ki nou'n kapab antre ladan eksetera, eksetera.

E ki demande ki Protokol i ganny ratifye se sa Lartik 17 se sa ki nou pe fer la ozordi e apre sa i ava kapab antre, antre anfors. Ek bann bann Pei Manm ki pa'n sinyen, i ava kapab aksed, *acceed* atraver en Mosyon aksesyon en pe, plitar dan zot letan.

Donk vwala Mr Speaker nou pou bezwen donk akoz sa Protokol i pa sa ki nou apel en *self-executing Protocol* nou pou bezwen - nou pei pou bezwen en fwa ki nou ratifye sa Protokol ozordi, enplimant en seri Lalwa ki pou vin devan nou ankor, pou met bann ledan apropiye pou ki sa Protokol i ganny tou son valer.

Mr Speaker en pti pe pli boner ozordi nou'n koz lo Komisyon Losean Endyen. E nou'n koz lo bann lavantaz ki bann groupman rezyonal i kapab anmenn pou Sesel bann benefis ki nou kapab annan.

Me osi bann nou'n eksprim lespwar ki sa bann keksoz se pa zis bann groupman ki nou, ki nou antre ladan epi ki nou pa war vremen son rezilta. Menm keksoz i aplik pou sa enn. Nou en Manm an pa egal dan *SADC*.

E mon konnen, mon konnen ki menm isi dan sa Lasanble nou annan bokou Manm ki vremen alaoter dan *SADC PF*.

Mon konnen ki sa Gouvernman i bann Gouvernman i bann ladministrasyon presedan i an, i angaze dan sa groupman, dan sa groupman rezyonal ki'n anmenn bokou, bokou benefis.

E la ankor enn fwa ki'n progresiv dan lafason ki i pe regard en size tel ki parey koripsyon. E mon kontan pou form parti sa Lasanble ozordi, ki pou al ratifye sa, sa konvansyon lo koripsyon ki en size *topical* dan sa bann zour ki nou ladan la ozordi san ki mon al pli lwen lo sa size Mr Speaker.

E mon pa ti a kontan ki bann Manm i antre dan sa size. Me mon krwar i en moman apropiye pou nou dir ki annou anforse en lot letan dan lager kont koripsyon, e ki ratifikasyon sa Protokol i ava donn nou sa sans pou nou fer li lo en nivo rezyonal.

Avek sa detrwa parol Mr Speaker *I beg to move in terms of my Motion*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Georges. Bann Manm Onorab ki'n demann laparol ziska konmela, mon annan Onorab Arissol, Bistoquet, Labrosse, Monthy, William osi Onorab Woodcock e Onorab Cosgrow e Onorab Esparon.

Tre byen mon'n soz sa. Lekel Manm IAC ki pou konmans? Onorab William wi.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker zefor e batay kont koripsyon e an sipor pou zero tolerans lo koripsyon pou raport mon sipor pou sa ratifikasyon. Mr Speaker loter Mosyon in al an detay lo bann Lartik ki form par sa Protokol.

E mon pa pou repet sa ki in dir. E mon anvi dir ki dan nou enteraksyon avek reprezantan Komisyon Anti-Koripsyon i ti enn ase enteresan. E nou war ki letan nou pou ratifye sa Protokol i pou nesese ki serten nou bann Lalwa i ganny amande. E an menm tan pou ranforsi parey koter Mosyon in dir pou donn zot plis ledan pou kapab fer sa travay ki nesese ganny fer.

Mr Speaker dan bann diskisyon e dan rapor *Minutes* dan *meeting*, nou war ki i annan bann mezir plizyer bann mezir ki pou ganny pran kree e ranforsi. E dan sa Protokol kontrerman avek nou Lalwa nou war poudir i mank definisyon lo '*private individuals*.'

So i pou enportan ki nou, nou annan bann amannman kot dan nou Lalwa ki nou kapab annan sa definisyon, ki

ganny antre lo kote endividyel prive.

E an menm tan nou'n war osi ki dan nou Lalwa i pa enkli 'lasosyasyon.' E i pou annan sa nesese alor pou fer antre dan nou Lalwa a lavenir 'lasosyasyon.' E an menm tan nou'n war ki i annan lezot keksoz ki par egzantp i annan sa demann ki nou annan en *national strategic plan* lo *corruption*.

E sa Mr Speaker i enportan. I enportan dan lesans ki i ava annan plis kordinasyon e en louvraz pli efektif i ganny fer. Mr Speaker nou'n war osi ki an relasyon avek *United Nation Convention Against Corruption*, i annan serten bann lezot eleman i annan bann *gaps* ki dan nou Lalwa nou pou bezwen revwar.

E loter Mosyon in dir ki pou annan bann Lalwa ki pou vini dan lavenir i pou enportan. I pou enportan ki sa bann mankman pou antre ki nou Komisyon Anti-Koripsyon i a kapab fer en travay pli entans e pli efektif.

Mr Speaker mon ti anvi *flag out* sa de pti mo. E parey mon'n dir se mon, mon siport sa prensip zero tolerans ver koripsyon. So mon pou donn mon sipor anver ratifikasyon sa Mosyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab William. Nou a pas laparol Onorab Esparon.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun a lekout. Mr Speaker sa Mosyon ki mon'n sego de pou sa ratifikasyon sa Protokol ki Lasanble pe ganny demande pou ratifye ozordi, ki Protokol SADC kont koripsyon, i enn ki tre enportan pou nou pei e nou Gouvernman.

Sirtou konman en Manm SADC dan sa lalit kont koripsyon. Ki enn parmi bann lezot priyorite pou sa nouvo ladministrasyon. Mr Speaker dan enn son *interview* ek *iWitness News* Sid Lafrik Minis Lazistis ek *Correctional Services* Ronald Lamola ti dir dan *interview* dan son kwen lopinyon mon *quote 'corruption is killing Africa and its economy.'*

E pou bann pei parey Sid Lafrik sa Protokol i en zouti enportan dan sa lalit kont koripsyon. Akoz koripsyon i enn parmi i koripsyon i partou i en pe parey nou isi Sesel kot nou war koripsyon en pe partou.

Dan lavant later, dan bann proze Gouvernman, dan bann *tender*, dan bann *license*, dan lezot servis, eksetera. Kot gous toultan pe pase pe lenfliyans desizyon e faver. Mr Speaker keksoz ki vin dan

mon lespri la bomaten, letan mon pe lir sa Protokol se akoz koripsyon i arive?

I kler ki souvandfwa koripsyon i antre letan napa rann kont, napa latransparans napa kredibilite, i annan lesefer, i annan mank konfyans, mank responsabilite lo lapar endividi e osi letan sa laspe egois i antre.

E dimoun pa satisfè ek sa ki zot annan zot pa travay ek lonnekte e zot anvoy lanmen par kote pou pran sa ki pa pou zot. Pou les zot ganny enfliyanse ek larzan pou fer faver.

Mr Speaker Nelson Mandela ansyen dirizan en pei parey SADC ansyen dirizan en pei SADC Sid Lafrik ti deza dir mon *quote 'Our hope for the future depends also on our resolution as a nation in dealing with the scourge of corruption. Success will require an acceptance that, in many respect, we are a sick society when it comes to corruption.'* Unquote.

Mr Speaker Sesel konman enn parmi sa 14 pei SADC i zwenn lezot pei parey *Botswana, Lesotho, Malawi, Tanzania*, Sid Lafrik menm, *Zambia* e nou vwazen *Maurice* ki depi Oktob 2004 in fer zot devwar pou ratifye sa Protokol kont koripsyon. E Mr Speaker Lartik 2 sa Protokol i koz lo

nesesite pou promot e ranforsi devlopman par sak Pei Manm.

Lo bann mekanizm ki bezwen, pou anpese pou detekte, pou pini e elimin koripsyon dan sekter prive, piblik e osi dan prive. E promot bann fasilite e regilasyon, ki pou asire ki bann mezir ki ganny met an plas i efektif e i armonize ek bann Polisi ek regilasyon ki neser pou ede anmenn latransparans, rann kont e donn konfyans.

E briyevman lo Lartik 3 i koz lo bann eleman koripsyon lo tou nivo, e lo tou sekter par endividi antite dan nenport ki metod ki detri e ronz sosyete, e anpes en pei devlope. Mr Speaker le 24 Oktob 2020 Seselwa ti met konfyans dan Prezidan Ramkalawan.

Ki enn son priyorite se anmenn en lalit kont koripsyon - sa bebet ki apel koripsyon. E sa letan nivo koripsyon ti'n depas nivo dan nou pei. E la apre zis 1an nou'n konmans war en pe laklerte. Nou'n war en lamannman dan lamannman ACCS pou donn li plis pouvwar e larg son lanmen pou li travay.

Akoz tou dimoun ti'n fatige tandè ki i annan koripsyon ki pe ronz nou sosyete. Akoz lontan nou ti kriy koripsyon for zot ti dir pa vre!

"I en ilizyon!"

"I en lenvansyon!"

"I en persepsyon!"

Eski i ankor en ilizyon? Eski i ankor en lenvansyon? Eski i ankor en persepsyon? Kestyon pou en sanpyon Mr Speaker mon poz sa la. Mr Speaker mon mazinen ki letan nou pe ratifye sa Konvansyon nou pe osi met en lot zouti dan lanmen nou Gouvernman dan sa lalit kont koripsyon.

Avek sa de mo, mon donn mon sipor pou sa Mosyon pou ratifye Protokol SADC kont koripsyon. Mon remersye ou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Nou a pas lo Onorab Monthy.

HON PHILIP MONTHY

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou koleg Manm Onorab. Mr Speaker sa mo 'koripsyon' i en mo Kreol ki tou resaman pe fer parti nou vokabiler dan plizyer topik konversasyon ki nou angaz nou ladan.

Menm si nou'n ganny dir dan lepase ki sa i zis en persepsyon, tou Seselwa i konnen ki sa i pa ditou leka. Akoz persepsyon in tre vit vin en realite. Akoz si nou ti pe viv dan en pei kot koripsyon pa ti egziste ditou, kot zis ti en persepsyon parey i ti'n ganny dir, ti pou napa litilite pou nou

depans sitan resours pou kree en Komisyon Anti-Koripsyon.

E lezot lenstitisyon ki annan manda pou detekte frod e lezot form labi, ki kapab ganny kategorize konman bann pratik koripsyon.

E la Mr Speaker mon a zis profite pou aport mon sipor pou Komisyon Anti-Koripsyon pou sa travay ekselan ki zot pe fer. Si koripsyon pa ti egziste ditou Sesel, nou pa ti pou pe war nou pe debat lo en Mosyon ki pe demann Sesel pou ratifye sa Protokol kont koripsyon parmi bann Leta Manm SADC.

Mr Speaker tel parey drog koripsyon i en pratik ki pa anmenn benefis pou en pei me ki malerezman i prezan. I pa fasil ditou pou elimin li konpletman, me i enportan ki zot ki tou zouti nesese dan lalit kont sa *monstre* ki apel koripsyon i ganny servi.

Pou konsantre nou zefor zis lo nivo nasyonal, i pa neserman sifizan pou nou kapab annan kontrol lo sa bann move pratik. Me i rankontre nesese en zefor komen lo nivo nasyonal, rezyonal e osi enternasyonal.

E se sa ki Lasanble pe ganny demande pou fer ozordi. Akoz i prezant Sesel avek en lot zouti ankor dan son lalit asarnen kont sa bann move pratik ki annan pou potansyel pou detri nou pei si mon pa

reakte vit e dan en fason desisif.

An ratifyan sa Protokol i fer ki sa dokiman i vin enn ki *binding* ant tou Pei Manm SADC e fer ki Sesel i retrouv li avek en lot lagreman ki pe ede ranforsi son Akt Anti-Koripsyon.

En lavantaz prensipal avek sa Protokol se ki i adres koripsyon dan sekter piblik, e osi byen ki sekter prive. E la Mr Speaker kan nou koz lo koripsyon, nou annan tandans pou touzour adres sa problem dan sekter piblik, dan Gouvernman me tre rarman dan sekter prive.

E i tre enportan alors ki nou osi diriz nou zefor ver sekter prive, akoz laba osi sa bann move pratik pe montre son vilen figur. Nou Lezislasyon aktyel pa vreman fer provizyon pou adres koripsyon dan sekter prive sirtou an se ki konsern prosekisyon sa ki'n koupab pou komet en akt koripsyon dan sekter prive.

An ratifyan sa Protokol nou devret osi pe konmans mazin posibilite amann nou Akt Anti-Koripsyon akoz in ganny met a latansyon Komite IAC ki dan sa Akt aktyel napa okenn provizyon ki'n ganny fer pou defini klerman kisisa endividi prive, parey definisyon ki'n ganny servi dan sa Protokol ki nou pe

demann Lasanble pou ratifye ozordi.

Sa term sekter prive i devret osi pe ganny enkli dan nou Akt Anti-Koripsyon pou ki manda Komisyon Anti-Koripsyon dan sa lalit kont bann move pratik i vin pli efektif e konplet.

Mr Speaker ler mon'n analiz konteni sa Protokol mon war serten benefis prensipal pou Sesel. Tou dabor i pou ede fasilite e regulariz korperasyon, an sa ki konsern bann size koripsyon parmi bann Pei Manm SADC e promot devlopman e armonizasyon bann polisi parmi bann Pei Manm.

Dezyenm se pou pe etabli labaz pou ki nou Akt Anti-Koripsyon i ganny amande, pou rann li pli konpreansiv e azour avek bann lezot Lalwa enternasyonal ki kouver koripsyon.

I osi fer ki dan lenstans kot in annan en ka kot en i nesesite ekstradiksyon en sitwayen, e ki napa okenn trete ekstradiksyon ant Sesel e sa lot pei konsernen, sa i a fer ki sa Protokol i a vin en zouti prensipal ki a permet negosyasyon, pou ki i annan en diskisyon pou etabli en lagreman bilateral lo ekstradiksyon pou Sesel e sa lot pei.

Tou resaman Mr Speaker ti annan en ka kot en sitwayen

Seselwa ti dwa plizyer milyon Lotorite Taks, me i ti ganny sans antre apre kit pei. Mon osi rappel plizyer lannen pase kot en etranze ki ti pe travay avek Minister Finans si mon mazin byen, ti kit pei anba bann sikonstans ki mon siskepte ti annan eleman koripsyon pou fer avek, kot son loto ti ganny war abandonnen dan en *parking* me sa dimoun ti'n fini sove.

Nou pa'n zanmen tann nanryen ki'n arive e si ti annan larzan ki ti ganny pran e ki kantite sonm larzan ki ti perdi, oubyen menm pou ki lakoz ki sa endividi ti kit Sesel dan en tel fason.

Dan bann tel lenstans kot si sa endividi i sov dan en pei ki en Manm SADC apre ki Sesel in ratifye sa Protokol, demars pou ki i annan en lagreman bilateral lo ekstradiksyon, sa endividi i kapab ganny antreprann, pou ki i retourn Sesel e i fer fas avek lazistis.

Mr Speaker mon met koripsyon lo menm nivo avek tranzaksyon bann drog danzere. I tre enportan alors ki nou servi tou loportinite posib ki a nou dispozisyon, pou fer sir ki sa fleo i ganny *deal* avek dan tou son laspe e a tou nivo posib.

Mon pou alors apport mon sipor ratifikasyon sa Protokol, akoz mon

personnelman santi ki an fezan sa nou pou pe ede pou kontinyelman entansifye nou zefor dan sa lalit kont san kondisyon, e san faver kont bann move pratik dan servis piblik osi byen ki dan sekter prive. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon a donn laparol Onorab Richard Labrosse.

HON RICHARD LABROSSE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou dimoun ki a lekout. Bonzour ser koleg. Ozordi mon pe partisip dan sa deba Mr Speaker pa zis konman en Manm elekte me osi konman en Manm ki reprezant Lasanble Nasyonal lo SADC PF.

Nou Lasanble pe ganny demande pou ratifye en Konvansyon tre enportan Sesel pe zwenn ansanm avek 16 pei ki form parti SADC pou anvoy en lavwa tre for lo sa fleo ki dan li menm in anmenn Lafrik lo son zenou.

Mr Speaker bokou lartik in ganny ekri lo sa topik koripsyon in ganny war konman en problenm alarman lo nivo enternasyonal.

Isi Sesel bokou diskisyon in ganny fer lo sa topik e menm an se moman nou'n ganny dir ti annan en serten

moman kot nou ti ganny dir ki sa ti en persepsyon.

Me annefe ozordi nou pe tann bokou lenformasyon ki pe ganny sorti lo tou lede kote ki sa i pa ti vreman en persepsyon.

Pandan son trwazyenm sesyon Latab Ronn ki ti fer an *Victoria Falls Zimbabwe* an Out lannen 2000, bann Minis Lazistis ek *Attorney General* ti adopte en rezolisyon ki zot pou vin fer lager kont koripsyon dan larezyon.

E sa ti al anliny dan sa deba ki zot ti pe diskrit lo la sa letan. Sa bann topik ki zot ti al lo la ti sa bann bon, bon etik e osi bann bon fason gouvernans.

Bann pei ki ti prezan groupman SADC ti dakor pou al enplimant sa bann polisi. Mr Speaker lo *website* en group byen renonmen dan lemond ki apel zot lekor *Transparency International* in fer resorti ki zot santi ki bokou dirizan Afriken pe kil deryer kont sa lager kont koripsyon.

E pa pe gard zot komitman ki zot ti donner anba sa Konvansyon Linyon Afriken, ki ti ganny adopte par 44 pei parmi sa 55 ki form sa. Sa lartik par *Transparency International* Mr Speaker, in fer resorti ki ziska ozordi zot pe ganny tre pe lenformasyon lo ki mannyer bann pei pe enplimant sa bann diskisyon.

E sa ki mon pe e ki mwan personelman mon panse Mr Speaker mon santi ki bann dirizan Afriken zot menm zot pa pe met sa zefor ek sa volonte devan pou konbat kont koripsyon.

Dan konteks Sesel pou bokou lannen sa mo koripsyon i vin parey en dezyenm latizann anmer dan labous bokou Seselwa. Bokou parol in ganny koze deor me sa ki bokou in enprimen tre pe ki'n kapab ganny *deal* avek.

La mon pou demann bann lenstitisyon ki pe konbat kont koripsyon, pou kontinyen dan zot louvraz nob ki zot in ganny mandate anba Lalwa pou ki Seselwa i ganny laverite e ki bann rimer ki'n tande deor partou kote i a kapab war laklerte e bann byen ki apartyen a Lepep Seselwa a retourn dan nou pei.

Se sa ki la deor nou pe demande e sa i a ede dan bann si sa bann larzan ki'n, ki'n ganny koronpte atraver *tax payers money* pou bann Seselwa i ganny retournen, mon panse Mr Speaker sa i ava ede pou demaraz bann proze osi kekfwa parey dan mon distrik ki an se moman i annan enn de proze ki lo poz.

Pou retourn lo sa ratifikasyon ki nou pe koz lo la, mon'n osi note ki sa Trete i osi pou form bann bon korporasyon ant Sesel ek

bann Pei Manm SADC e sa i ava ede dan diferan fason par egzanp partaz serten lenformasyon ek lasistans teknik.

Mon'n note osi ki dan sa Trete pe osi ankouraz tou bann Pei Manm dan devlopman pou armoniz bann Polisi ek bann Lezislasyon domestik pou anmenn plis prevansyon, deteksyon e sanksyon pou konbat kont sa fleo koripsyon.

Mr Speaker pou konklir, mon ti a swete dan konteks lokal si plis kozri ek *awareness* i ganny fer, pou eksplik nou pep bann diferan lenstans kot koripsyon i kapab arive.

E ki mannyer nou vin devan e vin raporte si nou soupsonnen poudir i kapab annan serten endividi koripsyon ki pe deroule. Parfwa bokou dimoun i krwar koripsyon i ariv zis dan servis piblik, ouswa si ou en politisyen otomatikman vin koronpi.

Non mon bann ser ek frer, koripsyon i al pli lwen ki sa. Menm bann senp aksyon ki parler nou pa pe mazin lo la i kapab ganny konsidere konman koripsyon. Wi lavi i dir nou ti ava voudre nou tou viv en lavi *stress free* parey Angle i dir. Me pa akoz ki nou, ki nou anvi viv *stress free* ki nou, ki vedir nou pou fer

nenport kwa e kas Lalwa pou nou benefis personnel.

Avek sa Mr Speaker mon donn mon *full* sipor sa ratifikasyon sa Trete. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon a pas laparol Onorab Wallace Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker konman en Manm IAC ankor mon ti a kontan aport mon kontribisyon dan deba ozordi bomaten konsernan sa Protokol SADC kont koripsyon.

Loter Mosyon ki'n koze konmansman in al an detay dan tou sa bann diferan lartik sa Konvansyon. In eksplik en pti pe bann diferan provizyon ki sa bann lartik pe fer.

Me letan nou'n ganny nou enteraksyon avek *Anti-Corruption Commission* ki ti vin isi kot Lasanble e eksplik nou en pti pe lo sa Protokol, nou'n realize ki sa Protokol i enn ki pe dabor promot e ranforsi devlopman bann diferan mekanizm ki bezwen pou anpes - parey rapor i dir - pou anpes pou detekte e pou pini.

E menm pou tir koripsyon net dan sekter piblik e menm dan sekter prive. Nou osi note Mr Speaker ki sa Protokol i osi

annan le bi pou fasilite en pti pe korperasyon ant bann pei SADC - bann Pei Manm SADC lo kote koripsyon pou armonize en pti pe nou bann Lalwa, nou bann Polisi ki nou annan.

E pou fer sir ki nou dan sa groupman rezyonal ekonomik nou kapab *at least* lo menm laliny, lo menm paz, kot i konsern *deal* avek koripsyon. An dizan sa Mr Speaker mon ti a kontan petet rekonnèt en pti bann zefor ki'n ganny fer dan lepase dan sa domenn. Annefe ozordi Sesel nou annan nou en Komisyon Anti-Koripsyon ki pe travay pou fer sir i met azour Sesel kot i konsern bann *issues* koripsyon.

Nou annan nou en Lalwa. E souvandfwa parfwa nou tant pou krwar ki Lalwa Koripsyon or Anti-Koripsyon i zis sa Lalwa Anti-Koripsyon ki nou annan. I annan bann lezot lenstans par egzansp ki bann lezot Lalwa, lezot Polisi ki'n ganny formile petet depi konmansman 2008 an montan ki mon rapel en pe.

Bann lezot Lalwa ki servi sekter piblik ki petet ede pou lager kont petet serten form nivo koripsyon dan sekter piblik. E la mon pe mazin par egzansp *Procurement Act* kot i regle lafason ki Gouvernman i aste bann servis - bann *goods* ek bann servis pou Gouvernman. Mazorite sa

bann keksoz i ganny *procure* dan sekter prive.

E sa Lalwa li menm li i met bann diferan kondisyon ki mannyer bann *procurement* i pase, ki bann mezir ki bezwen ganny swiv, ki bann diferan lenformasyon ki bezwen ganny donnen.

E sa apre finalman i annan bann lenstans kot i ganny odite. So tousala se bann Lalwa, se bann mezir ki en sosyete ki Gouvernman i mete, pou fer sir ki omwen avek larzan piblik, i annan - pa mwens, me napa koripsyon, e ki keksoz i ganny fer dan tou latransparans.

Nou konnen ki nou annan en kantite zefor ki'n mete dan lepase. Ozordi nou pe war osi i annan bann lorganizasyon non-gouvernmental ki osi angaze dan sa domenn.

E zot fer zot lavwa tande ki swa lo medya li menm - medya sosyal e zot *sensitise* parey nou dir piblik, lo sa zafer koripsyon. Me mon osi anvizite Mr Speaker ki mon rapel en pti pe o konmansman ler nou ti pe diskite sa zafer Lalwa Anti-Koripsyon.

Or ti pe diskite enn de bann Lalwa konsernan koripsyon, ti annan serten koze tre for konsernan sekter prive. Annefe Lalwa ti sipoze *encompass* tou sekter piblik ek sekter prive. Ki in arive *along*

the way mon pa tro sir, me akoz nou konnen poudir dan bokou lenstans pou ou annan koripsyon petet dan sekter piblik, i annan petet en azan ouswa en dimoun ki *stimulate* sa *from* sekter prive. Petet i annan en servis ki pou ganny donnen *or* en keksoz koumsa.

Alors i enportan ki ler nou fer nou Lalwa nou Lalwa i get tou. Si sa dimoun ki'n fer sa koripsyon dan sekter piblik i koupab, i bezwen - si i annan en *link* avek en dimoun petet dan sekter prive, i pou bezwen kapab met sa *link* ansanm e toulede i bezwen kapab ganny pini.

So mon *welcome* sa bann sa provizyon ki pe ganny mete dan Protokol ozordi, ki dabor i vin en model pou nou - en model ki nou kapab servi e met dan nou bann Lalwa lokal, pou fer sir ki nou Lalwa i pli sever, i pli sere; kot napa lenstans kot dimoun i kapab war bann pti trou pou zot kapab fer bann diferan akt ki pa dezirab pou nou sosyete.

An zeneral Mr Speaker diskisyon ki nou ti gannyan avek *Anti-Corruption Commission* nou war dezir pou travay kont koripsyon. Nou war dezir pou moderniz nou bann Lalwa.

Nou war dezir pou annan plis enteraksyon avek piblik pou donn plis leklersisman lo sa bann zafer koripsyon. E an

zeneral nou war en semen pozitiv pou al de lavan.

So sa Protokol i met nou lo en lot nivo. I met nou azour avek bokou bann keksoz ki pe pase dan rezyon e dan blok SADC. E parey mon'n dir pou ed nou devlop Lalwa lokalman pou nou kapab osi vin azour avek tou bann keksoz.

Enn bann keksoz enportan ki annan ladan se *extradition of* en dimoun - en *person* ki'n ganny war konman or ki'n ganny akize pou koripsyon.

Sa i kapab dan okenn nenport ki pei SADC. So si i annan en dimoun ki petet dan pei SADC ki nou bezwen kestonnen an term an relasyon avek en keksoz koripsyon ki'n arive isi Sesel, sa Protokol evantyelman pou kapab les nou fer sa e vis-versa. So mon pa war okenn nanryen mal avek sa Protokol. Annefe mon war li i pe ranforsi nou abilite, nou kapabilite pou nou kapab *deal* avek bann sityasyon koripsyon dan pei.

Alors mwan lo mon kote mon pou donn sipor sa Protokol Mr Speaker. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon a donn laparol Onorab Bistoquet.

HON ROSIE BISTOQUET

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou

bann Manm Onorab e tou dimoun ki pe ekoute. Mr Speaker loter sa Mosyon pe demann Lasanble pou ratifye sa Protokol pou fer sir ki Sesel i annan i donn en koudmen dan sa lalit kont koripsyon dan nou rezyon sirtou rezyon SADC.

Kot Sesel pou benefisyen enormeman atraver bann bon prensip e korperasyon. Parey nou konnen pli gran moter koripsyon dan rezyon SADC in ganny site konman bann pei ki pa performen ekonomikman, e sa i an rezilta ogmantasyon dimoun ki pa anploye ki kre lapovrete e i annan osi inegalite dan distribisyon resours.

Lezot faktor ki kontribye logmantasyon koripsyon se gouvrenans Lotorite pei ki tre feb sistenm bann lenstitisyon kont koripsyon ki pa morde ouswa i fay.

Labi politik e osi defayans dan sistenm e osi moralite egois parmi bann popilasyon. Tousala i kontribye pou anmenn koripsyon dan nenport ki pei dan lemonn.

Malgre ki Sesel in met an plas serten lenstitisyon pou konbat kont koripsyon Mr Speaker, depi 2006 kot nou ti war nesans *FIU* ki i ti sorti anba *Anti-Money Laundering Act (AML) 2007/2006*.

Aprè nou ti war nesans *FCIU*. E an resaman 2016 nou'n war letablisman *Anti-Corruption Commission of Seychelles (ACCS)*. Menm nou'n trouve ki i annan *Finance and Public Accounts Committee (FPAC)* dan Lasanble Nasyonal isi Sesel.

Me selman Sesel pa'n ogmant son persepsyon pou konbat kont koripsyon, akòz dapre Lendeks *Transparency International Corruption Perception Index (TICPI)* rapor pibliye par *Global Coalition Against Anti-Corruption* an 2020, pou sa dernyen 3an depi 2018 ziska 2020, kot Sesel in score 66 pwen lo 100.

Sa rapor i dir ki Sesel in score pli o dan Lafrik, me tou me nou ti kapab fer pli byen si i ti annan serten laprev pou montre ki lo sa latab, ki se parey nou'n trouve ki laprev - par egzanp *New Zealand* - bann pei parey *New Zealand, Denmark* zot in score 88 pwen.

Pei ki'n ganny pli ganny pli persevwar ki koripsyon i annan plis dan lemonn, se Somali avek Soudan kot zot in score 12 pwen lo 100.

Mr Speaker mwan mon pou aport mon sipor pou sa Mosyon, akòz i tre nesese pou Sesel anmenn en pe plis zefor pou sa lalis asarnen kont koripsyon dan rezyon *SADC*, baze lo sa bann defi dan larezyon.

Tou le 14 Pei Manm *SADC* enkli Sesel, ti siny sa Protokol le 14 Out 2001 an *Blantyre*, Malawi kot tou Manm ti demontre zot komitman politik pou rezyon *SADC*.

Pou ki zot tou zot ti'n pare pou adres koripsyon dan sak zot pei enkli Sesel. Sa letan ti nesese pou rezyon *SADC* zwenn lezot pei e lorganizasyon parey Lanmerik, Konsey Nasyon Ini, Eropéen osi.

Sa moman ti tre enportan pou *SADC* pou ratifye anliny e aliny sa bann Protokol baze lo gran prensip anti-koripsyon propoze par Linyon Afriken e osi Nasyon Ini.

Mr Speaker malgre Sesel in i dan *SADC*, sak bann pei i diferan dan diferan fason. Parey nou trouve ler bann sityasyon dan diferan pei ki annan defwa i anmenn koripsyon pei, par egzanp grander popilasyon, zot *GDP*, bann Lalwa tradisyonnèl ki domin zot, lamazorite avek bann sistenm Lalwa komen me mazorite sa bann pei ki i napa bon sistenm sirtou Lalwa Sivil.

I annan ki zouir stabilite dan sa pei *SADC* me i annan ki eksperyans konfli e osi lager. Dan lemonn antye koripsyon i egziste dan tou pei, malgre i ganny persevwar ou

ganny eksperyans a diferan nivo dan diferan pei a en lot.

Me lendikasyon sa ki kler se ki i annan en gran diferans, ouswa i annan en gran defayans, ant persevwar e leksperyans nivo koripsyon dan sak sa bann pei enkli Sesel.

Sa ki kler se ki zefor pou konbat bann kont koripsyon i devret adres tou lede. Enn persepsyon e leksperyans osi pou adrese aköz koripsyon e manifestasyon koripsyon i toultan la.

Mr Speaker i annan en gran konsern dan sak sa bann pei vwazen, sirtou Manm SADC kot i konsern koripsyon dan Gouvernman dan biznes dan sosyete sivil an zeneral.

Alors nou organizasyon nasyonal ou rezyonal, nou bezwen met sa sinerzi pou ogmant konesans. Nou bezwen travay ansanm nasyonalman atraver bann lenstitisyon e osi atraver bann bon mekanizm, ou sistenm rezyonal pou redwir koripsyon.

Sirtou ki nou tou nou okouran ki koripsyon i vin atraver krim organize, trafik imen, e labi. Nou tou nou konnen ki tousala i ogmant e re ogmant, in ganny ogmante dan nou rezyon.

Sa in ganny demontre atraver ogmantasyon dan lasezi drog, profil bann

enportater e transportater drog, modalite dan fason ki drog i ganny transporte parey nou konnen 10an pase avek konmela.

Fason ki bann dimoun i transpor drog i diferan. I annan bann kanmouflaz ki ilistre, en gran tandans demann e osi bann akter e demann lo marse. Nou osi konnen ki bann eskobar pe vin pli ris ki ris de zour an zour.

Avek sa Mosyon Mr Speaker, larepons pou ranforsi Lalwa rezyonal i a ganny entansifye avek pli bon korperasyon. Sa set aköz lyen ki annan ant krim organize trafik drog ek koripsyon, i ganny demontre lo nivo enternasyonal rezyonal e osi dan sak pei.

Mr Speaker wi Sesel in fer en gran pa dan sa domenn, pou met bann Lalwa ou lenstitisyon anti-koripsyon. Me nou regar i devret get pli lwen aköz persepsyon popilasyon i vize ver plis lo koripsyon dan Gouvernman.

Sa ki enteresan avek sa Protokol SADC kot koripsyon i bouz pli devan bann *body* anti-koripsyon i bouz pli devan. E latansyon i ganny mete lo bann sekter prive osi sa ki SADC pe demande. Anmenn lager kont koripsyon i bezwen annan lazistis kriminel avek en bon lapros prosedir e prosekisyon.

Dan rezyon SADC i annan en gran diversite dan kondannasyon pou lofans koripsyon, ki ganny komet. Avek sa ratifikasyon Sesel i pou dan en meyer pozisyon pou adapte en pli bon definisyon sirtou pou lofans atase ek koripsyon.

E osi sanksyon anba sa Protokol ki'n ganny alinyen avek bann Konvansyon Nasyon Ini. Pou nou kapab annan en lapros pli armonize ki kapab ganny enplimante - sirtou en lapros ki i annan envestigativ e inovativ pou lager kont koripsyon avek laprev konkret.

Mr Speaker ler Sesel i ratifye sa Protokol Sesel pou parey lezot pei ki pou dan en pli bon pozisyon, pou adapte ouswa adopte Lalwa nesese ou lezot mezir, ki nesese pou etabli kondannasyon lofans pou koripsyon.

En lot keksoz ankor ki Sesel pou benefisye, Sesel pou dan en pli bon pozisyon pou ranforsi kontrol e mezir nasyonal pou bann konpanyen enternasyonal ki fer biznes Sesel, ki pou bezwen respekte lezislasyon ki anfers.

Ankor Sesel pou benefisye par adapte ou adopte bann mezir pou asir en bon sistenm odit e sirtou en sistenm swivi.

Ankor se si sa i ganny ranforsi, Sesel pou annan sa -

an Protokol i demande ki i annan proteksyon sitwayen ou endividyel, ki zot idantite pa ganny met an kestyon ler zot asiste sa bann lenstitisyon anti-koripsyon.

E sa osi pou ganny ranforsi par bann mekanizm pou promot ledikasyon, pou respe propriyete byen e keksoz ki dan lentere piblik, e osi kre lentere pou lager kont-koripsyon sirtou dan program lekol sansibiliz medya e promot en lanvironnman ek respe avek etik.

Mr Speaker avek ratifikasyon sa Protokol Sesel i pou dan en meyer pozisyon pou devlope, adapte, armonize sirtou bann Polisi, bann stratezi Lalwa regilasyon nesese, pou pli byen detekte ouswa pini bann sitwayen ki komet sa bann lofans.

Mr Speaker mon krwar sa Mosyon in vin *at the right time, the right place and the right temperature*. Avek sa Mr Speaker mon pou siport sa Mosyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon a donn laparol Onorab Phillip Arissol.

HON PHILLIP ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker an se ki konsern ratifikasyon Protokol kont koripsyon, mon pou aport

mon sipor total. Lager kont koripsyon e labi i vreman enportan pou redonn nou pep konfyans e pou ranforsi sa bann prensip bon gouvrenans, latransparans e rann kont.

Sirtou pou pei rekipere apre ki nou pe pas atraver bann problem ekonomik. Mr Speaker sa a osi ede pou donn plis lankourazman e konfyans lenvestiser etranze pou envestir dan Sesel.

Dan bokou lenstans kot in annan koripsyon dan pei, ou war en servis piblik ki pa efikas, kot ou war tro bokou lenterferans politik labi dan program sosyal e *welfare*, retar dan konpilsyon proze kot ou war setaki pe tir son kopo.

Menm dan sekter prive kot i annan koripsyon, ou war ki i annan bann kou pou servis ouswa komodite parfwa ki egzorbitan. E sa bann kou i pase lo konsonmater e finalman sa ki pli vilnerab ki soufer.

Alor i nesese ki en lord i ganny mete enn fwa pou tou. Mr Speaker Komite Zafer Etranze dan Lasanble Nasyonal, in rekonnnet ki in lager kont koripsyon i en gro latas. Okenn form koripsyon i annan lenpak negativ ki kapab andomaz devlopman ekonomik e politik en pei.

E sa i afeblir abilite Gouvernman pou delivre son bann program dan en fason

efektiv. Pou ki sa lager kont koripsyon i aboutir, i demann en looperasyon ki enkli zefor. Zefor bann akter o nivo nasyonal, rezyonal e global.

Alor pou konmanse Mr Speaker, pou ki sa lalit kont koripsyon dan nou pei i vin en sikse, mon rekomande ki nou la dan sa Lasanble nou inifye e aport nou sipor ver son ratifikasyon. Akoz nou napa nanryen pou perdi sa i pou byennet e prosperite Sesel e nou pep.

Mr Speaker ki Komite Zafer Etranzer dan Lasanble Nasyonal ti a swete war anba lespri sa Protokol. Sa Komite in fer sa bann rekomandasyon swivan ver Egzekitiv.

Se ki Gouvernman i enplimant en plan stratezik nasyonal lo koripsyon, par inisyete rankont avek Komisyon Anti-Koripsyon e bann lezot partner konsernen o pli vit posib pou entansifye sa lager.

Dezyenn, ki Gouvernman Sesel lofis *Attorney General* e Komisyon Anti-Koripsyon i revwar Lalwa egzistan ki pe anmenn konba kont koripsyon, pou asir liniformite avek Konvansyon Nasyon Ini kont koripsyon e sa Protokol dan lannen 2022.

Avek sa de mo Mr Speaker mon pou aport mon sipor. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon a donn laparol Onorab Audrey Vidot.

HON AUDREY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker, tou Manm Onorab, tou dimoun ki a lekout. En bonzour spesyal pou bann zabitan Roche Caiman. Mr Speaker i neser ki nou kiltiv bann bon valer e annan kontinite dan progre pou lalit kont koripsyon.

Ratifikasyon sa Protokol i enn i en lot pa dan langazman Sesel pou ranforsi nou bann lenstitisyon laplikasyon Lalwa, la demokrasi, drwa imen e latransparans.

Ratifikasyon sa Protokol devan nou Lasanble ozordi i en kontinite dan zefor pou ranforsi e kiltiv nou zenn demokrasi, atraver promosyon nou bann lenstitisyon kree par ansyen Gouvernman avek bi pou debout for pou lalit kont koripsyon.

Sesel in toultan byen ganny rekonnet lo nivo *SADC* par bann bon legzanp ki nou'n donneren avek bann pei Lafrik dan bann ratifikasyon bann Protokol.

Alors Sesel i bezwen mentenir a tou moman separasyon bann pouvwar parey in ekrir dan nou Konstitisyon ler nou pe ratifye bann tel Protokol.

Bokou in ganny dir lo lenportans aköz ki nou, nou

bezwen donn legzanp konman en pei Lafrik dan rezyon Lafrik, pou nou entansifye nou langazman, nou komitman ki nou annan anver lalit kont koripsyon.

Mon pa pou long lo la aköz bokou bann pwen for in ganny fer resorti. Me mon pou konklir mon lentervansyon par fer resorti ki Sesel nou bezwen toultan montre nou senserite dan lalit kont koripsyon.

Aköz i pou sel fason pou nou promouvwar en sosyete Seselwa ki zis e imen, e promouvwar latransparans ek bon governans dan tou domenn ki enkli Gouvernman e lasosyete.

Se lo sa not ki mon pou met lo rikord ki mon pou siport sa Mosyon, pou montre ankor enn fwa langazman ki nou annan lo sa kote latab pou lalit kont okenn koripsyon Sesel. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Wavel Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker parey bann entervenans avan mwan in dir, sa Protokol *SADC* Protokol *Against Corruption* i en Protokol pou bann Manm dan rezyon *SADC* dan rezyon *Southern Africa*.

E bi sa Protokol parey plizyer enterven an dir se pou promouvwar, ranforsi e sipòrt bann devlop bann *mechanism* ki nou bezwen pou prevansyon, deteksyon koripsyon e osi pou pini.

E aret koripsyon dan sekter piblik ek sekter prive. Dan tou bann Pei Manm SADC e sa i enkli nou pei Sesel osi. Mr Speaker koripsyon i en bayer pou okenn Gouvernman, e i al kont tou prensip rann kont, latransparans e bonn governans.

E fodre fer note Mr Speaker, ki nou Gouvernman i krwar dan sa bann prensip rann kont, latransparans e bonn governans. Mr Speaker si nou pou retoun dan 6em Lasanble, ou pou war ki nou kote latab LDS nou ti anmenn en lager asarnen kont koripsyon.

E nou ti kler sa tors 15 batri - parey Onorab Loizeau i kontan dir - ki'n ede ekspoz koripsyon dan plizyer antite Gouvernman. E osi pou koup koripsyon dan nou pei ki'n fer ki plis larzan in antre dan kont piblik. E bann landrwa bann antite Gouvernman bann diferan Lazans ki pa ti pe fer larzan ozordi, nou'n war poudir sa bann landrwa pe anmas larzan.

Akoz larzan pe nepli ganny vole. Napa person ki

pe met lanmen dan kof Gouvernman, akòz i annan sa pli bon *oversight* ozordi kot i konsern kont piblik.

Mr Speaker fodre note poudir en letan ti annan mon rappel en Prezidan ki ti dir, ki koripsyon ti zis en persepsyon. I dir si oule form en parti politik zis koz lo koripsyon.

Ou konnen ti annan en letan Gouvernman avan zot pa ti le tro, tro kontan ler sa mo 'koripsyon' ti ganny servi, akòz parey mon dir ti en persepsyon. E parey mon'n dir atraver travay ki'n ganny fer dan 6em Lasanble, *in fact* zis avan ki avan ki 6em Lasanble ti ganny elekte ti annan bokou presyon ki Lopoziyon ti pe mete sa letan pou annan en *Anti-Corruption Commission*.

E sa ti ganny etabli le 4 Avril 2016, pa tro bokou letan apre ki en Prezidan ti dir ki koripsyon ti zis en persepsyon. E *Anti-Corruption Act* ti vin an fors 2006 parey mon'n dir. E pandan sa dernyen detrwa lannen sirtou menm sa lannen osi nou'n kontinyen ranforsi Lalwa *Anti-Corruption* pou donn li plis ledan.

Parey ozordi *Anti-Corruption Commission* i annan pouvwar pou li prosekite, olye ki bezwen pas atraver biro *Attorney General*. Mr Speaker napa okenn dimoun ki par lao Lalwa.

Okenn dimoun ki fer okenn akt koripsyon e menm i merit ganny *taken to task*.

E parey nou konnen koripsyon in ganny servi par plizyer dimoun dan lepase, pou *fund* bann diferan aktivite ilisit bann aktivite ilegal parey pou *fund terrorism* pou *fund drug trafficking* e osi pou *fund* dan *arms trafficking* - bann zarm.

Pa zis bann pti, bann pti pistol bann pti fizi, me osi bann *arm* bann parey *weapon of mass destruction*. Mon rapel en *VP* en fwa ti vin dan Lasanble, i ti pe koz lo bann zarm bann ptipti zarm, bann pti revolver, bann pti pistol.

Me selman ozordi, ozordi atraver bann Lalwa bann Protokol sirtou sa Protokol ki nou pe ratifye ozordi. Nou pe fer provizyon pou *deal once and for all* pou kontinyen donn plis (ki mannyer mon kapab dir sa) plis met plis lanfaz lo sa lalit kont koripsyon dan nou pei. Akoz i *fund* parey mon'n dir plizyer bann akt vremen serye, bann akt ilegal ilisit ki menm destriktif pou nou pei e pou plizyer pei.

E anvii ki nou pe kontinyen donn plis zouti pou ACCS pran aksyon kont bann ki fer bann aktivite koronpi, nou pou bezwen kontinyelman ranforsi Lalwa ACCS.

Mr Speaker i enportan pou nou kontinyen ranforsi

ACCS, akoz parey dan nou pase plizyer bann ka - in ganny menm diskite dan sa Lasanble Nasyonal parey zis pou donn en legzanp *SBFA* mon rapel ki ti menm *involve* bann dimoun ki dan politik.

Akoz i annan bann ka ki menm *involve* bann parti politik. Konmsi i annan plizyer bann *case* ki nou'n *deal* avek ki menm bann antite ki bezwen sipoze pe defann e protez nou kont koripsyon ti pe fer koripsyon.

Nou'n war le fame *case FIU NDEA* bann Irlande, e nou'n war bann aksyon koronpi ki'n arive dan plizyer bann landrwa ki nou pa espekte.

Mon rapel sa fame saga bal dan simityer ;- mon rapel sa saga *ASP* mon rapel kot Zarden Botanik apre dife ti ganny mete. Konmsi i annan plizyer bann keksoz ki'n arive dan nou pei sirtou anba *watch* Gouvernman avan. E la ozordi sa Protokol ki devan nou i zis en *extra* zouti ankor ki nou kapab servi, pou nou ganny bann sipor e menm avek bann Pei Zanmi osi.

Pou nou kontinyen anmenn sa lalit kont koripsyon ki'n ronze nou pei dan lepase, ki ozordi nou Gouvernman e nou Lasanble zis pe met plis lanfaz pou nou aret sa bann keksoz - *put an end to corruption once and for*

all! Parey mon'n dir Mr Speaker an se moman anba ACCS Act napa provizyon ki'n ganny fer pou defini '*private individuals.*'

Dan konteks parey in ganny mete, in ganny defini dan sa Protokol. E anba nou *current ACCS Act*, ACCS i annan Lotorite pou *deal* avek bann ka koripsyon ki'n ganny *involve* bann travayer dan sekter piblik me non pa dan sekter prive.

ACCS pa kapab tous travayer, bann dimoun dan sekter prive. Ki dan mon lopinyon Komite IAC Gouvernman i merit konsider en lamannman dan ACCS Act, pou permet ACCS *deal* avek bann dimoun dan sekter prive, ki *involve* dan bann akt koronpi, an kolaborasyon avek bann dimoun dan sekter piblik.

Par egzanp dan bann ka koripsyon Mr Speaker *let's say* en zofisye zis mon pe donn en legzanp. *Let's say* en zofisye kot Lotorite *Planning* in pran gous, in pran en *bribe* ouswa in pran en zak, avek en endividi ki *own* en lakonpanyen prive pou aprouv plan pou en devlopman.

ACCS i kapab *deal* avek sa zofisye Gouvernman, me non pa avek sa enn ki'n donn gous. Alor sa enn ki dan sekter prive, sa enn ki dan

sekter prive alor ACCS i merit kapab *take* tou lede sa endividi *to task* ; - pa zis sa enn ki dan Gouvernman ki'n pran larzan, me sa enn osi ki'n donn sa larzan ki'n pey sa gous osi i merit ganny *taken to task* e i merit ganny *deal* avek.

En lot konsern ki ti ganny souleve dan nou miting ler nou ti pe diskit dan IAC avek parti konsernen, ler nou ti pe diskit sa Protokol se ki bann lasosyasyon osi pa ganny kouver anba ACCS.

Sirtou bann ki pe benefisye avek *public funds*. Mon a donn legzanp en konparezon CEPS. CEPS e lezot lasosyasyon ki ganny asiste avek larzan ki sorti dan Bidze ki ganny ki sorti dan Bidze ki ganny en Bidze avek Gouvernman, si sa larzan ki Gouvernman i donner pe mal ganny servi ACCS i merit kapab *investigate*.

Akoz sa larzan i en larzan ki sorti dan kof Leta i *tax payers money*. So okenn antite ki ganny okenn larzan ek Gouvernman, si i annan koripsyon ladan mon *believe* si sa bann larzan pe mal ganny servi, mon *believe* ki ACCS i merit annan Lotorite pou al *deal* avek, avek sa bann antite si zot in ganny larzan avek Gouvernman.

Mr Speaker fodre fer kler ki sa Protokol pou selman *supercede* bann lagreman

bilateral ek Trete kont koripsyon ki'n ganny sinyen ant bann Pei Manm SADC selman.

I pa *supercede* lezot lagreman bilateral ki Sesel in sinyen avek bann lezot pei. E dan miting ki IAC ti fer avek ACCS pou diskrit sa Protokol, en pwen for ki ti ganny fer resorti, souleve, se nesesite pou annan en *national strategic plan on corruption*.

I merit annan plis kordinasyon, sinerzi ek korperasyon ant tou bann antite ki dan en fason ou en lot i *deal* avek koripsyon. E osi i enportan ki plis ledikasyon i ganny donnen an deor atraver tou bann rezo.

Atraver televizyon, *state media*, rezo sosyal pou dekouraz koripsyon dan nou pei. I osi enportan ki nou e i enportan ki nou annan kolaborasyon avek lezot pei parey sa Protokol i fer provizyon, pou bann pei SADC. Nou bezwen osi an kolaborasyon avek bann lezot pei menm bann pei osi ki pa dan, dan SADC.

Nou bezwen led lezot pei Mr Speaker e dan lepase nou'n gannyen led avek plizyer bann pei e nou pou kontinyen manke ganny led avek plizyer lezot pei sirtou ler nou pe fer bann *investigation*.

Akoz parey nou konnen Sesel i annan en mank resours

nou bezwen sipor parey bann *forensic auditors* ek lezot bann profesyonnel, pou ed nou sirtou ler nou pe fer bann *investigation* dan bann ka koripsyon.

So e finalman Mr Speaker sa Protokol i osi fer provizyon pou *extradition*; savedir si en dimoun in fer koripsyon i kapab ganny *extradite* e i ganny fer tournen dan son pei natif.

E sa en keksoz ki enportan parey en konparezon ki si en dimoun in sey sove si en dimoun in, in met son lanmen dan *cookie jar* parey nou dir in sey sove in al dan en lot pei.

Nou kapab *request* avek sa pei ki form parti sa Protokol pou fer sa dimoun ganny *extradite* e retourn dan nou pei Sesel ouswa vis-versa. Alor Mr Speaker mwan mon santi ki sa Protokol ki devan nou i enn ki vremen enportan. I vremen relevan. E *the time is right* e apropiye ki a sa moman la nou pe ratifye sa Protokol.

Avek sa de mo mon dir ou mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon annan Onorab Gervais Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker dan mon entervansyon lo Bidze, mon ti

fer en seri rekomandasyon e de parmi ladan ti dir ki mon rekomann avek Gouvernman pou etabli e kad legal, ki i zer sa relasyon avek larzan ki sorti dan Bidze Leta ki al pou bann platform parey *SCCI*, *CEPS* avek *SIFCO* ouswa bann lorganizasyon ki afilye avek zot.

Akoz mon krwar poudir i larzan Leta e nou merit kapab konnen ki mannyer zot pe zer sa. E dezyenmman mon ti demande ki *Transparency Initiative Seychelles* i elarzi son rol pou li fer osi *budget tracking*.

Mon ti fer sa de rekomandasyon, aköz mon santi poudir ki apard bann *law and order organisation* ki tonm dan kad servis piblik, mon santi poudir ki sa regar lo koripsyon, i bezwen osi konsern bann lezot antite dan nou sosyete. Sa i enkli medya, sosyete sivil me pli enportan piblik.

E depi bomaten mon'n ekout bann entervansyon e mon'n sezi zis dan en entervansyon Onorab Cosgrow ki'n mansyonn piblik. E anfet sa Protokol i annan de pwen (i) ki koz lo rol medya sosyete sivil e bann lorganizasyon non-gouvernmental pou elev zot zefor dan prevansyon koripsyon. E osi (j) i koz lo ledikasyon piblik e *awareness*.

E sa i premye pwen ki mon le fer. Piblik i bezwen sezi sa size konversasyon ki nou pe koz lo la ozordi, aköz koripsyon i afekte dimoun. Dimoun ki viv dan kominote ni nou la anndan nou reprezante.

Letan fon piblik an partikilye i ganny detournen, i ganny servi pou en endividi anrisi son lekor i anpese i ki annan en lalimyer ki ganny mete lo en poto elektrik;- i anpese ki en *bus stop* i ganny fer osi vitman.

En peron, en *railing* ki en dimoun avek dezabilite ti kapab tyonbo pou mont avek. Koumsa ou bezwen war ki mannyer koripsyon i afekte ou. E aköz ou konman en endividi sa Seselwa ki pe ekout mwan la, ou bezwen pran en pli gran latansyon dan sa ki pe arive otour ou.

Akoz dan sistenm governans swa bann dimoun ki kas Lalwa i kapab ezite anmenn bann Lalwa ki pou gete ki zot pe fer, ouswa bann ki sipoze anforse sa Lalwa i *weaken* li.

E i pa mars dan nou lavantaz sa. So ou konman en endividi ou bezwen konsyan ki pe arive otour ou. Par egzanp letan ou reste dan distrik Mont Buxton, ou konnen poudir i annan en larzan dan Bidze toulezan ki ganny *allocate* pou fer proze distrik.

Lannen pase sa lannen la ti 200mil, lannen prosen i pou mont en pti pe plis i pou vin apepre 750, be ou bezwen konnen ou konmsi angaze ek ladministrasyon distrik, poudir be ki proze ki zot pe anvizaze? Kote pou fer? Kit en lizye. Konbyen? Demann li konbyen i pou pran?

Ou menm ou pase ou dir zot be sa pti semen pou kout 175mil. Si pa fini lev latansyon, akoz mon letan mon'n vini avan 2016 i annan bann proze distrik ki pa'n fini fer Mont Buxton.

Be larzan in ganny pran selman be in afekte lekel? So sa ki mon pe dir ek ou ki pe ekout mwan pran lenterer konman endividi akoz ou pey taks ou. E sa taks Gouvernman i anmase i met dan *Consolidated Fund*, ki peye pou sa bann keksoz.

Be i si sa servis sa komodite *whatever it is*, pa ariv kot ou be ou ganny afekte. So malgre nou pou pas tou sa bann Lalwa malgre nou pou *setup* tou sa bann lorganizasyon, malgre nou pou ratifye tou sa bann Protokol me a lafen defen se ou sa endividi ki reste dan tel pou tel rezyon, ki ganny afekte par sa move pratik. Sa i premye pwen ki mon le fer Mr Speaker.

E i annan en kantite fason ki ozordi piblik i kapab angaze. En legzanp i annan sa

Community Crime Watch la - en, en group ki dimoun i fer lo *facebook* ki raport bann lensidan krim ki pe arive dan nou kominote.

San ki nou fer *witch-hunt*, san ki nou akiz dimoun san fonman, me nou gard en lizye e kolekte byen lenformasyon partaze dir laba mon krwar i annan en keksoz ki pe mars mal.

E pran en lenterer dan sa bann zafer. Si mon donn en legzanp par egzanp pran sityasyon drog dan Sesel ozordi. Drog i pe afekte tou dimoun dan tou kominote. E letan mon servi sa, sa lekspresyon 'tas nwar' i annan dimoun la anndan ki pran sa konmsi pou vin fer pou gognarde avek.

This is what the situation is! E tou dimoun i reste anndan se zot nou pa koze selman ki zot espekte zis lotorite i *deal* avek sa sityasyon. Sa i egzaktaman koumsa be si ou war en landrwa par egzanp dan ou vwazinaz, droger pe ralye anba touf boursay, be en zour pran detrwa zot fer en pti travay volonter netway sa boursay zansla pou sove !

Ou espekte Lotorite vin fer? Menm zafer avek koripsyon pran en lenterer dan size ki pe arive otour ou, e koumsa nou pou kapab *deal*

avek sa sityasyon. Sa i premye pwen Mr Speaker.

Dezyenm pwen i konsern Lasanble Nasyonal - parske nou pe nou ki pou vote lo sa *item* ki devan nou ozordi. Nou menm nou konman en nouvo Lasanble - 7enm Lasanble nou bezwen dir, *ok* nou pou pran - nou pou *renew* nou lenterere dan sa size.

E Bidze nou pe al konmans debat lo l'apartir Merkredi prosen e i annan bann *areas* kot nou bezwen demann *tough questions*. Bann landrwa kot i annan en kantite larzan, dan bann proze ki ganny *procure* dan *goods and services* sa i bann landrwa kot dimoun i kapab abize.

E si nou pa demann *the right question* nou pa pou ganny *the right answer*. So mon pledwari avek Lasanble pou nou pran en lenterere dan sa size koumsa. Me pli enportan nou bezwen siport Bidze. Si nou vot kont son merit zeneral ki i vedit sa?

Nou pe vot kont ACCS, ki nou oule selman i fer en travay kont koripsyon. Si nou vot kont Bidze nou pe vot kont FCIU ki li i bezwen ankete sa bann keksoz. Si nou vot kont Bidze nou pe vot kont FIU. Nou pe vot kont zidisyer ki sipoze ziz sa bann keksoz koumsa. Nou pe vot kont prizon kot bann dimoun ki koupab i sipoze ale, nou pe vot

kont SPDF ki pe ede dan tou sa bann zistwar pou fer sir nou, nou pe i reste sen e sof.

Donk nou Manm Lasanble get en kou byen ki nou pe fer. Nou pa kapab vot Bidze, vot kont Bidze aköz i anvoy *the wrong message* poudir an menm tan ki nou vin koz kont koripsyon, selman bann antite ki sipoze ganny en larzan dan Bidze pou fer sa travay, nou pa donn zot sa sipor lo merit zeneral Bidze.

Alor i en kontradiksyon sa ki nou pe fer. E an menm tan nou reprezant bann dimoun ki dan kominote annou retournen e dir avek nou bann dimoun pran en lenterere dan travay ki nou pe fer. Pran en lenterere dan larzan ki vin atraver Bidze ki pe met dan zot kominote.

E finalman Mr Speaker mon bezwen retourn kot mon ti konmanse bann lorganizasyon non-gouvernmental, medya zot bezwen pran en lenterere ladan. Anfet an 2013 i annan en lorganizasyon dan lemonn ki apel *World Church Council* ti dir avek son bann Manm, zot ti fer petisyon, zot ti fer en petisyon atraver lemonn pou anmenn sa petisyon kot *SOME G20*, ki ti fer an 2014, aköz zisteman legliz i la pou an gran parti pou protez bann malere atraver lemonn.

E legliz i rekonnèt poudir si koripsyon i kontinyen ronz lemonn, kot *1trillion US Dollar* toulezan i estimen i perdi dan koripsyon, se son bann Manm ki pou ganny afekte.

Alor tou sa bann lorganizasyon pa kit sa lager kont koripsyon, zis pou Lasanble zis pou ACCS, zis pou Lapolis, me piblik an zeneral ki manm legliz, ki manm bann sosyete sivil ki swiv bann medya, zot merit gard en lizye lo la. E koumsa alor sa Protokol i a kapab ganny lavi dan kominote kot nou viv. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Me ankor enn fwa mon a propoze ki nou prolonz sa peryod pou nou kapab termin lo sa Trete apre nou ava aziste nou letan apre. Mon annan Onorab Pillay *Leader* Lopozisyon. Onorab.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. I fer, i fer paret mwan mon pe *end up* prolonz, prolonz deba i pa mon lentansyon. Me mon krwar i enportan ki nou site serten keksoz. E enterven an avan mwan en bon politisyen in swazir en size dan sa deba ; - in *grasp* lo sa size e in fer en pti pe en largiman en pe politik ki enportan ki mon ki pe ekout li mon pe osi prezant li en lot

kote sa largiman ki i pe avanse.

Ler ou vot lo en Bidze atraver Lasanble Nasyonal ou vot lo son prensip e son merit zeneral. E son prensip i ganny prezante atraver bann *policies* ki sa dimoun ki prezant sa Bidze prezante.

E si nou, nou santi poudir sa prensip e sa prensip e merit zeneral, i pa reprezant sa lideal ki nou anvi war, i pa vèdir ki nou pe vot kont Bidze Anti-Koripsyon. Non. Nou pe vot kont lezot Bidze sa bann lezot antite. *Far from it.*

I vèdir nou pe *stand* akote tou senpleman. Nou pe *stand* akote tou travayer Seselwa, ki nou santi poudir petet par egzanp bann *teachers* i devret kapab ganny en *long service allowance*, akoz nou pa'n ganny detay lo ki kantite pou koute.

Mon pa krwar ogmant R500 pou en dimoun ki'n travay 25an ouswa en dimoun ki'n travay 30an i *the same as* donn zot en 13enm mwan saler ki bokou plis. So i annan bann baz e bann prensip e bann merit ki nou santi sa Bidze ti devret annan e in napa.

E kontrerman avek lefase nou pa'n koz kont pou nou *abstain*, me nou'n plito koz kont *and then* met *put our money where our mouth is* and nou'n vot kont.

E sete sa prensip ki nou'n vot lo la. E mon krwar petet annou *judge the mood of the House*. Napa personn *in the right minds* ki pa pou siport okenn *attempt* pou anmenn plis laklerte, oubyen plis lanfaz nou travay ki Komisyon Anti-Koripsyon pe fer.

Akoz koripsyon pou afekte nenport ki, pe enport ki kote politik ou asize. Si en semen i bezwen ariv kot ou si ou siport tel parti ou siport en lot parti, i relevan ou pa pou gannyen sa semen si sa dimoun ki sipoze fer sa semen in pran larzan sa semenn al avek. *It's as simple as that*.

E mon krwar sa ki nou bezwen konpran e lespri ki nou bezwen vin avek se ki, pou nou kapab *achieve* en rezilta se ki tou dimoun i bezwen travay ansanm.

E travay ansanm sakenn pou annan son diferan lapros. Me *at the end of the day the end result* se ki nou tou nou anvii war se ki nou annan dan en konteks kot nou viv dan en pei, koripsyon i pa vin en keksoz ki en norm. Me plito i vin en leksepsyon. Mon kapab ganny en ka rar ki vin en norm. Se sa ki nou tou nou, nou *strive for* konman, konman politisyen.

Akoz *ok* annou admet nou tou la anndan ki persepsyon ki annan la deor.

Mmm? Persepsyon se ki si en *MNA* la anndan i aste en loto nef tou dimoun i tir son lizye lo la.

Akoz nou, nou bann politisyen. Me fonksyonner i aste en transpor nef e zot tou zot a dir mwan ki mwan mon krwar zot tou zot pou dakor ek mwan - personn pa koz lo la. So i annan en kantite keksoz. E la mon konpran ki Onorab Henrie ti pe dir ki sa lentere ki piblik i devret mete, pa zis en lentere pou regarde ki pe pase, me en lentere pou zot konpran konteks *within which* nou tou nou egziste.

E konteks ki mannyer koripsyon i kapab arive. E ler sa i anmenn mwan lo sa size sa Protokol par egzantp, ler nou regard sa Protokol pou mwan personnelman ler mon regard sa Protokol, mon war ki nou Lalwa Anti-Koripsyon i *far ahead of* sa Protokol.

I annan en tretman sa Protokol ki'n ganny fer par en akademik mon krwar son nasyonalite si mon pa tronpe i Ganeen mon krwar. O moman ki zot ti ankor pe koz lo striktirasyon Komisyon Anti-Koripsyon, oubyen lafason ki zot ganny pouvwar, Sesel ti'n fini bouz *past* sa letap. E pou nou sa i enportan.

Me kot nou santi e mwan mon krwar Komisyon Anti-Koripsyon i annan en pwen la se ki *by the time* sa Protokol in

arrive in annan bann plizyer lagreman bilateral ki'n fini ganny sinyen, menm multilateral lo bann size lesanz lenformasyon.

Ki pou mwan i relevan pou nou met an perspektiv. Par egzanp ozordi nou annan en lagreman oubyen nou form parti en group ki apel *Egmont Group*. *Egmont Group* i sa group si oule *encapsulate* lesanz lenformasyon pou bann diferan *Financial Intelligence Unit*;- bann lenstitisyon Leta ki ganny mandate pou fer lenvestigasyon dan bann krim finansyel.

ACCS li i pa form parti en *Egmont Group* me i bezwen fer son *request* atraver *FIU*. Kestyon ki nou annan se ki nou konnen poudir sa bann lezot pei *SADC* i osi form parti *Egmont Group* kestyon ki nou bezwen demann nou lekor prezan se ki lekel ki pou sanksyon sa lesanz lenformasyon?

Eski sa lenformasyon ki *ACCS* pou gannyen atraver *FIU*, ki pou gannyen atraver *Egmont Group*, pou kapab ganny servi dan bann ka ki *ACCS* pe *investigate*? Mon prezimen i devret. Me selman konsern ki mon, mon annan se eski sa pa pe kre en lot *subset*. E mon krwar Onorab Georges ler in koz lo Mosyon ou'n koz lo sa lesanz i sipoze annan dan pei *SADC*.

I byen ki nou annan sa lesanz be dan ki fason ki nou ganny konfigire? E sa i enportan akoz mon krwar nou, nou bezwen etablir akoz nou pou annan bann lakor lesanz lenformasyon bilateral, ant bann pei *country to country as oppose to* bann group en group pei.

E sa i enportan pou nou konman en pei pou nou siteye nou lekor. En lot keksoz ki enportan atraver sa Protokol se proteksyon bann *whistleblower* e i fer mansyon sa. Be si nou regard nou bann Lalwa an se ki konsern bann *whistleblowers*, nou ankor *still* bezwen fer en pe travay lo la. Pou bann dimoun ki pe ekout mon en *whistleblower* se en dimoun ki deside al donn lenformasyon lo tel ka.

Ou annan son lefe advers osi ki en dimoun i donn fo lenformasyon oubyen i donn bon lenformasyon. E sa ki enportan se ki sa dimoun ki pe donn sa lenformasyon i bezwen kapab ganny serten proteksyon pou li kapab donn sa lenformasyon.

Sa i bann keksoz ki nou devret osi pe ranforsi ki sa Protokol pe fer provizyon pou annan. Akoz diferans ant Sesel avek bokou bann pei *SADC*, se i annan serten pei *SADC* ki annan bokou resours natirel e ki'n annan plizyer *attempt* atraver *bribery*, pou

fer bann konpanyen oubyen bann gran, gran lenstitisyon miltinasyonal, pou ganny akse avek sa bann resours dan sa bann pei.

Prezan nou vin lo sa pwen koripsyon ki an relasyon avek sekter prive. *I stand to be corrected* be selman mon krwar si en zofisye piblik i aksepte en *bribe ok*, lo en kote i en, i en aksyon koripsyon be lo en lot kote sa dimoun ki'n osi *attempt to bribe sa public official* osi i komet en lofans.

So i en *criminal offence* lo en kote. So i bezwen pe ganny *captured* par sa lot antite ki *deal* avek *criminal offences*. E prezan ler nou'n koz sa, e se sa kot ler nou pe koz sa kordinasyon ek sa *strategic framework* i bezwen annan kot mon dir poudir nou, nou an avan se ki nou bezwen servi sa lavantaz ki nou annan.

Nou deza annan en *High Level National (AML/CFT) Committee* ki nou'n deza met en kantite larzan - pa zis dan Bidze sa lannen, lannen pase. Nou'n met larzan dan Bidze lannen pase e bann lannen avan pou nou ranforsi sa *AML-CFT Committee* aköz si bann Manm Lasanble i ava rapel *across* tou bann *recruitment* dan sa bann letablisman ti annan *recruitment* pou zofisye fer travay an relasyon avek *AML-CFT*.

E lo sa *AML-CFT Committee* si mon pa tronpe i asiz *FIU*, Labank Santral, *FCIU*, mon krwar *Registrar* osi i bezwen *feature somewhere* lo la e biro *Attorney General*. E biro *Attorney General* li menm li ki sipoze sa zeran sa - sa ki *maintain* sa konsepsyon *mutual exchange for information*.

So i pa pou aret difisil pou ki i annan en *strategic framework* ki'n ganny fer. Petet en travay ki pos nou *approval* sa Protokol ki *IAC* i devret fer se *follow-up* e ganny en miting avek *AML-CFT Committee* pou war si en rekomandasyon pou ki i annan en *national strategic framework* ki kapab ganny enkorpore.

E ki prezan i ava al anliny avek bann rekomandasyon ki *IAC* i fer. Aköz sa rapor *IAC* mon lir i ase detaye, me i osi donn ou en lendikasyon ki mannyer *ACCS* i annan serten rezervasyon. E ki mannyer *SADC* li i pe promot sa Protokol e ki i neser pou Sesel form parti sa group ki la.

So sa ki enportan. Anfen kont ler ou asize ou en Seselwa e ou met *aside* tou konsiderasyon politik se ki nou viv dan enn bann pli zoli pei o monn, lakantite resours ki nou annan i limite.

E lafason ki nou servi li i devret ganny servi byen. E person pa devret ganny atant

pou li pran tou, oubyen personn pa devret rod fason pou li ganny plis ki en lot san ki tou dimoun i benefisye.

E sa ki enportan pou nou konman Lasanble ozordi se, pa zis ratifye sa Protokol la. Me annou aktivman regard dan travay ki nou bezwen fer konman en Lasanble, pou nou kontinyen *improve* konteks *within which* nou bann letablisman i marse.

E la mon vin lo sa pwen lentegrasyon piblik e bann NGOs dan sa *process*. Ok par egzanp ou pou tann *Transparency International* ler Lalwa in pase ki i santi i pa dakor avek ki i santi.

Petet i devret annan en *interface* kontinyel - mon pa pe dir in napa e mon pa pe blanm *Transparency International* *norm I*, mon pa pe - *norm* mon pe mon pe blanm en kote. Me i bezwen annan sa *interface* kontinyel. I pa kapab vin zis ler en size i leve e tou dimoun i pran lentere lo la. E se sa ki nou bezwen annan.

Ki mannyer nou pou angaz piblik ladan pou depan lo abilite Lasanble pou *convey* lenformasyon avek piblik. I pou depan par egzanp dan sak distrik ki kantite lenformasyon ki ganny *convey* avek piblik.

Par egzanp sirtou bann proze pou sa distrik in fini ganny aprouve, i bezwen

somewhere dan biro Administrasyon Distrik kot tou dimoun i kapab vini war, e konnen ki bann proze ki pe ganny fer.

E sa i ava ede par egzanp ki sa bann dimoun ki pe regard kot sa *bus shelter* pe ganny fer pou li dir ek ou be i sipoze kout R300mil be mon pa war sa i kout R300mil.

Akoz si dimoun napa sa lenformasyon, i pa pou kapab- I pou zis pe fer - I pou war me i pa pou pran lentere lo la. So se sa ki nou bezwen fer sir i en lenformasyon i *still within* sa *process*. So sa Protokol i prevwar ki lenformasyon i en konponan enportan.

E se sa ki nou bezwen fer pou nou ranforsi nou bann sistenm ki nou annan. Mr Speaker i mon pa war rezon akoz ki konman en pei, nou pa kapab kontinyen bouz dan sa direksyon. E sa pa pou le sel Protokol ki nou pou bezwen ratifye an relasyon avek sa.

I pou annan ankor Protokol i pou annan bann lagreman bilateral ki nou pou bezwen ratifye. Sa ki enportan *within* kan ki nou fer sa, se pou nou ranforsi bann lenstitisyon ki sipoze fer sa travay ki ACCS ki FIU ki FCIU sirtou sa trwa ki annan konponan donn lenformasyon.

Ki Labank Santral ki regilater bann labank e bann biro desanz. Tousala i pou

sipoze form par en *seamless machine* en konponan taks i en konponan entegral.

E ki tousala pe marse pou kontinyen fer sa masin marse, pou ki i annan *transparency*, i annan *accountability* i annan *good governance across* tou nou bann lenstitisyon *across* Gouvernman, *across* nou pei. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon a pas laparol Onorab Georges pou konklizyon.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon pa pou tarde mon pou zis pran de minit pou remersye tou bann Manm ki'n entervenir lo sa Mosyon. In en deba tre ris e tre enteresan. E mon kontan ankor enn fwa konstate ki Lasanble i alinyen deryer sa enn Protokol osi e ki nou annan lespwar ki i pou pase a linanimite.

Mon'n ase enterese ozordi pou war bann diferan perspektiv, diferan Manm lo en size tel parey sa enn ki devan nou la ozordi.

Mon bezwen dir ki serten sa bann size, mon pa ti'n menm prevwar mwan menm, ki montre ou ki manner lo en keksoz ki paret osi senp, ki manner i annan plizyer nivo kompleksite ladan e ki dimoun

i war en size parey koripsyon dan diferan fason.

Mon krwar sa ki'n arive la bomaten atraver sa deba in enteres lepep Seselwa e in fer, in fer tou dimoun isi vin pli konsyan lo kisisa ki koripsyon. E napa lot fason Mr Speaker pou en pep pran kontrol son desten, apard edik son lekor e azir pou fer sir ki sa bann keksoz pa arive.

E se dan bann landrwa kot lepep napa lenformasyon e napa kapasite pou zot fer keksoz ki nou war koripsyon i *rife*. E mon war nou annan isi avek en striktir legal performan avek en Komisyon performan avek en Zidisyer performan mon krwar ki nou kapab war en lavenir kot koripsyon i ava vin sa ki nou tou nou ti a kontan war en persepsyon, e non pli en realite.

Mr Speaker permet mon pou reponn de keksoz ki Onorab *Leader* Lopoziyon in demann mon eklersi enn se lesanz lenformasyon *whistleblowere* eksetera. Mon krwar lo tou sa, lo tou sa levantay keksoz ki nou pou bezwen sa Protokol i zis donn nou bann gran laliny. Se bann Lalwa ki pou vin devan nou ki pou donn sa nivo detay, e ki poudir lekel Lotorite Sesel ki manner lenformasyon pou bezwen pase.

Parey mon ti'n dir taler sa i pa en *self-executing Protocol* nou anmenn en Lalwa e nou bezwen donn li lafors legal, ledan isi dan sa Lasanble. Premye pwen. Dezyenm pwen e sa se enn tre, tre enteresan - kisisa sa lyen kont koripsyon piblik e koripsyon dan sekter prive ?

Mon krwar nou bezwen konpran en distenksyon ant vol avek koripsyon. Si en travayer ki swa dan sekter prive piblik, ki swa dan sekter prive, i ganny R1milyon pou li fer en lakaz e i pran R100mil i met dan son pos, sa i pa koripsyon i vol. I vin vole.

Me si en dimoun dan en lakonpanyen i koz avek en kontrakter dan en lot lakonpanyen e dir li sa lakaz pou kout R900mil fer ou *invoice* pou 1milyon, e nou a partaz sa R100mil an plis, sa i koripsyon.

E i pa enportan si i de dimoun dan sekter prive, ou i de dimoun dan sekter piblik ou enn dan sekter prive enn dan sekter piblik. Sa set en akt koripsyon. E mon krwar enn fwa ki nou konpran sa nou ava pli byen pli, pli konnen ki mannyer pou nou detekte e pini sa bann kalite keksoz.

Avek sa de presizyon Mr Speaker mon remersye ou pou parol e mon remersye tou bann Manm pou vot ki nou

pou al donn sa Mosyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. E avek sa nou a pran vot lo sa Mosyon. Manm ki an faver leve lanmen silvouple? Tou Manm in vote, mersi Madanm Clerk. Lo Mosyon ;

In accordance with Article 64(4) of the Constitution, of the Constitution this Assembly resolves to ratify the Southern African Development Community's Protocol Against Corruption.

31 Manm in vot pour, 0 kont e 0 abstansyon. Alor sa Mosyon e son Konvansyon in aprouve par Lasanble. Mon remersye zot tou pou zot partisipasyon lo sa 3 Mosyon.

Mon krwar Madanm Clerk in nobou re aziste nou *schedule* pou nou kapab kontinyen avek *Cybercrimes Bill* apre midi. Donk nou a rezwenn apre midi pou kontinyen travay 2er30. Mersi.

(BREAK)

MR SPEAKER

Bonn apre midi. Madanm Clerk nou a verifye si nou annan *quorum* e mon a profite pou *remind* bann *Leaders* ki la poudir zot Manm antre atan

silvouple pou sesyon. Byen. Bon apre midi nou pe pran travay lo *Second Reading Cybercrimes and Other Related Crimes Bill, 2021*.

Madanm raporter nou ava apel Vis-Prezidan e son delegasyon. Bonn apre midi Vis-Prezidan Ahmed Afif e mon osi swet bonn apre midi byenveni Mr Benjamin Choppy PS pou Departman Lenformasyon e Teknolozi Kominikasyon e Mr Lawrence Kamugisha Assistant Principal Legal Draftsperson.

Mersi pou zwenn nou pou travay lo sa *Bill*. Onorab Sandy Arissol ki pou *owner* sa *Bill*. Yes Onorab Arissol mon ava envit ou pou fer Mosyon pou *Second Reading*.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi VP avek ou delegasyon tou Manm Lasanble Nasyonal. Mr Speaker anba *Order 69(2)* nou *Standing Orders*, mon le *move* ki *Bill Cybercrimes and Other Related Crimes Bill, 2021* i ganny lir en Dezyenm Fwa. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Mon a ganny segonnman pou sa Mosyon. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi tou dimoun. *Motion is seconded* Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. VP mon annan plezir envit ou pou entrodwir sa *Bill*.

THE VICE-PRESIDENT MR AHMED AFIF

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker. *Leader Biznes Gouvernman, Leader Lopozisyon*, tou Manm Lasanble ki prezan e tou Seselwa a lekout bonzour. Mr Speaker i annan en pe letan deza ki annan bokou zefor ki pe ganny mete lo nivo nasyonal, pou ki bann servis Gouvernman e menm prive i ganny ofer atraver bann platform nimerik.

E ki nou popilasyon i kontinyelman servi sa platform. Tou dernyerman Gouvernman in nobou prezant son plan stratezik pou devlop sektè finansyel atraver teknolozi.

Sa i atraver sa ki nou appel *Seychelles Fintech Strategy*. In osi devwal son azanda nasyonal pou lekonomi nimerik. Mr Speaker i en fe ki larive *COVID-19* in osi kataliz bokou devlopman teknolozik e lenplimantasyon bokou bann platform nimerik.

I annan bokou nou ki ozordi nou lavi i tourn

prensipalman otour teknolozi ek bann platform nimerik.

Ozordi nou bann zanfan pe swiv e soumet zot bann lesan *online*. Bokou landrwa travay i annan i aprezan permet zot anplwaye pou travay se zot atraver *internet*.

Mr Speaker ozordi en biznes i kapab soumet son aplikasyon *planning online* e sa *businessman* i kapab *market* son servis ou prodwir *online*.

I menm kapab kolekte son reveni atraver bann platform finansyel nimerik e fer son bann peyman *online*. Bokou nou ozordi i servi nou telefonn pou fer nou bann peyman *bill* elektrik, delo e *bill* telefonn parmi bokou lezot servis.

Sa i fer ki nou kominote e nou bann sitwayen pe vin deplizanpli pli depandan lo litalizasyon teknolozi lenformasyon ek kominikasyon. An menm tan ki tou sa bann devlopman nimerik, pe ede pou fer nou lavi bokou pli fasil akoz sa bann servis i vin pli aksesib pli efektif e ogmant prodiktivite dan nou lekonomi, sa pe osi pe ogmant bann risk ki asosye ek bann krim ki ganny komet dan bann fason nimerik e atraver bann platform nimerik.

Alor Mr Speaker i enportan ki nou annan en

Lalwa dinamik ki kapab konbat sa bann tel krim.

Ozordi Mr Speaker set egzaktaman sa ki devan Lasanble Nasyonal *Cyber Crimes and Other Related Crimes Bill, 2021*. Sa *Bill* i ekspekte ranplas *Computer Misuse Act 1998*.

Sa Lalwa i enn ki bokou nou ti pe espere. Sa Lalwa i vin a en moman tre enportan dan nou devlopman nimerik Sesel. Sa Lalwa i bokou pli efektif azour ek bann krim ki ganny komet dan lespas nimerik, i anliny ek bann meyer pratik enternasyonal dan sa domenn.

Mr Speaker an se moman i annan bokou keksoz ki sa vye Lalwa *Computer Misuse Act 98* pa kouver. Sa *Cyber Crimes Bill, 2021* ki devan zot ozordi pou san dout pou adres sa bann trou ki egziste ozordi. Alor dezormen i annan set pwen.

Avek sa nouvo Lalwa okenn dimoun ki enterfer avek loperasyon okenn sistenm konpiter, ouswa okenn lenformasyon ki ganny trouve lo en sistenm konpiter, oubyen distribye bann kod akse avek move lentansyon e san lotorizasyon i pou pe komet en lofans.

Ler en dimoun i ganny war an posesyon bann lekipman e legal par egzanz bann ki enterfer avek masin

ATM, sa endividi pou pe komet lofans i kapab ganny sarze en lanmann e menm ganny anprizonnen ziska 5an.

I annan bokou lensidan kot frod i ganny komet atraver bann rezo sosyal, ou bann sistenm nimerik. Sa Lalwa i aprezan permet ki sa bann kriminel i kapab ganny sarze. En lanmann e osi fer fas avek maksimonm 10an dan prizon pou en tel lofans.

I annan bann krim ki nou familye avek tel ki ekstorsyon, *harrassment*, *stalking* ki pe arive osi atraver sa bann platform. Mr Speaker sa Lalwa pou fer sir ki sakenn sa bann lofans pou osi annan son konsekans.

Dan bann lenstans kot en dimoun i servi okenn fason nimerik, pou kominik avek en lot dimoun bann lenformasyon ki ganny trouve koman ofansif pou annwi sa dimoun ou deranz son trankilite ou son lavi prive, sa dimoun pou pe komet en lofans e kapab ganny sarze en lanmann e osi en santans prizon pou en term ziska 5an.

Dan lepase nou'n war bokou lenstans kot bann porter, oubyen bann *video* endesan e prive bann zanfan e menm adilt i ganny pibliye atraver bann rezo sosyal, oubyen an servan bann platform nimerik.

Dezormen en tel aksyon i ganny kriminalize. Anba sa Lalwa e sa kriminel i kapab fer fas ek en lanmann ou menm osi ganny anprizonnen ziska en peryod 5an.

Mr Speaker sa Lalwa osi i pran kont lentegrite bann lakonpanyen ki ofer servis telekominikasyon. Anba sa Lalwa i en lofans pou okenn lakonpanyen telekominikasyon, pou devwal okenn lenformasyon konsernan en ka anba lenvestigasyon.

Sa i enkli okenn lord donnen par Lakour anba sa Lalwa, pou kolekte ou rikord okenn lenformasyon ki an koneksyon ek en aksyon kriminel ki ganny kouver anba sa Lalwa.

Mr Speaker apard ki kriminaliz sa bann aksyon ki mon'n nonmen, sa Lalwa pou osi fer ki bann ki annan bann provizyon, pou annan bann prosedir e lenvestigasyon ki pou ede analiz bann lofans e an retour e prosekite sa ki'n komet sa bann tel krim.

Sa i enkli prosedir pou prodwir e rikord lenformasyon elektronik menm *in real time*, ki kapab servi dan en lenvestigasyon. Prosedir pou ganny akse ek menm e menm sezi bann lenformasyon elektronik ki kapab ganny servi dan en lanket.

Prosedir ki kapab ganny swiv apre rekomandasyon lotorite ki pe fer en lanket, ki ordonnen ki okenn lenformasyon ki kontinyen okenn keksoz endesan, ki annan pou fer avek en zanfan i ganny retire lo en sistenm nimerik okenn platform nimerik.

Mr Speaker i enportan note ki dan sa Lalwa i osi annan bann provizyon ki dekrir bann mekanizm, ki pou fer sir ki bann lenvestigasyon e bann prosekisyon anba sa Lalwa i deroul byen e dan en fason efikas.

Sa i enkli provizyon ki okenn krim anba sa Lalwa i ganny trete konman en krim ki kapab ganny ekstradye;-setadir rapatriye ou deporte anba *Extradition Act*.

Konfiskasyon okenn propriyete oubyen lekipman ki'n kapab ganny servi pou komet okenn krim anba sa Lalwa.

Provizyon pou en lotorite prodwir okenn lenformasyon pou asiste lenvestigasyon pou en krim ki'n ganny komet anba sa Lalwa.

Provizyon pou annan mekanizm an plas pou ganny bann lasistans pou kolekte, ou entersepte okenn lenformasyon difize elektronikman, menm bann landrwa ki an deor nou ziridiksyon.

Provizyon ki pa obliz okenn lakonpanyen telekominikasyon pou sirvey bann lenformasyon ki pe pase atraver zot bann sistenm e platform nimerik, si zot pa ganny okenn soupson ki annan okenn aktivite ilegal ou kriminel ki pe arive.

Vwala Mr Speaker an gro sa i konteni sa *Cybercrimes and Other Related Crimes Bill, 2021* ki devan nou ozordi. Mon remersye zot pou zot latansyon. Mon pou ekout zot dan zot bann entervansyon e mon espere mon kapab ganny sipor parey labitid avek sa Lasanble, pou vot an faver sa Lalwa ki pou moderniz nou sistenm. Mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan nou a prezan konmans deba lo sa *Bill*. Mon ti a demann bann ki anvi entervenir pou lev lanmen silvouple. Tre byen mon a konmans avek premye ki'n lev lanmen. Onorab Richard Labrosse.

HON RICHARD LABROSSE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi koleg isi prezan e tou dimoun ki a lekout. Mr Speaker sa *Bill* ki devan nou ozordi se pou moderniz sa Lalwa, ki ti deza an egzistans parey VP in fer sorti e met li

azour avek bann nouvo devlopman global.

Cybercrimes parey tou dimoun i konnen i bann aktivite kriminel ki ganny fer *online* an servi bann diferan *device* ; - par egzanp *computer*, telefonn e menm kart labank tou zot servi konmela.

Sa bann aktivite kriminel i souvandfwa arive akòz sa bann malfeter i zwe lo defayans lo dimoun ki pli vilnerab. Zis parey ankor *VP* in fek fer sorti la sa ki sagrinan se ki bokou fwa menm zanfan i vin viktim sa bann aktivite kriminel.

Dan konteks Sesel nou'n war kot kondannasyon in arive, apre ki zanfan in vin viktim bann aktivite seksyèl kot zot in tonm dan bann pyez an rezilta *internet*.

Personnelman mon santi ki lanfaz pou edik zanfan lo bann diferan fason pou protez zot ler zot al lo bann *site internet* i manke e i pa ase efikas dan nou pei.

Kestyon ki nou bezwen demande se lekel ki merit pe edik nou zanfan, e menm sosyete an zeneral lo bann diferan risk ki annan dan lemonn vertyèl.

La ki lemonn pe entegre dan en nouvo normal kot bokou lanfaz pe ganny mete lo servis teknolozi, e menm kot laprantisaz pe ganny fer *online* kot zanfan pe ganny demande

pou servi plis bann sistenm teknolozi, nou bezwen konman en sosyete pran responsabilite pou endik nou lekor e nou zanfan lo bann diferan risk ki annan.

La mon ti a kontan lans en lapel avek bann paran, pou ki zot fer sir ki zot swiv byen pros sa ki zot zanfan pe fer ler zot al lo *internet*.

I vre ki dan bann bokou lenstans bann zanfan i pli konpran sa bann teknolozi ki nou adilt, e alor i pa touzour fasil pou konpran ki zanfan pe fer *online*. Me i devwar sak paran pou fer sir ki zot familyariz zot lekor byen avek bann diskisyon ki zot zanfan pou zot reste okouran lo sa ki pe pase.

Mr Speaker mon'n osi note ki i annan dimoun ki servi sa platform kriminel parfwa pou denigre serten endividi e alor mon kontan ki dan sa Lalwa i annan sa provizyon kot bann viktim i kapab al rod rekour Ankour.

Sa ki bon osi note se ki dan sa *Bill* si mon pe konpran li byen, i aprezan annan provizyon pou pran aksyon kont bann dimoun ki fer sa bann zafer *delete data* lo *computer* par malis - en keksoz ki nou souvandfwa tann nonmen.

Mr Speaker en lot aktivite ankor ki pe menas nou zoli pti pei Sesel i sa fame

electronic fraud oubyen *scam*. Dapre en konferans de pres ki Mr Philip Moustache Direkter Lasosyasyon Banker ti fer le 6 Fevriye sa lannen, ti annan en ka kot en *businessman* Seselwa in perdi 1R1.2milyon avek ankor \$3milyon atraver *scam*.

Sa i montre nou ki sa bann malfeter ler ou get fason ki zot *operate*, zot servi bann diferan taktik ki fasilman fer dimoun tonm dan zot pyez e an menm tan fer li ase difisil pou kapab idantifye zot.

Parey souvan ganny dir lo medya *loan* i ganny donnen dan labank. Zis Bonnonm Nwel ki donn kado an Desanm Mr Speaker. Alors mon pe lans en lapel avek nou pep ki si ou ganny en *call* ki ou ganny en parsel ki ou pa pe espekte ou'n ganny en kado en telefonn *online*, oubyen ou kapab ganny en *loan* avek lentere ba, oubyen ou ganny en dyakpot *online*. Annou aret tonm dan sa bann pyez e sorti dan sa lemonn fantezi bonnonm nwel.

Annou asize mazin de fwa avan nou donn nou lenformasyon personnel lo telefonn, oubyen lo *internet*. Annou aret les nou ganny eblouir par swadizan lanmour pou anvoy larzan pou dimoun ki nou'n zwenn *online*.

Seselwa nou en Nasyon ki vremen entelizan alors

annou, annou pa les sa bann malfeter vin fer nou vin zot viktim. Zis parey mon kontan fer dimoun Plaisance konnen ki zot entelizan. Se lo sa not ki mon pou terminen Mr Speaker e mon pou totalman donn *VP* ek Gouvernman 100poursan sipor lo sa *Bill*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon apel Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mr Speaker bonn apre midi. Bonn apre midi *VP* avek ou delegasyon. Bonn apre midi tou Manm e tou dimoun ki pe ekoute. Mr Speaker sa morso Lezislasyon ki devan Lasanble parey in ganny dir i enn ki pe ranplas en Lalwa ki'n egziste depi 1998.

I en Lalwa ki neseserman bezwen ganny amande swivan bann diferan devlopman depi 1998 ziska ozordi 2021, 2022 tre byento.

I annan en kantite evolision - en kantite keksoz ki'n sanze dan domenn teknolozi dan domenn nimerik *digital* parey nou'n dir. E in annan en kantite keksoz ki'n ganny entrodwir ki parfwa lendistri i bouz en serten *pace*. Lendistri i taye, me regilater Lalwa li i ankor pe marse par deryer e ki kre en pake problem pou, pou sosyete pou pep an zeneral.

Parey mon'n dir ozordi avek lemonn ki pe vin deplizanpli nimerik kot bokou bann tranzaksyon i ganny fer an servan konpiter, e ki en kantite nou bann lenformasyon personnel pe ganny partaze avek bann lenstitisyon.

VP in dir taler nou servi, nou servi konpiter pou fer en kantite tranzaksyon personnel. Nou pey nou *bill* nou pey isi nou pey laba, nou *order online*.

E en kantite nou bann lenformasyon personnel pe al dan bann domenn kot parfwa nou menm nou, nou pa ni konnen kot i ale. Selman aköz nou bezwen sa servis e sa servis i pli fasil *online* nou, nou bezwen fer li.

Par egzanzp Mr Speaker resaman mon fek konplet serten lenformasyon banker, kot mon'n bezwen *share* kantite mon bann lenformasyon personnel. Fek konplete bezwen *share* bann lenformasyon personnel so nou fer li avek en *trust* ki - nou fer li ek en *trust* ki poudir sa lorganizasyon ki nou pe donn sa lenformasyon i annan serten Lalwa ki protez nou. E ki nou bann lenformasyon pa al dan en domenn kot i kapab ganny servi kont nou.

Alors Mr Speaker parey mon dir nou met konfyans dan bann Lalwa e nou fer sir ki sa

bann pou fer sir ki sa bann Lalwa i protez nou.

Nou osi ozordi konekte avek bann rezo sosyal kot nou fer bann diskisyon nou partaz lopinyon dan en fason ouver *facebook*, *twitter* lezot ankor bann ki servi rezo sosyal i konnen.

E lo sa menm rezo nou kapab nou, nou tou tonm dakor ki la osi i annan bokou malfeter i pa neserman pe servi sa bann rezo sosyal parey i devret.

Lo *facebook* par egzanzp mon war kot dimoun i vol idantite kanmarad. I annan bann profil ki parfwa i *fake*. Zot servi pou fer tou sort kalite latak personnel e menm senm laenn parmi kominote.

So sa i bann konsern Mr Speaker, ki nou konman en Lasanble nou bezwen, nou bezwen mazine met de, met de lavan ler nou pe get en morso lezislasyon koumsa.

E konman bann dimoun ki reprezant pep, nou bezwen fer sir ki nou pe, nou pe get byen sa bann Lalwa ki vin devan nou. An dizan sa mon ti ava voudre koz en pe lo serten mankman ki mwan mon santi dan Lalwa i pa adrese.

Serten seksyon kot mon santi nou bezwen konsernen. Leta i bezwen protez son sitwayen me Leta i bezwen osi fer sir ki i pa servi son

pozisyon konman - parey nou dir an Angle konman en '*big brother*' e antre dan lavi personnel son sitwayen.

Sa Lalwa ki devan nou si i ganny servi byen, i annan serten provizyon ladan ki kapab *or* ki pou vin byen bon pou sitwayen.

Me si i pa ganny servi byen, dan mon pwennvi i posib annan serten *intrusion* dan lavi personnel serten sitwayen. Ozordi nou tou nou konnen ki tou sa ki pas atraver konpiter ki konekte avek bann rezo *internet* i kapab ganny *monitor*.

Ki swa ou konpiter personnel e menm ou telefonn sirtou bann *smart phone*, ki ou servi ki ou kapab servi kapab ganny obzerve. Annefe nou konnen ki nanryen pa sekre. Si en *third party* i annan dezir rod lenformasyon lo ou, lo ou telefonn i kapab ganny ekoute.

Ou mesaz i kapab ganny gete e ozordi dan Sesel i annan en kantite dimoun ki pe dir ou zot siskepte ki dan serten lenstans sa pe arive.

Souvandfwa sa i pas anba giz 'sekirite nasyonal pei' me i annan dimoun i dir ou ki sa pe arive. Alors Mr Speaker sa Lalwa dan mon pwennvi parey mon'n dir i annan serten defayans, i annan serten provizyon ki mwan osi krwar i kapab antre dan laliberte personnel sitwayen.

E ki fodre letan nou pe debat la apre midi nou, nou petet nou koz en pti pe lo la. E nou ganny serten lesplikasyon avek Vis-Prezidan avek son tim. An premye lye mon anvi koz lo seksyon definisyon sa Lalwa, ki mon santi i mank serten lenformasyon pou, pou et kler dan serten lenstans. Limeron enn se definisyon konpiter.

Dan Lalwa i annan en definisyon, me i pa kler. *VP* in koze taler in dir in koz lo telefonn. Me mon santi dan Lalwa petet mon ki pa ase teknik mon pa konnen.

I pa kler konsernan telefonn mobil, eski telefonn mobil ouswa bann *smart phone* i ganny konsidere konman en konpiter? Sa definisyon enn ki vreman teknik Minis. *VP* ou bezwen dir nou klerman si se zot lentansyon pou enkli telefonn mobil konman bann parey bann *smart phone* konman en konpiter.

Sa i annan reperkisyon lo bann lezot provizyon sa Lalwa. Seselwa ozordi i servi son *mobile* pou en kantite tranzaksyon parey mon'n dir pli boner. E i enterakte avek medya sosyal par egzamp.

Alors mon santi dan sa dan definisyon si mobil i ganny konsidere konman en konpiter, i bezwen ganny fer tre kler dan definisyon dan

definisyon Lalwa o konmansman.

Dezyenm parti petet ki mon santi pa'n ganny kouver dan, dan definisyon se definisyon pou 'cyber harassment.'

Dan Lalwa i koz lo *cyber harassment* me dan seksyon definisyon napa en definisyon pou *cyber harassment*. Kwa ki konstitye en *harassment* dan Lalwa i fer provizyon pou, pou *cyber harassment* parey mon'n dir definisyon, pa kler.

Si ou pe met li dan Lalwa me selman ou kit lenterpretasyon ouver petet mon santi pou annan serten i annan serten danze la.

Par egzanp ou pas en serten komanter anba en pos en dimoun lo *facebook* e si sa dimoun pa kontan si sa dimoun pa kontan petet i kapab enterpret li konman en *harassment*.

Konmsi laliny *there's a very fine line* si nou napa en definisyon kler, *there's a very fine line* kot en dimoun i kapab ganny serten problem, zis akoz Lalwa pa defini.

Ankor la nou bezwen annan en definisyon kler ouswa nou bezwen annan en lesplikasyon kler par VP avek son tim, lo si zot pou enkli en definisyon ouswa si zot santi sa ki dan Lalwa i, i sifizan mon personnelman mon santi ki i pa sifizan.

Lot definisyon trwazyenm se definisyon *cyber stalking*. Parey avek *harassment* mon santi i devret annan en definisyon pou sa osi.

Zis mazine en anvoy en dimoun en *friend request* e si li i pa kontan i kapab enterpret sa konman ou pe *stalk* li. Ou anvoy en *friend request*. Mon'n war li lo *facebook* ouswa mon'n war mon kontan mannyer i enterakte lo *facebook*, mon dir mon a anvoy li en *friend request*.

Si li i pa kontan mwan i dir 'E sa boug pe *stalk mwan!*' Ou konpran ?

So ankor dan labsans en definisyon i kit laport ouver, i kit laport ouver pou enterpretasyon. Ou konnen sa ki mon'n dir Mr Speaker petet i ekstrenm. Me nou bezwen *be very, very clear* lo sa bann zafer. Lot zafer ankor se *cyber extortion*. Zot a realize dan sa seksyon i annan tou sa bann keksoz ki Lalwa i koz lo la, be dan definisyon napa.

Ki zot pe sey dir par *cyber extortion* ? I danzere sa en lakonpanyen par egzanp ki pe sey vann son prodwir e kontinyelman fer serten lapros *online* pou *convince* ou, pou aste son prodwir si ou pa'n satisfe avek son prodwir eski ou kapab pourswiv li menm?

Eski ou kapab pourswiv li konmkwa in fer *cyber*

extortion, zis akoz ou i kontinyen fatig ou latet finalman ou'n aste ou pa'n satisfè avèk sa prodwi?

Tousala tou sa Mr Speaker i bann keksoz enportan ki mon santi Lalwa i bezwen met tre kler. I enportan pou protez nou sitwayen e nou bezwen osi fer Lalwa parey angle i dir *watertight* ki i pa donn lespas okenn malfeter pou abiz lo provizyon sa Lalwa.

Mr Speaker mon pa anvi war kot nou bann sitwayen i ganny anpaye plitar zis akoz nou, nou pa'n fer resorti e nou pa'n fer nou louvraz byen konman Manm Lasanble, pou asire ki Lalwa i protez zot.

Alors VP ou a konpran mon atraver ou Mr Speaker, i bezwen annan en definisyon kler pou bann keksoz ki mon'n fek fini koz lo la.

Lot keksoz lot seksyon ki mon anvi koz lo la apre midi se seksyon 22 seksyon 23 sa Lalwa. Sa i annan pou fer avèk *production order* e osi *power of access, search and seizure*.

Lalwa i dir nou ki ou bezwen en *court order* pou kapab demann swa en endividi ouswa en lenstitisyon pou prodwir serten lenformasyon ki Lotorite i bezwen.

I osi koz lo pouwar lotorite pou akse e fouy e

konfiske materyo ki Lotorite i santi i pou kapab servi dan en lenvestigasyon. Dan menm laliny Mr Speaker seksyon 24 i konsern anmas lenformasyon in *real time*. Sa i vèdir Lotorite i kapab akse ou sistenm, an mezir ki ou a pe servi e antre dan ou bann keksoz personnel.

Sa i tre, tre konsernan e nou bezwen, nou bezwen nou konman en Lasanble fer sir ki nou, ki nou depouy sa e nou satisfè ler nou fini ki sa provizyon ki la, i pa pe antre dan drwa personnel en dimoun.

An dizan sa ler mon pe koz lo la seksyon 22, 23 e 24 mon rekonnèt ki Lalwa i fer provizyon pou annan en *court order*. Petet i annan bann lezot Lalwa ki gid ki mannyer *court order* i ganny donnen.

I annan dan mon pwennvi pou waon i annan serten, serten keksoz ki ou bezwen satisfè Lakour, pou ou kapab ganny en *court order* pou ou al fer serten *seizure, search* ouswa *confiscation of* lenformasyon.

Ou bezwen serten ou bezwen satisfè Lakour. Me eski i en keksoz standar ki ou bezwen montre Ziz ou dir mon annan x, y, z e Ziz i konnen poudir x, y, z i permet li donn ou en warant pou al *search, sieze or confiscate or whatever* ki ou sipoze al fer?

Ouswa eski sa i en keksoz ki Ziz i bezwen satisfere Ziz e sak Ziz dan son *or* Lakour (pardon) dan son lespri pou li sa i sifizan. E nou kapab war ki kapab arive se ki ozordi nou pe fouy lo *computer* Onorab Gabriel anba serten kriter demen ou fouy lo *computer* Cosgrow anba en lot kriter.

E i kre serten problem. I kre serten problem kot napa menm i annan en pwa de mezir la - si zot konpran mon byen? So mwan mon santi ki nou bezwen vreman, vreman kler. Nou bezwen konman en Lasanble asize analiz sa byen, akoz sa i pe antre dan serten drwa fondamantal nou sitwayen.

Sa Lalwa la *ok* i annan son bann bon konponan pou protez nou sitwayen, me i annan osi konponan kot nou pe mars lo en *very fine line between* proteksyon nou sitwayen, avek *intrusion* dan lavi prive nou sitwayen. *Ok?*

Zis mazine Lalwa i donn en dimoun i donn Lotorite permisyon pou ekout ou telefonn *in real time*. Si telefonn i ganny konsidere konman en konpiter Lalwa i donn permisyon Lotorite pou ekout ou telefonn *in real time*.

Kondisyon ki ou pe fer Lalwa i donn permisyon mon pe, mon pe tranzakte la zot kapab akse mon *computer in*

real time. *Ok* i vreman, vreman serye sa Mr Speaker.

E fodre ki nou, nou diskite byen lo la e Minis atraver son teknisyen *VP (sorry)* atraver son bann teknisyen i donn nou en lesplikasyon ki mannyer i reasir nou Lasanble, reasir pep ki poudir sa Lalwa pa pou ganny servi pou antre dan lavi personnel son sitwayen.

Avek sa Mr Speaker mon, mon pou sey fer serten kontribisyon ler mon antre nou antre dan *Committee Stage*. Selman mon santi sa bann pwen i bezwen, bezwen ganny - konmsi pou mwan satisfere mon lekor ki mon'n nobou fer en travay normal lo sa Lalwa ozordi, sa bann pwen i bezwen ganny adrese.

Avek sa Mr Speaker mon a remersi ou e mon ava koz plitar dan *Committee Stage*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon a pas laparol Onorab Gervais Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre tou dimoun. Mr Speaker nou pe viv dan en letan 2021 ki nou apel '*digital age*.' E dan sa letan ki nou pe viv i annan en kantite bann menas kriminel nou pe fer fas avek. Akoz zis sa bann platform nimerik i

donn sa lespas pou sa bann keksoz kapab arive.

Donk mon krwar koman en pei en leta modern i enportan ki en tel Prozedlwa i vin devan.

Lo en premye nivo mon war li pe reponn a logmantasyon dan bann aktivite kriminel ki deroule *online*. E mon ava retourn lo la en pti pe apre. Lo en dezyenm nivo mon war li pe lo en, en not pozitiv i pe ofer serten proteksyon an term par egzanp kot i konsern proteksyon bann lenformasyon, sekirite nasyonal bann keksoz koumsa.

E trwazyenmman mon war li pe adres serten konportman, ki alors en zour pa ti egziste dan imen. Me apre letan *digital age* in vini *suddenly* dimoun i konmans servi zot konmans *harass*, *stalk* dimoun *online*.

Donk i annan sa trwa keksoz la ki mon war sa Lalwa i pe adrese. E alor i enportan ki nou ganny en Lalwa parey. Nou a rapel ki an Oktob sa lannen, mon ti table en kestasyon pou ki Vis-Prezidan ti vin reponn lo size lakantite ka, ki in ganny rikorde par diferan antite lo kestasyon bann krim ki'n arive vizavi *online*.

E dan son larepons Vis-Prezidan Afif ti dir nou ki depi Zanvye 2020 ziska la dan sa

periyod *COVID* in annan 187 ka ki'n ganny anrezistre. E plitar dan son larepons i ti dir ki plizyer sa bann ka ki pa'n ganny raporte - osi nou bezwen pran kont oubyen ki pa'n ganny anrezistre pou bann rezon ki i ti'n donneren avan.

E i ti dir nou ki i annan endividi ki'n perdi ziska anviron 600mil dan bann ka frod ki'n arive isi Sesel. E resaman ti annan en piblisite ki mon krwar *FIU* ouswa Labank Santral ki ti pe pase e ladan i nonm en sonm R2milyon ki bann Seselwa in perdi.

Me selman an preparasyon pou sa Prozedlwa vin devan nou Lasanble Mr Speaker, mon ti demann serten statistik avek plizyer antite e mon ava partaz sa bann statistik dan larepons ki zot in donn mon.

Depi Zanvye ziska Desanm 2020 bann case ki relye avek *money laundering* bann case, ki'n ganny anrezistre pou *financial profiling* i annan 59 ka antou.

Ka ki'n fermen ki napa levidans pou kontinyen i annan 29 ka bann ka ki anba lenvestigasyon i annan 19 ka. Lakantite ka ki devan lakour pe esper en *ruling* lo la ka kriminel i annan 1 ka, ka sivil i annan 10 ka.

Tandis depi Zanvye 2021 ziska la lakantite ka ki'n anrezistre pou *financial profiling* i annan 92 ka. Ka ki'n fermen akoz napa levidans i annan 13 ka, Ka ki anba lenvestigasyon kriminel ou sivil 67 ka.

Ka ki devan Lakour pe, pe esper en *ruling* dan ka kriminel i annan 2 ka sivil 10 ka. E bann ka ki konsern *cripto currency* 2020, 2021 ka ki sorti kot Enterpol avek bann lezot parti konsernen.

2020 ti annan 35 ka 2021 sorti kot Enterpol e bann lezot *stakeholders* 57 ka e devan Lakour i annan 1 ka. So sa bann statistik i les nou konpran poudir nou pe fer fas avek en realite la.

E ki alor nou napa swa, nou bezwen adres li. Aprezan ki mannyer nou pou adres li sa vwala kot nou bezwen konnen ki nou pe fer. Dan bokou pei apard ki zot annan en, en Lalwa *Cybercrime* diferan pei i annan diferan versyon.

Me sa ki i annan lezot pei osi ki zot in etablir en *National Computer and Cybercrime Cordinating Committee*. Akoz i bezwen annan en antite kot dimoun i ale i raporte, ka i ganny anrezistre i ganny evalye son merit apre i ganny *investigate*.

Ozordi mannyer mon konpran sa Lalwa se Lapolis ki pou *manage* li. Prezan sa i

pou fer nou demann kestyon e an menm tan propoze. Parske la Lapolis son Bidze pou vini la apartir Merkrede prosen nou pou get li an detay. Lapolis i bezwen ekipe avek zonn, fanm ki konpetan pou fer sa bann travay.

Zot bezwen annan resours lekipman e zot bezwen osi annan resours finansyel pou zot kapab fer sa travay pli enportan konpran sa Lalwa ki nou pe diskite ozordi. Parske la letan nou pe koze Mr Speaker, Lapolis li menm dan son plan stratezi i napa en, en keksoz spesifik lo *cybercrime*.

I koz lo sekirite an zeneral e i dir ki enn son bann rol se pou asire ki i *lead* kont krim, krim komersyal, protez zanfan, bann keksoz koumsa.

Me *cybercrime* dezormen i bezwen antre e kekfwazisteman avan Lapolis i vini pou son Bidze nou a kapab demann li ki mannyer i pou annan lentansyon met sa Lalwa an pratik.

Bokou konsern ki mon annan ouswa mon pou leve Mr Speaker i dan an *Committee Stage* ler nou pe pas par *Clause* bann lartik nou ava mon ava demann bann kestyon.

Me selman mon krwar i annan bann konponan ki sa Lalwa ti a kapab i annan en pe mankman. Letan mwan mon'n get li sa Lalwa lefe ki i

vin 2021 e letan nou annan loportinite get tou bann lezot ziridiksyon ki'n met an mars en tel Lalwa, mon krwar nou ti'n kapab fer en pli bon louvraz.

Be selman annou aksepte. Aa i en konmansman o fil a mezir ki letan i pase bann sityasyon reel lo teren i sanze, nou merit touzour pare pou anmann li e fer li reflekte larealite.

Par egzanp mon war poudir sa Lalwa i annan bann konponan ki pa osi kler ki letan ou ale ou war li. I kapab i ganny kouver dan en lot landrwa, si dizon nou ti pe koz lo pou *impersonation*.

Identity theft i bann keksoz ki konman nou pou nonm *identify theft*, dan konteks *online* nou konpran kisisa. Me selman si ti annan en i direk dan sa Lalwa i ti pou bokou pli fasil.

Ozordi bann zafer terorizm, espyonnaz an servan rezo enternet i komen dan lemonn. Sak fwa i annan eleksyon i annan en pei partikilye, ki alors en zour nou ti gran zanmi avek i ganny mansyonnen.

Mon panse krwar poudir sa, sa *Bill* ti merit adres li direkteman. *Fake profile* i annan bann pei ki'n pas bann Lalwa spesifik en sapit nou war *fake profile* i dir ou pa annan drwa.

Ou pa kapab servi portre Mer Laval, *First Lady*, Gouverner Labank Santral e fer krwar ou sa bann dimoun. *Fake news*. So sa ki mon pe dir se ki nou ti annan bann legzanp dan diferan ziridiksyon e ki sa Lalwa ti kapab vin konmsi nou Kod Sivil dan *digital age*.

I ti merit byen *sharp, up-to-date* tous tou bann konponan Mr Speaker. So mon santi poudir ki kekfwaw en dimoun ti kapab dir mon poudir be ou ti kapab propoz bann lamannman. Mon'n lir sa Lalwa mon relir mon'n met laba mon'n retourn lo la.

Mon ti eksite letan i pe vini apre mon'n zis *I just got tired* mon pa'n kapab. Mon dir be la nou ava zis diskit lo li, me apre demande ki bann an mezir realite i sanze bann lamannman nesese i ava vini.

Mr Speaker en pwen ki mon ti le fer resorti ki Onorab Cosgrow in koz lo la. Selman Onorab Cosgrow mannyer in dir sa in fer li dan en fason pou senm en pe lafreyer, ki normalman Lopozisyon pou fer.

E i dezyenm Manm ki koz lo sa zafer ekout telefonn, bann keksoz koumsa. Be zot koz lo la akoz baze lo leksperyans. Zot bezwen konn en keksoz zot. E mon a partaz atraver ou Mr Speaker avek Onorab Cosgrow en

leksperyans ki mwan mon'n pas ladan.

E ki mon'n deza rakonte dan Lasanble ler mon ti asize lo sa kote latab. Ti rafal eleksyon 2015, 2016 e sa bann letan nou pe fer en kantite bann aktivite politik, *rally* bann keksoz koumsa.

E mwan mon ti annan responsabilite pou *manage* bann paz *facebook* met bann *video* bann portre. E en zour nou pe travay ziska tar dan lannwit pres minwi. Tou bann keksoz ki nou pe sey *upload* pa pe bouze.

So mon *call Cable and Wireless and I got very angry* avek sa dimoun ki'n reponn telefonn. I lev enn son sef kot i pe dormi se li, so i fer koneksyon nou pe kapab koz trwa nou.

I dir mon annan Mr Henrie la lo laliny i pe ankoler avek mwan e mon ti bezwen demann li leskiz apre mon'n konpran. E son lannmen zot anvoy en tim teknisyen kot nou biro pou vin *sort out* nou problemn.

So zot in vini nou bann zafer in konmans ale byen. I pas 1 zour 2 zour menm problemn. Re *call* zot ankor zot vini zot *investigate*. Sa voyaz ler zot vini zot dir ek nou poudir nou *fiber optic cable* in ganny koupe *somewhere around* Dr Albert. E zot ti'n vini pou ranplas apre premye

konplent zot in pas *the latest* ki zot ti annan pou fer li al vit.

Prezan letan mon pe koz avek sa bann teknisyen i dir pa fer nou ganny problemn, be i annan en *third party* ki pe enterfer avek zot kominikasyon. E pa ti zis biro *Les Seychellois Hebdo newspaper* dan *building Arpent Vert* nou, nou ti lo *top floor*, dan milye ti biro *SNP* anba ti biro *Regar* avek *Express Printing* tou le trwa ti pe ganny enterfer avek.

E zot in dir mon poudir ti en biro *Special Branch (SB)*, ki deryer kordgard ki ti pe fer sa. So sa i en realite ki zot konnen e la aprezan *the new Government* i bezwen gete sa.

Akoz zisteman enn bann entersepsyon kominikasyon *rightly said* Onorab Cosgrow, nou bezwen pran kont poudir lartik Konstitisyon i koz lo *right to privacy*.

Right to privacy donk pou mon, mon ti pou kontan war sa Lalwa i kalifye ki kalite krim ki Lakour i pou tonm dakor poudir *ok* sa nou pou donn permisyon pou annan en *monitoring* lo sa kominikasyon.

Be si en keksoz miner par egzanp so sa i bann keksoz ki menm nou lo sa kote latab nou bezwen koz ouvertman lo la, akoz nou'n lager pou anpese sa bann keksoz arive.

Nou'n, nou'n lager en kantite lo la so nou bezwen prezan anpese ki i annan bann eleman ki reste, e ki servi sa konman en keksoz pou kontinyen donn en bal ki pa neseler.

Mr Speaker enn bann keksoz ki mon ti ava kontan osi war dan sa Lalwa zot koz lo *cyber harassment*.

E pou mwan letan ou pe *harass* en dimoun ou annan en konportman agresiv ver li ou pe entimid li ou pe met en kalite presyon. Selman apre i annan *cyber bullying* e pou mon sa i plito letan ou *bully* sirtou kestryon miner.

E mon krwar poudir domaz ki nou'n sap in sape pou annan en *Clause* ki *deal* avek *cyber* konmsi i dir *cyber bullying*. Akoz pou mon la letan ou pe tant pou fer ditor en dimoun ki ou krwar i pli vilnerab e se la kot nou ti pou kapab *capture* bann zanfan.

Mon pe mazin en *video* resaman ki ti pe sirkile en pti garson tre Endyen ki zot ti pe entimid li e sa ti pe ganny sirkile lo *WhatsApp*. Sa pou mon i en ka *bullying* e konmsi i enportan ki nou kapab fer sa bann distenksyon.

Donk i annan bann bon eleman parey mon'n koz lo la sa trwa keksoz prensipal. I annan bann mankman e sa ki mon ti ava kontan Egzekitiv i tonm dakor ki an mezir ki sa

Lalwa Lapolis i konmans met li an pratik.

Nou regarde ki mannyer i ete nou gard nou lizye lo la e bann lamannman neseler *further down the road* nou anmennen. E ki petet Sesel li i ava annan en Lalwa ki bokou lezot ziridiksyon i a regard ver li pou zot amelyor pou zot e fer li vin osi byen.

Sa ki mon ti annan poudir Mr Speaker. Bann lezot pwen letan *Committee Stage* mon ava fer resorti. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Egbert Aglae ou annan laparol.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi VP, Mr Choppy e reprezantan legal. Mr Speaker nou pe get en Lalwa ki annan en kantite konpleksite mon pou kapab dir, ki anglob li. E bokou pei ozordi pe fer fas ek en kantite kriminalite ki lye avek nou sistenm vertyel *cyber* enternet.

E en pti pe parey entervenans ki'n koz avan mon pou ou kapab annan en Lalwa sitan parfe ki pou atas avek sa sekter li menm li i pou vremen, vremen konplike.

E i pou difisil akoz dan sa lemond teknoloji toulezour i annan bann lavansman. E toulezour i annan bann nouvo

fason fer dan sa, dan sa domenn teknolozi.

E ki fer ki ozordi lakantite kriminalite ki pe arive atraver sistenm *cyber* in depas bokou pei dan li menm. E zot war zot an aryer ler mon dir an aryer se akoz bann mezir prevansyon ki sipoze annan an plas, petet ki'n ganny kree akoz i annan pei nou'n war par sa bann menm endividi ki ozordi ki pe koz sa bann lofans, zot in sitan pli avanse e zot parey Kreol nou dir zot kong dan zwe.

E nou war en gran pei parey Lanmerik li menm li ki sipoze en pei avek en rezo lentelizans vreman avanse, ki bokou pei o monn, li menm li i enn sa bann prop son bann prop viktim son prop kreasyon dan li menm mon poudir.

E sa Mr Speaker nou'n war poudir en kantite larzan ozordi pe ganny perdi atraver sistenm lofans par *cybercrime*. E resers in prouve ki par lannen ki la lannen 2020 omwen \$6trilyon pe ganny perdi par lannen.

Sa i tradwir an apepre \$500bilyon tou le mwan. E lefe ki in annan bann lavansman sofistike mon kapab dir, e bann akter sa bann *hackers* li menm, zot in pe konmans evolye dan zot fason fer, ki vedir ki ozordi zot nepli target bann sekter finansyel dan en sans, e zot pe

konmans target bann lezot lenstisyon.

E nou'n war sa par egzanp *health care system* zot atak ou *health care system*. Ki fer ki dimoun osi in perdi lavi atraver sirtou bann *ransomware* ki zot, ki zot pe servi konmela. Zot pe atak bann faktori ouswa bann lendistri ki *provide* bann litilite parey kouran gas e koz bann destriksyon.

Zot osi pe target bann gro lakonpanyen ki prodwir manze e sa i montre ou ki kantite evolye zot pe evolye. Kot ozordi sekter finansyel i pe ariv lo en nivo kot i annan plis proteksyon. Petet zot war li difisil pou target sa sekter e la zot *resort* pou bann sekter ki en pti pe pli vilnerab.

So Mr Speaker bokou pei pe met bann kad legal an term deteksyon *monitoring* e *oversight*, pou fer ki dek kan i annan bann aksyon ki pe ganny komet sirtou atraver bann *hackers*.

Zot kapab detekte li ase vitman e pran bann aksyon nesese ase vitman. E Sesel in arive sa bann lenstans dan diferan lenstans, menm par endividi e menm nou sistenm banker in *prone* pou sa bann kalite latak.

So Mr Speaker pou mon sa ki enportan dan sa Lezislasyon se wi teknolozi i anmenn benefis. Son *pros* se

ki i fasilite nou lavi nou dan en tan modern kot tou keksoz pe al *paperless*.

Bokou tranzaksyon pe fer dan en fason nimerik, *online* ki fasilite nou lavi dan li menm ki byen. Me de lot kote i annan son bann *cons* ki vin avek, se ki ou vilnerab e ou kapab perdi tou sa ki ou annan dan lespas segonn ou minit. E se la kot i bezwen annan bann proteksyon. Mon krwar i responsabilite zis en Gouvernman pou li kapab asir serten proteksyon, sirtou pou nou bann *citizen*, bann konsonmater.

Me i pou rol tou bann antite - mon krwar si ou dan prive osi ou osi pou ou kapab asir sekirite ou lorganizasyon dan en fason pli efikas, pou protez sa *trust* ki ou kliyan i mete dan ou lakonpanyen, dan ou lorganizasyon dan ou departman, menm dan ou minister li menm.

So pou mwan sa i enportan pou nou ganny li byen, me selman kestyon ki mwan mon poze ozordi eski nou ase ekipe? Mon krwar i en, en evalyasyon i enportan pou konnen pou sitye nou konman en pei li menm, lo ki nivo proteksyon sekirite ki nou ete ki konsern *cyber*.

Par egzanp nou'n koz lo Lapolis, eski Lapolis i annan ase eksper dan sa *field* ki pou donn li koudmen pou

investigate, pou detekte e pou osi *oversight* bann tel aksyon ki nou konsider konman lofans.

Sa i en gran konsern. Ki mon krwar pa. So nou bezwen annan bann eksper dan sa domenn, ki pou kapab donn en koudmen pou kapab met nou azour kot i neserer. Pa zis dan laspe lentelizans sekirite nasyonal, me osi dan laspe ekonomi li menm.

Nou sekte finansyel, nou bann lenformasyon personnel ki ozordi dan *file* dan bann diferan landrwa, ki bokou pe vin dan sistenm nimerik i ganny proteze e pa a laporte nenport ki, ouswa nenport ki, ki pou ganny akse.

So sa i pou tous en pe e mon pou al lo serten bann lofans. Anba *SADC* i annan son *model law* atase avek sa *Cybercrimes Law*. E ladan i mansyonn bann diferan lofans ki dekoul en pe dan sa Lalwa mon war nou pe, nou pe zourir i devan nou ozordi.

Premyerman i koz lo akse ilegal okenn lenformasyon ki i pa sipoze dan a ou laporte. Entersepsyon lenformasyon ki Onorab Henrie in koz apre mon in tous en pti gin son leksperyans lo la.

Bann *illegal interception*. Nou tou nou konnen ozordi nou annan en *device* ki nou servi sa ki nou apel en *mobile*. Eski ou kapab dir nou pou met

trust dan bann lakonpanyen ki pe bann *service provider* e ki nou konversasyon sa ki nou *text* sa ki nou servi *WhatsApp* *email* nenport, i reste *within the reach of* sa ki pe anvoye li menm ek sa ki i pe resevwar.

E an menm tan dan sa milye, sa *link* se sa lakonpanyen ki napa okenn lenterferans ki arive avek. Sa i en konsern e mon koleg Onorab Cosgrow in tous en pti gin dan sa laliny ki taler mon pou rebran en pti gin lo la.

Osi i annan sa ki nou apel bann *computer related forgery* kot serten endividi i kapab *impersonate* swa en sinyatir, menm idantite aköz demen en dimoun i kapab pase dir mwan dan en rezo sosyal ouswa menm atraver en sistenm tranzaksyon ki ou kapab fer *online*.

I prezant li konman Onorab Pillay kan i pa Onorab Pillay. So sa i egziste e i kapab arive avek nenport ki sa. Osi masyon dan sa Lalwa se kot i annan bann enterferans avek bi, pou destabiliz sistenm en sistenm ki'n ganny met an plas.

Sa par menm i fer masyon koup kouran kan i pa sipoze koup kouran, avek en sistenm ki pe *provide* lenformasyon i kapab pou sekirite pei dan li menm. Tousala i en lofans.

Posesyon okenn *illegal device* ouswa aplikasyon sa ki nou apel *apps* ki ou kapab servi pou swa par egzanz pou *clone* en *device* li menm, ouswa pou pas sa *device* konman sa lot kalite *device* dan li menm. Savedir ou pe, ou pe *cloning* li menm, tousala i fer, i fer li vin bann lofans.

An menm tan sa ki nou apel *spam* dan li menm i ganny gete konman en lofans kot bokou bann sit enternet, ki ou al lo la ozordi ler ou pe, ou pe akse en keksoz spesifik me ou war en kantite keksoz i monte i ouver.

Ouswa si ou'n donn ou *email address* atraver en tranzaksyon ki ou'n fer e ou pou war poudir be mon ti donn en tel platform mon *email*, be selman ou pe resevwar bann diferan kominikasyon atraver bann lezot platform.

Petet i kapab *interlink* avek sa platform, me selman parfwa tousala i vin bann *spam*. *You see*. En lot eleman ki mon santi i enportan ki pe touse e osi dan sa Lalwa, se bann servi bann par egzanz pornografi - *child pornography* an sirkilasyon.

Sa osi i ganny gete konman en lofans ouswa pe servi zimaz endesan pou fer sirkile atraver bann rezo. I tous osi en pe bann latak zenofobi, rasis ki kapab ganny servi atraver rezo enformatik.

So pou mwan li menm li sa Lalwa i pe tous bann eleman realite, bann keksoz ki pe arive ozordi. Me selman Mr Speaker mon krwar i enportan se ki fason ki nou *regulate* parti serten eleman dan sa Lalwa, pou fer ki i *not prone to abuse*. Napa en endividi ki pou vini ki pou servi li. E se sa ki nou ler nou koz lo sa bout 24 kot seksyon 24 kot i koz lo *real time collection of data traffic data* mwan osi mon oule en pe leklersisman lo sa an relasyon lo menm si ou pe al demann en *Court* ou bezwen al *apply* pou ou ganny en warrant, pou ou kapab fer sa koleksyon trafik *data* dan *real time*.

Me mon bezwen konpran osi e konnen se ki bann lofans ki zot pou atase avek, pou ou kapab ganny konsidere si ou pe al ganny ekoute ou *computer* pou ganny *monitor* ou telefonn pou ganny *monitor*.

So mon krwar i en enportan pou eklersi sa pou *at least* asir sa pep laba deor, ki par okenn moman ki zis mon telefonn pou ganny ekoute. Mon *device* mon *laptop* pou ganny *hack*. Mon *bank account* pe ganny *monitor full time*, bann tranzaksyon pe ganny fer.

E tou bann lezot tranzaksyon *online* ki mwan mon fer ouswa ki sak endividi

i fer. So sa i enportan ki nou, nou met sa lankadremman byen an perspektiv. Nou pe koz lo sekirite nou pe koz lo drwa en endividi lo drwa en Konstitisyon *right to privacy*. So sa i bezwen kler lo la.

So Mr Speaker avek sa mon krwar sa de mo ki mon pe met devan la, wi nou annan nou bann zouti *device* pou servi ki ed nou lavi.

Me selman nou bezwen *at least* osi dan en fason et an sekirite, ler nou pe servi sa e ki nou osi servi li byen. E pa tou nenport ki sityasyon ki nou krwar i aport nou dibyen ouswa larzan ki nou zis tay, tay deryer.

Avek sa Mr Speaker mon poudir ou mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon krwar mon'n pran tou entervenans ki ti mon ti annan lo lalis. Alor mon a kapab pas lo *Leader* Lopozisyon Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. E bonn apre midi tou dimoun. Mr Speaker *there is no denying* ki sa Lalwa i en Lalwa ki enportan, akoz i *set out* serten keksoz ki vreman relevan dan en pei ki en pei modern kot teknolozi ki in konmans deplizanpli lenfliyans en kantite keksoz ki nou fer.

Teknolozi ozordi i lenfliyans ki mannyer nou kominike, e ki mannyer nou menm lesanz larzan. Kot lontan ou ti bezwen fizikman antre dan en labank pou fer transfer larzan, ozordi ou kapab fer li dan konfor ou prop lakaz avek en telefonn mobil.

E sa i anmenn nou pou apresye lefe pandan tou sa bann tranzaksyon ki'n arive, i annan potansyel alors pou en dimoun. Zis parey en dimoun letan ou ti pe al labank pou atak ou e vol ou.

E la ki ou pa bezwen al labank i bezwen rod en fason pli, pli malen pou li tyonbo ou aköz ou pa pe al labank. So as lemonn i evolye, teknolozi i konmans fer nou lavi swa pli fasil, swa pli konplike parfwa lezot dimoun pou rod tou fason pou zot kontinyen komet sa bann krim.

So pou mwan sa bann krim i pa bann nouvo krim me i bann krim ki pe ganny fer aköz nou viv dan en lemonn ki'n evolye dan en lemonn global, kot teknolozi in pran plas en kantite keksoz ki nou ti fer.

Nou pran bann krim parey frod, *hacking*, *trafficking*, *in child pornography* tou sa bann keksoz. Kot avan *child pornography* pou lo en kaset en *video tape*.

Ozordi i atraver en *set of data* ki ganny transfer *from one device to another*. Tousala i bann keksoz ki'n sanze aköz teknolozi in fer li posib. E prezan pou ou kapab *capture* li ou bezwen annan en Lalwa ki *adequately respond to the needs of* sa nouvo sosyete.

Me prezan kot konsern i vini se ki *whilst* en Lalwa dan serten konponan, i annan ki tre pozitiv e neserer osi inevitableman ganny ou bann konponan ki ou bezwen demann serten kestyon relevan e enportan lo la.

E ki *raise* serten kestyon sirtou dan nou konteks pou nou. Par egzantp a drwa to *privacy the right to privacy* anba Konstitisyon. E les mwan ilistre sa en pti pe ler nou regard, nou regard konteks sa Lalwa.

I vre plizyer Seselwa in viktim bann diferan *scam* ki'n arive *online* frod e lezot form *cybercrime*. In arive - nou'n tann plizyer fwa nou'n tann koz lo la i annan dimoun ki krwar poudir en dimoun pe vann li en keksoz dan tel pei.

Oubyen in ganny en lotri dan tel pei oubyen eksetera i annan Seselwa ki tonm ladan wi bann, bann *scams*. E i anvoy son larzan zanmen i reganny son larzan. Sa in arive. Me kot nou bezwen reste konsernen, se ki eski en Lalwa parey i kapab ganny

servi par leta pou li *exercise* en Lotorite. An plis dan *cyber space* e kre li dan en fason ki vin en vyolasyon bann drwa ki nou annan.

Ok mon'n tann en entervenans avan mwan koz lo lenterferans avek son sistenm *fiber optic* mon pa'n zanmen enterfer ek sistenm *fiber optic*, personn.

Me mon prezimen ozordi i annan dimoun ki pe enterfer ek sa ki pou mwan, akoz ler mon fer en *call* i *drop* oubyen i grense oubyen *whatever* tou dimoun i dir ou sa.

So eski alor se akoz en keksoz ti ganny fer dan lepase i fer li byen ozordi, ki nou krwar dan en fason malen pou nou fer li anba en Lalwa. Ler mon dir dan en fason malen petet mon pe al tro lwen.

Eski i pou *ok* anba en Lalwa ki kre en fason malen pou fer li san ki annan en lentansyon sa Lalwa se pou fer sa? E annou regard byen sa ki nou pe aprouve ozordi. Akoz i enportan pou nou konsider e son bon kote e son *downside*.

Ler nou evalye bann sekirite bann regilasyon *to cyber security* sel pei *the only country I think that comes close to this is the Kenya computer misuse and cybercrime*.

I think Kenya calls it the let me get the right nomenclature to make sure I have it correctly. Computer

Misuse and Cybercrimes Act No. 5 of 2018 recently amended in 2021.

Kenya i annan en Lalwa preski *word for word* almost parey sa enn ki pou nou. Ok? Me avek serten *subtle differences*. Annou regard lo bann bon kote.

Par egzanp *Kenya* in fer sir lo son lamannman 2021 ki en konponan ki ti pe ganny koz lo la par en Onorab. Kot ler en dimoun i servi en sistenm *online* pou ensit bann zenn par egzanp pou annan bann *suicidal tendencies*.

E *Kenya* i fer sa vin ilegal atraver en lamannman ki ti fer an 2021. Ok? E sa i enteresan akoz *previously* sa pa ti dan Lalwa. Me ki *Kenya* in osi fer konparab avek nou se ki in defini en *mobile phone as part of computer systems*.

E rezon akoz i enportan pou defini en *mobile phone*, se akoz ler nou regard *Canada* i annan en *case* an relasyon avek *child pornography* ki'n tonbe, akoz zisteman ti annan en largiman ki sa *Blackberry* ki ti ganny servi pou transmet sa bann *data* par en *computer device*.

E sa *case* ti ganny prosekite anba Lalwa *Cybercrime Canada*. Me nou Lalwa aktyel nou pa fer provizyon pou defini en *mobile phone*. So sa ki mon pe demande prezan se eski nou

pe enkli en *mobile phone* ler nou pe koz en *computer device*?

Akoz en *mobile phone* son *processing speed* i annan ki menm pli for serten *smart phone* ki serten *laptops*. E ler ou pran li ansanm avek son *carrier and this is the legal definition* ki ganny donnen *combine* en *smart phone* ek son *carrier* an menm tan ki permet li *transmit data over a system*, ki fer ki *you are using a computer system* a tou moman ki ou servi ou *mobile phone*.

So the question ki Onorab Cosgrow ti pe *raise* prezan *comes into the floor*. Tou tranzaksyon data ki ganny fer lo telefonn, nenport ki i kapab ganny entersepte par Leta.

Be sa ki enteresan anba sa Lalwa par Leta san ki Leta i bezwen demann en *court order*. E mon pou eksplike akoz sa ki Leta i bezwen demann en *court order* i annan en landrwa ki'n mete.

Kote Leta i kapab fer sa san ki i demann en *court order*? E pou mwan sa i konsern mwan. Akoz si nou pe al dan sa direksyon e pou mon i annan en keksoz ki fondamantal la.

Sa Lalwa i fer referans avek *the Budapest Convention on Cybercrime* right? Be *interestingly enough* the

Budapest Convention does not define cybercrime.

E mon pa konnen si Sesel *we are party to the Budapest Convention*. Akoz *the Budapest Convention* pou tre enportan par lefe ki lamazorite bann *survers* ki dimoun i servi pou transmet *data* pa Sesel. I annan ki *overseas* pa en Manm. Be selman Konvansyon pou enportan pou lesanz lenformasyon.

So si ou pa en Manm selman nou pe *rely* lo *benchmark* sa Konvansyon *the it creates a problem* pou nou ler nou pe pas sa Lalwa.

So *we have to be careful* ki nou pa pas en Lalwa an atant ki nou pa ankor kapab fer bann travay ziridik ki bezwen ganny fer. *And this is what* Onorab Cosgrow *was getting at*.

En lot pwen enportan e la nou tous lo *enforcement* sa Lalwa. Ou konnen *cybercrimes* i napa okenn *borders* li - mon pa konnen konbyen zot ki'n deza swiv en dokimanter lo *BBC* ki montre an *Jamaica*.

Bann *lottery scammers* zot annan en sistenm kot tou dimoun i annan en telefonn zot pe *call* plizyer dimoun otour lemonn. Dir sa dimoun - *Good day* Mr Georges *you have won - you are going to win in our lottery* - anvoy en larzan kot nou.

Mr Georges i anvoy \$500 ozordi \$500 demen i kontinyen anvoye ziska ler sa bann dimoun i *milk* li konpletman. *But because it is transnational because it is without borders, your definition has got to match that exist in other countries. Otherwise* sa ki ou pe *define* sa *cybercrime* dan ou pei i ganny drwa pa *cybercrime* dan en lot pei.

Or the sistenm used to commit the crime is not the same as sa ki dan en lot pei. And this is where I feel nou Lalwa i *deficient*.

Even sa Lalwa Kenya - in fact the Kenya's Law was challenged in the Court overuled the challenge recently. There was a challenge by a an organisation called BAKE I think – B.A.K.E. I think.

Which challenged Kenya's Law in relation to provisions ki infringe on the right to privacy. And how does the current Act here infringe on the right to privacy? Ok?

Annou regard *cyber security impact on human rights*. Dan seksyon 14 (c) *the wording 'threatening, deceptive, misleading, causing annoyance and convenience'* i larz. *It's very large.*

Now mon konnen pou bokou nou ki *the brunt of* latak lo - annou pran rezo sosyal par

egzanp. La anndan i annan plizyer nou ki ganny atake - *well* ler mon dir atake ki ganny kritike lo rezo sosyal *on a regular basis*. Menm zoure.

Parfwa par dimoun ki nou kapab idantifye. Be lamazorite ka par en non ki nou pa konnen. E prezan tou dimoun prezan i anvoy en lapo bannann lo son kanmarad i dir sa i ou sa i mon sa i lot, sa i lot. *Ok? But* miz apar sa bann dimoun ki pe servi li dan en fason ki pa byen.

What happens to those people who genuinely wants to criticise something that is going on? This means that Leta i kapab antre, i kapab antre e vyol privacy sa bann dimoun ki pe fer sa.

E si nou agree ki *digital age* in fer ki sa bann drwa *goes digital*, so si ou *digital rights* si ou annan en drwa *then in the digital realm* i devret egziste parey.

Ou pa kapab les sa lenterpretasyon sitan larz ki fer li kompleks dan son enplimantasyon. E i pou kompleks dan son enplimantasyon legalman. Mon pa konnen ki bann dimoun ki'n pas ki'n anmenn sa tes devan Lakour.

Me nou pou war poudir *unless* ou kapab idantifye sa dimoun ki fer sa, *most probably* demen apre sa Lalwa si Lasanble i pas li, lamazorite

dimoun pou servi en *fake profile* pou ensilte son kanmarad prezan.

Akoz *by virtue of* par egzanp ensilte Vis-Prezidan, ensilte mwan menm, ensilte Speaker ensilte *Leader* Zafer Gouvernman, ensilte Onorab Lemiel sa dimoun pou pe komet en lofans anba sa Lalwa. Akoz nou tou, nou tou nou kapab vire dir sa *bann comments they are injurious to us* zot pe afekte, pe afekte nou moralman e nou demann *recourse*.

So that creates an issue prezan. *You have basically* Sesel pe ganny son *own Patriot Act*. E pou mwan mon konsernen avek dan lesans ki *whilst* i annan keksoz ki tre bon ladan *but at the same time there are things that could land itself to over abuse by the authorities*.

E i byen zot kapab dir mon poudir mwan mon familye akoz *whatever*, be mon pe nepli dan Gouvernman. *I'm trying to make the system better I'm trying to improve it*.

So if something was wrong then it would be wrong now. Ler nou sa largiman to lezot seksyon. Par egzanp annou pran seksyon 4 lo *whistleblower*; - *and in fact* nou'n rankontre sa dan plizyer Lalwa *there is really no protection under the Act for whistleblowers*.

E mon'n *at a pains whether* mon pou submit en *amendment to it or not*. *Because* pou mwan i annan en konpleks, ki mon bezwen konpran *as to how* Gouvernman *intends to implement this Act?*

Akoz se lapolis ki pou annan *custody of this Act*. *I - quite frankly* I mon annan *doubts as to the police capacity* pou enplimant sa Lalwa. *I don't know* ki kalite sanzman ki'n ganny fer *or the structure has been lift up - if it's national security - I don't know*.

Me selman i pou bezwen annan en lenvestisman serye ki ganny fer dan lekipman serye, pou kapab fer zot kapab enplimant sa Lalwa.

And this is something that is necessary. It's necessary because Sesel i bezwen protez son lekor konman en ziridiksyon - *yes. But let's not put elements* dan sa Lalwa akoz nou dir li '*Cybercrimes and Other Related Crimes*.'

E nou *lump* tousala ansanm *without looking how they actually mesh together properly*. E la mon pou regard par egzanp seksyon 13 sa Lalwa.

Ok seksyon 13 sa Lalwa i dir en keksoz enteresan. Pou mwan i ou konnen i met nou dan en sityasyon en pe konplike. *Cyber extortion* par

egzanp *ok* - eski *the use of WhatsApp messages will constitute cyber extortion? They will. Inevitably* wi - *the use of WhatsApp messages constitute cyber extortion.*

But eski *lentansyon se extend it to WhatsApp messages?* Kot en dimoun pe anvoy bann mesaz *WhatsApp* poudir par egzanp Onorab Hoareau mon oule ou pey mon tan larzan, akoz mon'n tir ou portre eksetera. *So it will. Be Lalwa* pa dir si en *mobile phone* selman i form par en *computer device.*

And when the challenge comes to it, it makes it complex. So the legal application of the Law ler ou regard bann lezot case sa bann landrwa akoz sa bann case son *threshold* ler mon regard mon'n fer mon resers son *threshold*, i *very high* en.

It is proof without reasonable doubt. Prezan ou bezwen prouve ki sa dimoun in *actually* servi en sa *computer device* ki'n anvoy sa mesaz. *And it's difficult to prove.* En lot eleman enportan se dan son seksyon 14 *cyber harassment* ki lezot Manm in tous lo la. E mon ti ava apresye petet ti ava annan en kalifikasyon, kot par egzanp *cyber harassment* osi i *constitute harassment* ki *lead to suicide.*

Akoz i annan nou'n war en *rise* - mon pa konnen ki kantite bann zenn ki'n fer sa ki'n petet *self-humiliate* zot lekor oubyen en keksoz koumsa.

Selman mon konnen bokou bann *teenagers* i pas atraver sa problem, kot i annan *cyber bullying* which goes on.

E mon pa war sa Lalwa *capture* sa. *And then we move on to section 16 cyber stalking* par egzanp *ok?* Ou annan dimoun ki ou pa'n zanmen fer li nanryen ou pa ni konn li zis en dimoun i dir li entel poste sa pou mwan. Li i poste. Ler keksoz i al mal i pou anvoy ou mesaz poudir ou poudir ou be sa bann keksoz ti lalang, mon pa ti konnen.

Me selman domaz ki li in fer ler in poste tousala la, in fini ganny fer. Karakter sa dimoun in fini ganny اساسين e sa bann dimoun pa devret *get away* ek sa bann keksoz koumsa.

Si oule poste keksoz lo en dimoun, fer sir ou verifye ou lenformasyon. Si ou napa ou lenformasyon pa poste. Konpran? *And this is the problem that we have.* Ou konpran? *Whilst* sa Lalwa pou adres *some of this it won't address all of it.*

E mon krwar petet sa akoz nou, nou pe dir i annan serten *caution* ki nou bezwen

*exercise pou nou kapab etabli
how exactly we are going to
move around with the law.*

*Now section 17 mon an
faver and this is what I meant
ki sa Lalwa i annan both the
good, me osi annan, annan
bann eleman ki pou anmenn
nou dan en direksyon kot
drwa i kapab ganny abize.*

*Parey seksyon 17 i byen i
la i enportan seksyon 17.
Akoz seksyon 17 i al anliny
avek sa lager ki nou tou nou
pe anmennen ki nou'n koz lo
la plizyer fwa. Ou konpran?*

*Me seksyon 17 i osi
extend to sa bann dimoun ki
share sa bann video kot
zanfan pe lager. Kot nou a
konpran poudir i pa normal
pou filmen de zanfana ki annan
16an, 13an pe lager, apre pou
nou al poste lo rezo sosyal.*

*Oubyen parey sa Lalwa
pe dir in a computer system. so
the deterrent also has to be
there as well. Which brings me
to section 18 as well, you see.*

*And mwan mon krwar
section 18 will be strengthen
further as well. Si ou regard sa
Lalwa Kenya, they
encountered the same problem
and had to go back and
strengthen their law.*

*Nou, nou'n pran Lalwa
Kenya kot i ti ete avan, rather
than moving forward that was
proposed. And in the absence
of having the convention
defining cybercrime, nou war*

*nou dan en problem ki
enplimant en Lalwa ki son
krim vreman pa'n defini anba
Lalwa.*

*So what are we doing
konman Lasanble eski nou
pou al fer keksoz pli byen
oubyen nou riske al konplik
keksoz plis?*

*Mwan mon konsern en
akoz mon pa pe dir sa Lalwa i
antyerman pa bon. Konpran
mwan byen. Mon pe dir
poudir i annan bann eleman
dan sa Lalwa ki fer li confusing
ek son prop lekor, ki the best
thing petet se kit back to
drawing board and improve it
rather ki nou fors en vot lo la
and then find ourselves.*

*Because actually si sa
Lalwa i vin dan enlot fason
and we can clear these things
nou pou ganny sipor tou
dimoun dan Lasanble.
Because i annan landrwa ki
nou pa oule siporte because
they make sense to us. They
are relevant to us ozordi sa dan
sa lemonn ki nou viv ladan.*

*Nou pran seksyon 23 e la
seksyon 23 pou mwan i
enteresan. Investigatory
authority i annan reasonable
grounds to believe that stored
computer data, will be relevant
for the purposes of the
investigation or prosecution of
an offence.*

*It applies to the Court la
ok? E Lakour i grant li but
what is the threshold? The*

threshold is 'relevant for the purposes of an investigation.' I very wide sa en? What will be relevant for the purpose of that investigation?

E si par egzanp *investigation* pe ganny fer dan *cyber harassment* en dimoun i met en keksoz kont en *top political figure* par egzanp nou pe *really lower the threshold* e afekte *the right to free speech*. E ou pou *resort* ki sa dimoun ki i pou fer *next time*? I pa pou servi son non i pou al anba en *fake profile*.

Unless the law can capture fake profiles ou pou fer en kantite dimoun al servi *fake profile* and *it will get worse* prezan, ou pou annan en *wild fire*.

Akoz dimoun pou santi poudir be *I've got impunity* ki mon anv i ki personn pa kapab *identify who I really am unless* Leta i annan en fason pou *identify fake profiles which I don't know of*.

Me selman sa i kre en problem pou nou - Ou retir sa lespas pou en dimoun koze, so i al rod en lot fason pou li koze. E sa lot fason pou li koze i kapab pli *detrimental* ki sa enn ki ti pe servi oparavan.

Prezan annou get 24 and *then this is where* mon pa konnen si nou pe sezi sa ki petet sa ki Onorab Cosgrow ti pe sey anmennen. I dir ou *where* i annan *reasonable*

grounds i byen, i kapab relevan i byen, in *apply to* en court i byen, ok?

I kapab *compel* sa *service provider* *'within its technical capacity to effect such collection and recording referred to in paragraph 2 or assist.'*

So mon pa konnen si nou swiv sa deba lo *facebook* Lanmerik ki mannyer *facebook in fiercely defend* son *confidentiality* *Clauses* ki i annan. Eski nou bann *service providers will just roll over and dir* be ok Lotorite pe demann mon sa lenformasyon mon pou bezwen donn li mon pou bezwen *comply*?

And does sa *compliance* mean ki prezan Lotorite i kapab *access* tou sa ki mon dir lo mon telefonn, tou sa ki en nenport ki la anndan i dir lo son telefonn?

These are genuine question ki nou oule en larepons. *It's not that we criticising the Authority* be selman *we foresee that can be a fallout of* annan en tel Lalwa.

So *what is the conclusion* lo mon par. Konklizyon ki mon annan se ki mon annan en Lalwa ki tonm dan milye. Mon annan *legal provisions which make perfect sense* e ki nou bezwen annan.

Me ki fondamantal ki sa bann *legal provisions* i ganny baze lo la i mank keksoz. Si

ou napa en definisyon *cybercrime how do you implement? How do you define it?*

E si dan ou ziridiksyon sa krim i *define* dan sa fason, me dan en lot ziridiksyon napa en definisyon *then how do you interface with that jurisdiction* pou ou kapab ganny sa lenformasyon ki ou pe rode, pou mwan *remains to be seen*.

E lefe ki nou tou nou konnen par egzamp ki lenformasyon i *bounce around the world*, ou kapab pe anvoy en mesaz la i pa, i pa sorti la pou la i al pet *Italy* dan en *server somewhere* apre i vin isi.

So mon annan de *device* devan mwan. Mon annan en *laptop*, mon annan en telefonn. Tou lede zot bann *computer systems*, sa ki nou, nou pe dir se ki *whichever* sistenm ou servi, ou drwa pou servi sa sistenm ou drwa pou kapab eksprim ou lekor, ou drwa pou annan en *right to privacy*, san ki ou pe komet krim i devret ganny respekte.

E mwan mon santi senserman ki ler nou met sa Lalwa *without* bann fondamantal kler nou *run a risk of eroding that*. And *notwithstanding* tou sa ki bon dan sa Lalwa, sa i ase pou fer nou *take pause* e *take stock* bann keksoz ki nou bezwen

aranze dan sa Lalwa. Mon remerci ou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay. Mon krwar i pou pli bon nou pran en poz la, e ler nou rebran nou a ekout VP lo son larepons e apre nou a kontinyen. Nou a rezwenn 4er30.

(BREAK)

MR SPEAKER

Tre byen. VP mon a envit ou pou fer ou repons lo deba lo sa *Bill* silvouple.

THE VICE-PRESIDENT MR AHMED AFIF

Mersi bokou Mr Speaker. E bonn apre midi ankor tou bann Manm Onorab. Mr Speaker mon ti a kontan tou dabor remerisye tou bann Manm ki'n entervenir ki ki'n anmenn serten zot bann konsern.

De lot kote i annan bokou ki'n, ki'n siport merit sa *Bill* e mon kontan pou war poudir dan zot entervansyon, zot in war bann diferan eleman ki antre dan zwe ozordi ki fer ki sa vye *Computer Misuse Act 98* ki ti la, i bezwen ganny sanze modernize atraver sa *Cybercrimes and Other Related Crimes Bill, 2021*.

Parkont dan bann konsern ki'n ganny leve, mon war poudir i annan ki annan pou fer avek definisyon. E par egzanp *harassment, stalking, extortion* e i annan lezot Onorab ki'n koz lo par egzanp *impersonation, identity theft, harassment* e ki mannyer sa i antre.

Eski nou bezwen pou sak sa bann term annan en definisyon pou li. Konsey ki nou, nou'n gannyen lo kote lo en pwennvi legal, se malgre ki dan definisyon li menm nou pa'n defini zot separeman, me dan sa Lalwa li menm bann diferan *Clause* in met bann provizyon, bann definisyon plizyer sa bann kalite lofans, ki prezan dan enterpretasyon dan en fason larz, ou kapab par egzanp dan seksyon 10 ki koz lo *fraud*.

Li ou kapab met plizyer kalite lensidan anba *fraud*. Anba *unauthorised disclosure of access credentials*, ankor bann diferan dimoun ki petet ki *impersonate* i kapab antre anba la.

Extortion - i ganny defini klerman dan son seksyon pou li. *Harassment* i ganny defini dan son seksyon pou li. Alor nou krwar poudir *stalking* par egzanp seksyon 15 i koz klerman lo kwa ki *stalking*.

Sa ki mon le dir bann Manm se ki souvandfwa dan sa domenn telekominikasyon i

en sekter ki sitan dinamik e i sanz sitan vit, ki pou nou al met bann definisyon tre, tre spesifik, i pou petet pa kouver tou keksoz bann evantyalite ki kapab leve.

Me parkont anba sa bann definisyon ki nou'n mete ki en pe pli zeneral, i kapab kouver bokou sa bann e menm bann nouvo ki kapab arive.

Me Onorab Henrie ti osi sizere ki si zanmen nou krwar poudir bann devlopman ki'n arive dan seksyon telekominikasyon, e an term *cybercrime* i desot bann paramet ki deza dan nou Lalwa, petet nou devret konsider serten amannman.

E Onorab mon annan plezir poudir ou ki Gouvernman i touzour a lekout dimoun, sirtou son bann Manm Lasanble, e sa bann sizesyon se sertenman bann sizesyon ki nou pou konsidere.

E si dan bann definisyon demen ki nou santi i devret antre, ki pa deza ganny kouver pou nou fer li. Mon krwar ti osi annan en pwen enportan kot zot ti pe koz lo telefonn.

Eski telefonn i ganny konsidere konman en *computer*? Larepons ki mon'n swiv an konsiltasyon avek PS Telekominikasyon e larepons i wi.

En telefonn pou nou i konsidere konman en

computer. Parske ozordi ou kapab servi li pou *email*, ou kapab servi li pou fer *excel*, ou kapab servi li konman en *database*, konman en *word processor*, ou kapab *print* sorti lo en *mobile phone* ozordi alor i ekivalan ek en *computer*.

Alor pou nou definisyon lafason nou'n met li nou pou konsider li konman en *computer*. Mon krwar kot nou'n evolye ozordi, i nepli sa pti telefonn ki annan zis detrwa pti bouton lo la avek en pti *screen*.

Ozordi pli gro *in fact*. Ou pa war bouton mon war plito en *screen* e tou keksoz i *touch* - in vin en *computer*. I pa en *computer* osi avanse ki en *desktop* oubyen en *laptop*, me selman i en *computer* alors sa pou ganny kouver anba la.

I annan en lot konsern ki ti ganny leve, an se ki konsern eski Lapolis oubyen bann Lotorite pou annan sifizaman lekspertiz, resours e striktir an plas pou kapab *deal* avek *cybercrime*?

Mon pou mon ti a kontan dir ek Lasanble ki wi nou aksepte ki ozordi nou pa osi avanse ki nou devret été, an term, an term resours e lenfrastriktir pou *deal* avek *cybercrime*.

Me selman se nou lentansyon dan plan modern, modernizasyon Lapolis ki nou

pou bezwen etabli bann *unit* ki pli spesyalize.

Ozordi nou annan dan lafors Lapolis bann unit ki fer serten travay an se ki konsern telefonn an se ki konsern retir lenformasyon, ki bann kriminel in kapab annan lo bann telefonn ki zot kapab rekipere.

Zot annan serten abilite pou fer sa travay me *cybercrime* i en keksoz ki, ki o dela. I al bokou pli lwen. E mon konpletman an akord avek zot ki nou pou bezwen annan en *unit* pli spesyalize avek plis resours, pou kapab *deal* avek en nivo teknoloji ki avans sitan vit dan sa lemonn kot nou ete ozordi. E sa pe ganny fer.

An se ki konsern si Lalwa ozordi i pou permet Lotorite pou abiz son pouvwar? Premyerman les mon a dir ki Lotorite i pa la pou abiz pouvwar. Sa premye pwen.

Eski Lalwa i permet Lotorite oubyen in ganny fer dan en fason pou kre en lanvironnman, ki pou fer lotorite abiz son Lalwa. Mon pa krwar lentansyon Lalwa in ganny drafte koumsa.

E sertenman parey mon'n dir i pa lentansyon Lotorite pou abiz Lalwa. Me selman nou bezwen osi realize ki dan sa lemonn kot nou ete ozordi, pouvwar ki ganny donnen avek nou tou konman

sitwayen avek sa kalite teknolozi ki egziste ozordi, i en pouvwar imans.

Akoz mon dir imans? Akoz ozordi ou kapab pe pase dan semen en dimoun avek en *mobile phone* i pran ou portre, san ki ou konnen e i servi *WhatsApp* i anvoy kot en dimoun ki kapab pa ni Sesel i Lanmerik, i kapab dan enlot pei. E dan segonn sa ki ou pe fer dan ou lavi prive in ariv kot en lot dimoun san ou konnen. Akoz? Akoz teknolozi ek lenfrastriktir i deza la ozordi.

Sa kalite pouvwar ki vreman gran ki egziste ozordi pou tou envidi kapab servi. I kapab ganny abize. I kapab ganny abize. E se pou sa rezon ki anvi sa kalite lenfrastriktir ki nou annan ozordi, si nou anvi lager kont en sistenm ki sitan ouver, permet sitan pouvwar avek tou endividi enkli kriminel, i enportan ki alors ou donn Lotorite egalman en pouvwar osi larz, me avek serten kontrol.

Pou li kapab zour i ariv en lenstans kot i bezwen konn serten keksoz pou li kapab antre dan sa rezo sofistike. Pa avek lentansyon pou al rod keksoz ki pa an relasyon avek en lensidan ki i pe *investigate*, me sirtou pou li kapab *deal* avek sityasyon ki poz en danze par egzantp. Sertenman dan

sa *Bill* ki devan kot i konsern *cybercrime*.

E sa bann aktivite ki'n ganny liste konman *cybercrime activities*. Alor Lotorite i bezwen annan sa pouvwar. E se pou sa rezon ki Lalwa in ganny drafte parey i ete ki permet Lotorite fer li.

I annan en provizyon e si mon pa tronpe seksyon 26 anba Lalwa, ki dir ki ler Lotorite in ganny li sa bann lenformasyon, li i pa kapab servi son pouvwar pou ganny lenformasyon, pou kapab servi sa lenformasyon dan nenport ki fason.

I dir par egzantp i a servi li an akor avek serten Lalwa an akord avek en lord ki'n ganny donnen par Lakour. Oubyen si par egzantp dan ka kot i annan frod pe ganny fer, kot i konsern koleksyon taks li i kapab servi sa bann kalite lenformasyon, pou zisteman ed Lotorite kapab lager kont sa bann krim.

E (i pa kapab servi sa si sa lenformasyon) i kapab servi sa kot i pe ede pou anpes en lot dimoun ganny en blesir oubyen kek domaz arive kot li.

I annan bann kondisyon spesifik ki Lalwa i mete pou ki Lotorite ki annan sa pouvwar pou ganny lenformasyon ki mannyer i pou servi sa pouvwar. Alor i annan en serten limitasyon ladan.

Anba seksyon 24 ki egalman adres en pe sa sityasyon koleksyon lenformasyon par Lotorite, i dir poudir kot Lotorite i annan bann, bann rezon valab pou krwar lenformasyon lo en *computer* pou relevan pou en lenvestigasyon, i kapab *apply* kot lakour pou li ganny en lord pou li entervenir.

E pou li - e ler, ler nou pe koz entervansyon anba 24 (2) par egzanp i kapab demann avek sa *service provider* pou li ganny serten lenformasyon, ki kapab rikorde e kapab *real time*.

Akoz *real time*? Parske souvandfwa ler i ariv bann aktivite kriminel, i pa ariv zis dan en moman letan i pas pandan en serten peryod letan.

E se sa peryod letan ki ou bezwen anmas sa ki ou apel *real time information*. Alor se en pti pe lafason ki sa Lalwa in ganny drafte. Lalwa i modern. Annefe ler mon ti fer mon entervansyon - ler mon ti fek konmanse dan mon lentrodiksyon, mon ti dir ki nou'n fer li baze lo *best practice*.

Best practice annefe en kantite sa ki nou war dan sa Lalwa i baze lo *Maurice* - Lalwa ki egziste *Maurice* parske nou konsider *Maurice* enn parmi bann pei ki annan bann meyer Lalwa lo *Cybercrime*. I zis

petet kwensidans ki osi *Kenya* i en pti pe parey.

E be selman sa ki mon kapab asir bann Manm Onorab, se ki nou'n fer li avek lentansyon pou moderniz nou Lezislasyon. Lentansyon pou adres problenm ki egziste ozordi kot bann krim pe ganny komet e Lotorite napa pouvwar rezonnab.

Pouvwar ki efektiv, ki kapab ed li pou rezourd sa problenm. Alor vwala sa ki mon kapab dir Mr Speaker lo sa Lalwa.

Mon espere ki mon'n nobou donn serten klarifikasyon, ki a ed bann Manm siport sa Lezislasyon ki devan zot. E mon asire dan *Committee Stage* si i annan lezot pti amannman ki nou bezwen fer nou a kapab fer li.

Avek sa mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Avek sa nou a pran vot lo *general merit* sa *Bill*. Manm ki an faver lev lanmen silvouple? Manm ki kont? Mersi. Lo vot lo *general merit of the Cybercrimes and Other Related Crimes Bill, 2021 - 20* Manm in vot pour, 0 kont e 9 abstansyon.

Alor sa *Bill* in aprouve lo *general merit* e Madanm Clerk i a fer *Second Reading*.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. *A Bill for an Act to combat criminal activities for perpetrator using computer systems and for matters connected therewith or incidental thereto.* Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Madanm Clerk. E avek sa nou a pas dan Staz Komite pou pran bann amannman e klarifikasyon. I annan Onorab John Hoareau ou ki pou *lead the way.*

HON JOHN HOAREAU

Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi tou dimoun a lekout. Minis ek ou delegasyon bonn apre midi. Nou pou konmans sa bann lamannman lo *Clause 1* dezyenm laliny.

Apre ‘*such*’ nou tir ‘*a*’ kot i dir ‘*such a date*’. Nou al anba *interpretation* lo ‘*interpretation of function*’ ‘*functions*’ sorry. Nou ti en ‘*s*’ ek ‘*include*’ so i.

Alright I’ll say it in English for the, for the use of the gentlemen ok? So under ‘interpretation’ Clause 2 we are looking at function - the definition of function.

We change ‘include’ to ‘includes’ so we add an ‘s’ with it. We go on to 4 (a) ok we delete sorry 4(2)(a) we delete ‘an’.

MR SPEAKER

One second. Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Yes Mr Chairman. Mon pe gete eski nou fini pas *interpretation section*. Eski i posib pou mon kapab ganny en klarifikasyon lo en keksoz anba *interpretation section 2*.

MR SPEAKER

Section 2.

HON SEBASTIEN PILLAY

Yeah.

MR SPEAKER

Wi oule klarifikasyon la.

HON SEBASTIEN PILLAY

Yes avek ou permisyon Mr Chairman.

MR SPEAKER

Go ahead wi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Nou war definisyon *computer data means ‘any representation of facts or information.’* Be ler *when we come with a system are you inferring that the computer system means both a physical and digital device?*

Both a physical device and in digital form. Akoz i egziste in both forms li but if that is the case then akoz mon’n war serten ka legal - and I’ve been trying - mon pe sey fer en pe resers pou war.

Legalman ler en *challenge* i ganny mete, aköz mon pa pou anvi en Lalwa pa kapab fer sa ki i antisipe pou fer. In annan *challenge* kot sa definisyon si sa *computer system is not in digital form* e ou pa'n defini li anba ou Lalwa, e ganny *challenge* ki i pa form par en *computer system*.

So eski mon kapab ganny en klarifikasyon *as to why* i pa'n *include* sa. Aköz mon'n war lezot pei in sa referans *to both a physical and digital system*.

E *whilst* mon lo sa seksyon byen vit, eski mon konpran la ki ler nou pe koz en *computer system* ki vedir i *interconnected*? Savedir nou kapab osi pe koz lo en *network* telefonn - lo en *mobile network*? Si zot kapab reponn sa mersi.

MR SPEAKER

Wi lekel ki pou adres sa. VP.

THE VICE-PRESIDENT MR AHMED AFIF

Mersi Mr Chairman. Mr Chairman en parey in ganny defini lo paz 7 seksyon 2 *computer system* definitivman mannyer mwan mon lir li i enkli *the physical and the soft system*.

So i *physical*, parske sa sistenm byensir i bezwen annan en *hardware* ki al avek.

E sa *hardware* i asiz lo en *hard drive* - sa *software* i asiz lo en *hard drive*, e alor zot in defini li dan sa fason.

Mon krwar i kouver tou bann evantyalite ki pou vini. So se sa lafason ki mwan mon pe lir sa mon pa krwar i reprezant - i montre okenn defayans.

Parske si en dimoun i pe fer en krim *cybercrime*, i pou servi en sistenm. En sistenm normalman i lo en *hardware*. So mon pa war okenn danze avek sa. Mon krwar i kouver tou keksoz. Mersi Mr Speaker e i kouver *network* osi.

MR SPEAKER

Thank you. Nou kapab kontinyen.

HON JOHN HOAREAU

Ok we are on 6 Clause 6 (1) (a) second line we change 'transmissions' to 'transmission' so we remove the 's'. Go on to 7 (1) we insert a 'comma,' after 'authority' a person whose, 'a person who, without authority,' so we remove the 'comma,' after 'intentionally'.

MR SPEAKER

Ok one second. Onorab Henrie i annan en klarifikasyon.

HON GERVAIS HENRIE

Yes Mr Chair. For the purpose of consistency in 7 (1) it reads

'a person who without authority,' but then why in 6 (1) we don't have the same 'a person who without authority intentionally intercept'. It's different. Can somebody explain please?

MR SPEAKER

Yes Onroab Andre oule fer en pwen lo la?

HON CLIFFORD ANDRE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker si mon kapab asiste. Letan nou get 6 i koz *unauthorising interception*. I dir *'a person who intentionally'* so i pe koz en dimoun ki pe fer sa aksyon entansyonnelman i pe fer en *unauthorised interception*.

Kontrerman si i pe fer sa avek *a person who parey i pe dir with authority* i pe fer sa avek Lotorite. So i ganny kouver so i zis i byen mannyer i ete akoz i pe spesifikman dir poudir sa bann dimoun swa i kapab fer oubyen i pa kapab fer.

Be selman i pe met li dan *negative* pou ki si i ariv en sityasyon parey Onorab Pillay pe dir ki, nou ti pe restriksyon avan se ki Lalwa i pou get *the intention of the Parliament*.

So lentansyon in donner par VP, so i ganny konsidere konman lentansyon. Se sa ki ti dan Lalwa. So i pe met sa

dan sa konteks. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Thank you. Onorab Henrie mon krwar sa i fer sans. Nou a kontinyen Onorab Hoareau.

HON JOHN HOAREAU

Ok we go onto 8 (1) (b) we remove the space we delete the space. And then there's another space to delete after the word 'computer' on the third line. We go onto 9 (a) we insert a 'comma,' after 'justification' on the first line. And then we change 'make' to 'makes' in the third line.

9 (a) (1) device 'a device including a computer data' so we remove 'a'. We go onto 13 we insert a 'comma,' just after 'advantage'. Then again for 13, 13 (b) third line we insert a 'comma,' after the conviction,.

And then we go onto 14 we delete the 'comma,' after 'used'. We go onto 17 (1);-17 (1)c(i) so second line in between in anal-genital we have a hyphen ok.

Then we go to 17 (4) we include these words as follows on the second line after '16 years' 'as the case may be' 'comma, as the case may be'. Then we move onto 20 (1).

MR SPEAKER

Excuse me Onroab. Is the panel keeping up? No problem? Yeah ok thank you.

HON JOHN HOAREAU

Ok we go onto 21 we on the first line ‘an investigatory authority may order’ we delete ‘for’. We go onto 21 (1) second line we insert a ‘comma,’ after ‘offence’.

Then there’s the word ‘order for’ so we remove the word ‘for’ after ‘order’. So the sentence will read “the investigatory authority may for the purpose of investigation or the prosecution of an offence order the disclosure of”. We go onto 23 (1).

MR SPEAKER

One second. Onorab Pillay clarification.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Chairman. Nou, nou’n al en pe vit petet si ou a permet mon fer de pti klarifikasyon. Seksyon 14 nou’n skim through e mon ti annan en klarifikasyon petet ki Vis-Prezidan i kapab ed nou avek.

Eski mon pe konpran la ler nou pe koz en computer system anba seksyon 14 Vice-President e nou pe koz lo cyber harassment nou pe osi koz lo facebook rezo sosyal as well.

Is that also an undertaking e that means that

okenn platform medya sosyal kot en dimoun i fer okenn sa bann aksyon then sa dimoun i become liable to an offence?

So zis pou demann VP en klarifikasyon an plis Mr Chairman mon fer byen vit.

MR SPEAKER

Wi.

HON SEBASTIEN PILLAY

How would you determine that Mr Vice-President? Ki manner Lalwa pou determin sa aköz sa definisyon i vremen broad ler ou konsidere.

MR SPEAKER

Yes VP.

THE VICE-PRESIDENT MR AHMED AFIF

Mersi Mr Chair. Mr Chair ler sa lofans i ganny raporte avek Lapolis, there will be an investigation. And it will be the nature of the offence ki sa zofisye i pou regard Lalwa e i pou determinen si i krwar anba lespri sa Lalwa ki’n ganny drafte, i annan en lofans ki’n ganny komet.

So bokou sa bann keksoz ki’n ganny fer, mon pa konnen ki manner legalman i ganny drafte pou kouper tou bann diferan kalite harassment, bann diferan kalite krim ki ganny fer lo rezo sosyal, pou vini pou define li in precise terms.

Alor zot in met sa dan en fason zeneral ki a kouver ki sa si sa zofisye i santi poudir *this is something* ki pou *investigate*, i ava *investigate*.

Finalman si sa dimoun i *still* krwar poudir li i *ok*, i ava al devan en Ziz e zot ava fer en determinasyon lo la. So mon krwar Lalwa i la pou gid dan labsans- La ozordi nou napa nanryen. Sa i vin en amelyorasyon lo sa ki i egziste.

E alor i en fason zeneral pou sa zofisye ler i pe fer son lanket pou li kapab servi sa. Mersi Mr Chair.

MR SPEAKER

Yes Onorab Pillay?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Chairman. Mon konpran ou, ou largiman Vis-Prezidan me selman ou'n *raise* en size ki enportan la, se ki son determinasyon i zeneral e *therefore so* mo arbitrer i antre.

Prezan sa ki nou bezwen aksepte osi, se ki lefe ki nou'n tir *defamation* nou'n *decriminalise defamation* nou fer aköz i pa ganny servi. *This now is a criminal offence*. So sa dimoun pou aktyelman ganny sarze pou sa lofans.

So prezan i poudir mon poudir sa zofisye pou determinen lekel ki pou ganny sarze, ki mannyer i pou ganny sarze. Ou pou war ou dan en

sirkonstans kot ou pou *call into question*, ou *recall protection before the law* ki egziste anba Konstitisyon.

So mwan mon konsernen se ki si nou kit li in *broad and general terms* it makes it a *difficult to define* ki mannyer sa dimoun pou ganny sarze anba sa lofans.

This is what I'm worried about aköz i kapab vin abitrer. Mon pa konnen si i annan en Onorab in lev lanmen. Si li i annan en lot pozisyon lo la.

MR SPEAKER

Onorab Andre oule adres sa. Mikro.

HON CLIFFORD ANDRE

Mersi Mr Chair. Mr Chair letan ou get anba seksyon 14 i kler - pou mwan i kler letan mon pe get an enterpretasyon '*a person who uses a computer system*' ki'n defini *computer system* '*or who knowingly permits a device to be used.*'

So okenn *device to be used for any of the following purposes* make any request, suggestion or proposal. So i pe dir ou dan ki konteks ki en lofans pou ganny komet *decriminalising* difamasyon *criminal defamation*.

I pou mwan letan mon pe gete i pa pran plas la aköz ladan i pe donn nou spesifikman. Kanmenm letan VP in eksplike i dir in *broad*

terms. Me mon war i pe donn nou sa paramet dan ki serten - en konplent i kapab ganny fer e si i ganny war apre investigation so anba ki en lofans i kapab ganny anmennen Ankour.

E la Lakour i a determinen si baze lo levidans i satisfè ki en lofans i ganny komet ou non. So sa ki mwan mon kontribisyon lo sa letan mon pe lir 14 mon war li koumsa dan sa laliny. Mersi.

MR SPEAKER

Eski *panel* i anvi azoute. Yes VP.

THE VICE-PRESIDENT MR AHMED AFIF

Mersi Mr Chair. Mr Chair mon krwar anba 14 i malgre ki mon'n dir i kouver li dan en fason zeneral i ed sa dimoun ki pe etabli sa kalite lofans avek trwa kriter ase detaye.

Par egzanp i dir *'making any request, suggestion or proposal which is obscene, rude, lascivious or indecent. So i deza donn en paramet dan premye. 'Threatening to inflict injury of physical harm to the person or property of any offence.'*

(c) *Sending, delivering or showing a message visual or otherwise which is abusive obscene, indecent, threatening, false or misleading causing annoyance or inconvenience or*

is likely to cause distress or needless anxiety to any person. '

So in donn serten paramet ki sa dimoun ki pe fer sa lanket i kapab deside baze lo la si i krwar sa keksoz ki'n ganny mete i tonm ladan. E mon krwar zot a servi zot diskresyon pou gete si sa *defamation* par egzanp i tonm ladan oubyen non. *I mean* mon krwar si ou pe fer en keksoz ki ou pe donn lenformasyon ki fo lo en dimoun oubyen *abusive* i kler i tonm anba la.

So mon krwar vremen *at the end of the day* a lafen dizour i pou vremen depan lo sa zofisye. E Lalwa nou sistenm i permet ki answit nou al devan en Lakour e Lakour a deside si i ganny pourswiv anba la. Mersi.

MR SPEAKER

Yes Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Just a word of caution Vis-Prezidan. Ou konnen ki pou arive, *the one case* ki ou perdi anba la pou vin en premis pou dimoun *challenge* ou lo *equal treatment before the law*.

Akoz ki pou arive prezan aköz ou determinasyon i sitan *broad* - Aköz i annan de lofans la. I annan en lofans ki ou, ou'n servi sa *device*. I annan

en dezyenm lofans ki ou'n permet sa *device* ganny servi.

So esansyelman ler ou pe servi sa *device* ou *commit both offences*. *One*, ou pe fer sa - ou anvoy sa zafer e *then* ou pe servi sa *device* pou ou fer li. Mon konsern - get byen akoz si nou lir li an byen i *two offences rolled into one*. I '*a person who knowingly who uses a computer system*' and then enl ot ki les en lot dimoun servi en *computer system* pou fer sa. Ou konpran?

So i de keksoz *rolled into one*. Mon konsern i se ki *at the end of the day* si ou *leave* li in *broad and general terms*, the *issue would be defining* ki lofans vreman sa dimoun in fer, *based on whose threshold, based on whose determination*.

E mon krwar pou mwan, pou mwan gete - pou mwan, i raise en konsern. Akoz mon pa'n war li annan sa kantite sikse dan bann lezot ziridiksyon ler in ganny defini koumsa.

That's my concern ki mwan mon annan. Si Gouvernman i santi poudir *that is the direction* ki nou pou ale ek sa Lalwa *I don't have a problem with it*. Selman ...

MR SPEAKER

If I may Onorab Pillay. Mon konpran ou konsern e petet i annan en realite, me selman *to tamper with, to change it in*

any way would need major re reinterpretation and reorganisation ki mon krwar nou pa kapab *go into* la.

So si *panel* i satisfè *we can move on that*. Thank you.

HON JOHN HOAREAU

Ok Mr Speaker. *We are now on 23 (1) third line after the word 'offence' we include 'under this Act' and we put a 'comma,'. So remove the 'comma,' after 'offence' to put 'under this Act' and then a 'comma,'.*

And fourth line we remove 'after search' we put a 'comma,' we remove 'or'. Then after the word 'access' we put another 'comma,' and we remove 'search'.

No 'comma,' sorry no 'comma,' after 'access' we just remove 'search'. Right. Then we have a new subsection 2 then it goes 'to secure computer data to' with capital 'T'.

Yes we delete the 'a' after two number '2' subsection 2. Ok we move onto to '4' 'iv' Roman numerals 'iv'. We remove 'b' we delete the reference to sub section 'b' so we include number '4'. It's already there Roman 'iv'.

Ok we go to Clause 24 third line after the word 'offence again' we remove 'comma,' and we insert 'under this Act' and then put a 'comma,' then it continues.

We go on to 25 (2) (a) second line after 'picture' we remove 'including'. We go onto Clause 26 (c) second line we insert a 'comma,' after 'presenting'. Ok we go slightly backward to 25 (a) sorry 25 (1) yes third line after 'contains' we remove 'an' so contains incident. Ok?

We go onto 26 (c) and second line we have a 'comma,' after 'preventing'. We go onto 28 (2) second line we insert a 'comma,' after 'wholly'.

Sorry before the word 'wholly'. Ok then we go onto 31(1) first line we insert a 'comma,' after 'may'. We go onto 32(1) first line after the word 'order' we delete 'for'.

We delete the 'comma,' after 'system' on the third line. We now go onto 32 (6) (c) first line we remove - we delete 'in the' we delete 'in the' and we insert 'there is'.

And then after the word 'belief' we insert 'that'. Ok we go to (d) 'in the' so we include the word 'the' 'in the absence'. And then after the word 'criminality' we delete 'where' and we insert 'the'.

The fourth, third line after the word 'property' we delete 'in respect of' and we include 'for'. 32 (6) (h) we delete the whole of the fifth line 'on the ground that, that granting the request immediately' so we remove this line.

We go onto 32 (7) we remove the capital letter after requesting party so 'Party' is written with capital letter remove capital letter put small letter. Then fifth line after the word 'data' we, we insert 'and'. We go onto 35 (b) we delete the word 'investigatory'.

And then we move up the next paragraph so where 'the investigation' 'Authority' moves up after the, after the word 'Authority'.

We move onto 41 (5) (a) ok third line 'Authority or court' the word 'court' is wrongly written it's written 'account' we write 'court'.

This is the end of the series of amendments. Thank you.

MR SPEAKER

Thank you. Ok Onorab Pillay yes. Wi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon ti le klarifye de keksoz. Premyerman sa Konvansyon la are we party to this convention? But if we are not party of the convention how do we - are we going to become party to the convention anytime soon?

Akoz nou pe pas nou pe met saret devan bef la.

MR SPEAKER

Yes Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR AHMED AFIF

Mersi Mr Chair. Mr Chair lentansyon se pou vin en Manm sa Konvansyon.

MR SPEAKER

Yes Onorab.

HON SEBASTIEN PILLAY

So in a sense according to Article 86 eski nou pe war en assent to this law before we become party to the convention? Because in passing the law now nou pou pe fer en keksoz ki ilegal.

Because the actions that can be taken under the law that requires reference to the convention, which we are not adhere to yet. Not according to this. So mon pa konnen si there's going to be direct assent or assent will be withheld until ki nou pou bezwen pran sa Konvansyon. Mersi Mr Chairman.

MR SPEAKER

VP.

THE VICE-PRESIDENT MR AHMED AFIF

Mersi Mr Chair. Mr Chair nou pe senpleman fer referans avek en Konvansyon. Nou, pe *define* sa Konvansyon. Nou pe servi bann paramet ki nou'n defini ki sa Konvansyon.

Me *'is a Budapest Convention'* anba *'definisyon'*

and entered into force. Nou, nou pa ankor ratifye li selman nou pe servi sa konman en standar dan nou Lalwa.

Alor si zanmen nou vin en - si nou ratifye li mon pa krwar i vin *anything ilegal* anba sa Lalwa, par senpleman par fer en referans avek. Mersi Mr Chair.

MR SPEAKER

Thank you. Onorab Andre ou pwen.

HON CLIFFORD ANDRE

Mersi Mr Chair. Mr Chair napa menm nou Konstitisyon i pa anpes nou fer Lalwa. O kontrè i dir nou fer Lalwa dan lespri pou ou annan en disiplin, en direksyon dan nou pei.

E alors menm si nou pa'n siny en Konvansyon napa nanryen ki anpes nou parey VP in dir, fer referans avek en Konvansyon. Me selman Lalwa i ganny fer pou nou pran konsiderasyon serten eleman ki pe afekte nou.

Nou pa kapab esper ler nou siny Konvansyon akòz i annan en prosedir ki ganny fer. E ozordi nou bezwen fer sir ki nou azour avek bann Lalwa, akòz krim pe antre dan nenport ki fason dan nou pei.

E *cyber is one of the methods.* Parey li menm li Onorab Pillay in eksplike taler. Alors napa nanryen ki ilegal

oubyen ki kont Konstitisyon sa ki nou pe fer la Mr Speaker. Akoz nou pe pas sa Lalwa e si mazorite Manm Lasanble i pas sa Lalwa, sa Lalwa i pase, epi Egzekitiv i a fer son prosedir pou li al siny Konvansyon si i nesese.

E menm si i pa siny Konvansyon Mr Speaker, napa nanryen mal ladan parske nou, nou'n pas Lalwa. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Yes Onorab Pillay fer ou pwen apre *panel* i a kapab adrese.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Chairman. Mr Chairman nou Konstitisyon i donn nou pouvwar pou pas Lalwa-wi, me i osi met en tes admisibilite anba la pou sak Lalwa ki ganny pase anba nou Konstitisyon.

Otherwise si non Lakour Konstitisyonnel pa ti pou *rule* lo bann Lalwa. Sa Lalwa i fer provizyon pou de eleman enportan e sa se *mutual assistance in real time collection in traffic data – right*. So si ou pe demann *mutual assistance* anba en Konvansyon i annan bann premis ki ganny etabli ki *bind* sa Leta to *that convention*. *Right?*

Ou *bound by* - Non be ou bezwen *bound by a convention*. Tou Konvansyon ki ou sinyen

ou ganny *bounded by the convention*. Akoz konman en Leta *you undertake to be party to* bann gran laliny e bann eleman sa Konvansyon. *Now* si konman en Leta nou, nou pa ankor ni menm *take* sa *undertakig to be bound by that convention*.

E nou pran nou annan en *request for mutual assistance*, sa *mutual assistance* i kapab ganny *requested in other elements, se financial matters* anba *Egmont Group*.

But in relation to traffic data i pou diferan. En pei i annan drwa dir ou be ou pa *bound* par sa Konvansyon pou mwan donn ou sa lenformasyon.

Conversely si nou ganny en *request* fo lenformasyon e nou annan - akoz nou pou annan *investigatory authority* ki pou kapab fer sa. E ou pe *provide* sa lenformasyon *outside the remit of being bounded by law*.

I - mwan mon war li en pti pe drol ki ou ki nou pou *venture down that road*. Akoz get lakantite keksoz ki ou kapab demann *mutual assistance* ladan. I annan en kantite eleman. Apard serten leksepsyon, i annan plizyer eleman.

Non, be sanmenm problem. Problem se ki annou pa zis neserman pas

en Lalwa. Nou bezwen pas en Lalwa an relasyon avek konteks *framework* legal ki egziste. Mwan kosyon ki mon pe demande se ki, nou ti'n devret o menm moman ki nou pe pas sa Lalwa parey nou'n fer dan lezot sirkonstans annan sa Konvansyon.

E pou mwan prominans ki sa Konvansyon i annan anba sa Lalwa, i montre ou poudir i en pwen determinan anba bokou seksyon sa Lalwa. So mon war li drol ki nou pa'n ratifye sa Konvansyon an menm tan ki nou pe pas sa Lalwa, ki i ti ava keksoz ki pou ganny fer.

Prezan si nou ganny en *assent to the law* mwan personelman mon war nou pe fer Prezidan *assent* en keksoz ki nou pa ankor fini fer son prosedir avek.

E mon krwar poudir prosedir ki vini se ki ou pas sa Konvansyon *and then you domesticate* li. Be nou, nou pe fer diferaman. Nou pe *domesticate* Lalwa *and then* pou nou al ratifye Konvansyon.

Which is ki nou fek fer nou fek koz lo la bomaten non? An relasyon avek sa Konvansyon lo *SADC Convention*. So vwala *my word of caution* Mr Chairman.

Mon pa pou kapab propoz en lamannman *because it make sense to make*

an amendment because the Clause itself there is nothing wrong with it. Me, it's the timing of the Clause ki raises the question. Mersi Mr Chairman.

MR SPEAKER

Yes Vis-Prezidan i ava adres sa.

THE VICE-PRESIDENT MR AHMED AFIF

Mersi Mr Chair. Mon krwar son dernyen *statement* ki in fer *there is nothing wrong with it*. In fek dir sa e mon krwar si nou bezwen ratifye en Konvansyon nou a fer li.

Me selman Lalwa in deza met an plas. Nou pa pou trennen pou esper Konvansyon - nou'n vin avek sa. Mon krwar i enportan ki nou ratifye, pou ki bann tou bann eleman e bann pouvwar anba sa Lalwa i kapab ganny servi.

E alor nou ava fer sa. Me napa nanryen esansyelman mal avek Lalwa parey in ganny drafte. Mersi Mr Chair.

MR SPEAKER

Thank you. Bon nou'n ariv a lafen bann amannman propoze. Si napa okenn lot klarifikasyon nou a retourn dan Staz Lasanble. Mersi e mon ava envit *the owner of the Motion to move for Third Reading*.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi ankor enn fwa. Mr Speaker anba *Order 76 (1) mon le move ki Bill Cybercrimes and Other Related Crimes Bill, 2021 as amended* i ganny lir en Trwazyenm Fwa. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Nou a ganny segonnman lo sa Mosyon. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Mon segonn pou Mosyon Onorab Arissol. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Nou a pran vot lo *Third Reading*. Manm ki an faver lev lanmen silvouple? Mersi sa kote. Manm ki kont? *Thank you* Madanm Clerk. Lo Mosyon pou *formal Third Reading of the Cybercrimes and Other Related Crimes Bill 2021 as amended*, 20 Manm in vot pour, 0 kont e 9 abstansyon. Alor *Bill* aprouve par Lasanble lo *Third Reading* e Madanm Clerk a fer *Third Reading*.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. *This Act may be cited as a Cybercrimes and Other Related Crimes Act 2021 and shall come into operation on such date as the*

Minister may by notice, in the Gazette appoint. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Madanm Clerk. Alor *Bill is passed*. Avek sa mon a remersye bann Manm e mon a remersi osi Vis-Prezidan e *panel* pou zot partisipasyon.

Mon oule dir ki nou'n eklersi nou *Order Paper* ki nou ti annan pou ozordi avek demen. Alors savedir nou pou napa *Sitting* demen e mon krwar i ava en bon lokazyon pou bann Manm kapab get en pe zot lezot responsabilite avan nou konmans asiz seryezman kontinyelman pou konsiderasyon *Committee Stage Bidze*.

Mersi bokou e bonn sware nou a rezwenn Merkrede 9er. *Adjourn*.

(ADJOURNMENT)